

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND

FOR PRÆSTØ AMT

---

5. AARGANG 1916

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1916.

AARBOG

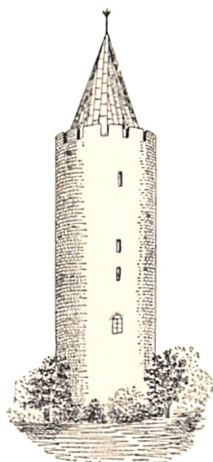
FOR

HISTORISK SAMFUND

FOR PRÆSTØ AMT

---

5. AARGANG 1916

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1916.

TRÆK AF SØKORTDIREKTØR JENS SØRENSENS LIV

Ved H. D. LIND

I INDEVÆRENDE Aar (1916) er Litteraturen blevet beriget med et betydningsfuldt hydrografisk Værk: »Danske Søkort af Jens Sørensen 1646—1723, udgivne af cand. mag. Johannes Knudsen.« Det er en større Samling haandtegnede Søkort over danske Farvande, som hidtil har været hengæmte i Arkiver og andre ikke let tilgængelige Samlinger, men nu først forelægges Offentligheden i gode fotografiske Reproduktioner, ledsagede af oplysende Indledninger fra Udgiverens og Godsejer J. Estrups Haand. Det var Hensynet til Statens Sikkerhed og Landets Forsvar, som i de mange Aar efter Kortenes Affattelse havde hindret deres Udgivelse, der jo ellers maatte anses for at have været aldeles nødvendig for den indenlandske Handelsmarine; men Kortene blev holdt tilbage for ikke at give en eventuel Fjende altfor god Underretning om Farvandenens Beskaffenhed. — Indledningerne til det nyudkomne Værk paaviser Kortenes Fortrin fremfor Datidens hidtil benyttede — især hollandske — Hjælpemidler til Søfartens Sikring og derigennem ogsaa Betydningen af Jens Sørensens Livsgæring. At denne maa vurderes saa højt, skyldes ikke hans videnskabelige Oplærelse, som han aldeles manglede, men hans praktiske Virksomhed som Sømand, der viste ham Nødvendigheden af bedre og paalideligere Kort at sejle efter end de hidtil brugte, og endvidere og ikke mindst hans medfødte geniale Anlæg, som ævnede at producere det, han saaledes savnede.

Født 1646 i Sølvitsborg i Blekingen, hvor hans Fader var Raadmand og Købmand, førte han sin Faders og senere sine egne Handelsskibe, og paa disse mange Farter, — særlig i Østersøen, — erhvervede han stort Kæendskab til de forskellige Farvande, saa at han begyndte af egen Drift at anstille Iagttagelser om Havneforhold o. s. v. og at gøre de Optegnelser derom, som dannede Grundlaget for hans senere Korttegninger. Efter Faderens Død havde Sønnen overtaget Forretningen, men den skaanske Krig tvang ham først til at tage Ophold i Christiansstad og jog ham dernæst ogsaa bort fra dette Sted, efter at han havde mistet Storstodelen af sin Formue, hvorpaa han maatte søge til Landskrona og derfra til København. Det gjaldt nu om at faa en ny Stilling her i Danmark; og vel tildelte Kong Christian V ham ogsaa nogle Benaadninger, saa han kunde bosætte sig i Køge som Købmand, — hvorom mere nedenfor —; men hermed kunde den ævnerige Jens Sørensen ikke lade sig nøje; det maatte staa for ham som en Nødvendighed at tilkæmpe sig en offentlig Anerkendelse af hans særlige Gaver som Sokortsforfatter ved Tildelingen af et Embede, ved hvilket Udarbejdelsen af disse Kort ikke blot blev hans paalagte Pligt, men ogsaa hans anerkendte Ret. Om denne hans Kamp for den eftertragtede Livsstilling og hans Virksomhed i det opnaaede Embede skal der i det følgende meddeles nogle Træk, som ikke har til Hensigt at give en fuldstændig Levnedsbekrivelse, — hvad der kan ventes af ovennævnte Udgiver af Kortværket, — men Øjemedet for os er nærmest at belyse hans Person og ejendommelige Karakter ved Fremdragelsen af forskellige Momenter af hans Oplevelser. — Kilderne til denne Fremstilling er Indledningerne til nævnte Kortværk, Biografien i Dansk biografisk Lexikon 17de Bind, Jens Sørensens egne efterladte Papirer, der opbevares i Rigsarkivet, og andre Dokumenter samme Steds, deriblandt især Indkomne Sager til Krigskancelliet Søetaten vedkommende, m. m.

HVORLEDES HAN FIK EMBEDET

Det var vist først i Midten af Firserne, at han søgte at virkeliggøre Tanken om at opnaa en offentlig Stilling. For at det kunde lykkes, maatte han nødvendigvis være kommen i Forbindelse med den Person, som havde alle Statsstyrelsens Traade i sin Haand, nemlig den enevældige Konge; men Forbindelsen kunde sjældent komme i Stand, uden man havde erhvervet sig en Velynder eller »Patron«, som stod Kongen nær. I dette Tilfælde synes Gehejmeraad Michael Vibe, der var Vicekansler i det danske Kancelli og ejede Kongens fulde Tillid, at have ydet Jens Sorensen nogen Hjælp. Men for at kunne bevise sin egen Dygtighed til den attraaede Post havde denne jo kun sine Søkort at fremvise. Og det lykkedes ham virkelig at faa et Kort over Blekingens Kyst og den svenske Orlogshavn Carlsrona bragt Kongen i Hænde*). Efter Jens Sorensens Mening var det »formedelst denne hans allerførste Søkortstegning«, at Kongen 15. April 1684 skænkede ham et Skib, Kitzen St. Johannes, med Tovværk og Redskab; — det var maaske ogsaa en Erstatning for hans »kostelige Skud«, Flyvende Fortuna, som i svensk Tjeneste 1676 var blevet taget af en dansk Kaper ved Tornebusken (ved Rygen) og erklæret for god Prise. Sikkert er det, at han nu havde faaet Foden inden for den kongelige Naades Dør, og at Vejen til at naa Maalet maatte synes ham aaben. Han vedblev da ogsaa trolig at indsende Søkort til Kongen for at holde denne i Aande og stadig bringe sig selv i Erin- dring. Men der var store Vanskeligheder at overvinde. Først denne, at det af ham attraaede Embede slet ikke var til, men først skulde oprettes for ham, hvis da Kongen kunde blive stemt derfor; men derom tvivlede Jens Sorensen saa

*) Et andet, endnu bevaret Kort over Carlsrona, det ældste, man nu kender fra J. Sorensens Haand, er dateret 30. Juli 1686.

lidet, at han allerede betragtede sig selv som Indehaver af Embedet. Desto større maatte hans Forbitrelse være, hvis nogen »vilde fortrænge ham fra hans Søkortforretning« ved at paaføre ham en nærgaaende Konkurrence. Men denne Konkurrent viste sig virkelig, da den nylig ansatte Navigationsskoledirektor Jørgen Dinesen Oxendorph ogsaa optraadte som Korttegner, idet han nemlig i 1688 havde faaet kongelig Befaling til at foretage store Opmaalinger i Københavns Havn og Øresund, hvortil der var bevilget ham et stort og kostbart Apparat, bestaaende af Fartøjer, Officerer, Konduktører, Opmaalingsinstrumenter o. s. v. Og Jørgen Dinesen var en Modstander, der med Rette kunde rose sig af, at han var den første, som foretog disse Opmaalinger efter mere videnskabelige Metoder, end dem, der hidtil var anvendte i Danmark; og da Astronomen Ole Romer aabenbart var Dinesens »Patron«, syntes al Fordelen at være paa dennes Side. (Se Tidsskrift for Søvæsen 1916, Side 82 ff.). Men da Jens Sørensen kunde paaata, at han havde »Generalen« (General-Admiral-Lojtnant Niels Juul) og de andre Admiraler paa sin Side, idet de havde fundet Behag i hans Virksomhed og opfordret ham til at fortsætte den, havde han ikke i Sinde at vige, men vovede et Hovedslag, som blev en Sejr for ham, og som han flere Gange med selvbevidst Glæde beretter om. Han var nu saa godt kendt ved Hove, at han 1. Juni 1689 kunde opnaa en Avdiens hos Kongen selv, og i dennes eget Gemak og ved Kongens Bord foreviste han Majestæten og »17 Stykker høje Herrer« fem nye Kortafriids. Romer, som var til Stede, »prætenderede« vel Jens Sørensen stærkt imod, og de to kom i Herrernes Paahør i en haard Disput, men Jens Sørensen overvandt ham »til hans Spot«, og Jens Dinesens hele Hverv og Søkort blev omstødt, dæmpet og ikke mere estimeret, da det ikke blev befundet at være af noget Fundament eller Værdi, hvorimod Kongen fandt Behag i Jens Sørensens Forslag om at træde i kongelig Tjeneste og lovede ham alt, hvad der behøvedes til Kortlægningens

Fremme, Fartøjer, Folk etc. Uagtet Jørgen Dinesens Kort i Nutidens Øjne ikke synes at staa tilbage for Jens Sørensens, har den Omstændighed vistnok bidraget til dennes overraskende Sejr, at han kunde gøre det billigste Tilbud ved ikke at stille saa store Fordringer om kostbar Udrustning til Togterne som Modstanderen. Sejrherren forfulgte sin Sejr og indgav nu Ansøgning til Kongen om at nyde en fast aarlig Løn. Han bevidnede ogsaa Niels Juel sin Taknemlighed ved at »præsentere« sin Patron et Kort over dennes Ejendom, Øen Thorseng, som han samme Aar havde opmaalt. Men det kan ikke nægtes, at hans Held havde beruset ham og indgivet ham en ikke 'ganske klædelig Selvfolelse. Saaledes skriver han til Etatsraad Caspar Schøller, at det maa være Kongen til Behag, at en dansk Mand kan udrette et saadant Arbejde, som ingen her i Danmark før ham har gjort saa rigtigt, »og jeg uværdig dog af Gud dertil kaldet er (som) den første til dette store Værk«; og denne Ytring af Selvvurdering gentager han adskillige Aar efter: han har paataget sig et Arbejde, som aldrig nogen før hans Tid har ekspederet i Danmark, og: han har udført Korter, som ikke saa snarlig skal kunne findes nogen anden har gjort. Men Sagen gik for saa vidt i Orden efter Onske, som der 11. Juni 1689 udstedtes Befaling til Oberrentemesteren om at udbetale ham en aarlig Løn af 300 Dlr. fra Nytaar at regne. Det var dog ikke hans Tanke at blive staaende ved, hvad han saaledes havde opnaaet; dertil havde han for stor Andel i Datidens gængse »honnête Ambition«; det kunde kun være ham magtpaaliggende, at hans nye Embede kunde blive forsynet med et velklingende Navn. Dog maatte han give Tid, og det var først i 1694, at han ansøgte om en kongelig Bevilling, der lød paa, »hvad han skulde passere for i den Forretning«; men da han intet Svar fik, fornyer han n. A. sin Ansøgning og foreslaar Benævnelsen »Søkortdirektør« eller »Kaptejn til Sos«, efterdi han kunde gøre Fyldest i hvilken som helst af disse to Stillinger; han tilføjer, at den Embedsmand i

Sverige, som gør Søkort, Petter Gedda, har begge disse Titler, uagtet han ikke tidligere har faret til Søs. Dette Argument har maaske gjort sin Virkning, thi allerede 5 Dage efter, 27. April 1695, kunde han glæde sig ved at være Søkortdirektør; det lod da ogsaa adskilligt finere end det tidligere: »Den Mand af Køge, som Søkortene forfærdiger« eller, som Kongen kalder ham i sin Dagbog: »Søkortemageren Jes Sørensen«. Men den skriftlige Bestalling maatte han endnu vente længe efter. — Det værste ved den nye Stilling var dog, at den ham tillagte Løn viste sig at være altfor lille; selv om de 300 Dlr. i 1694 indførtes i Søetatens Lønningsreglement og derved betegnedes som en fast Statsudgift, saa at han ikke behøvede hver Gang at bede om at faa den anvist, saa skulde denne Løn, som han skriver, kun lidet forslaa til ham, naar han var ude paa Rejser, og til Hustru og Børn hjemme, især, naar han skulde give over en Tredjedel af Pengene i Fortifikationskat; med ringere end 600 Dlr. mener han ikke at kunne subsistere. Omendskønt han til Tider erklærer at ville nøjes med 500 Dlr., og Kongen selv, — efter hvad Jens Sørensen beretter, — gentagne Gange havde givet ham en mundtlig Forsikring om forhøjet Gage, blev det ved det gamle; nogen skriftlig Resolution kunde han aldrig opnaa derom, hvor meget han saa klagede sig; og han klagede sig saa ofte, at det blev til Besvær og let kunde opvække »Had« imod ham. Men han tog intet Hensyn hertil, han blev ved, og havde vel ogsaa god Grund til det, jo længere Tiden led. Endnu 1720 staar han opført med den samme lille Løn, men ikke en Gang den fik han altid. Det var jo den store nordiske Krigs Tider, som satte Staten i saa stor Pengetrang, at den ikke ævnede at udrede Lønnen til sine Embedsmænd, hvorved disse ofte kom i Gæld, Fattigdom og Nød. Blandt Kongens Tjenere, der blev saaledes stillede, var ogsaa Jens Sørensen. Men »So- og Landkortdirektør« vedblev han dog at være lige til det sidste og, som han selv siger: »med Ære«.

OPMAALINGERNE TIL SØS

»Anno 1689 har Kongl. Majestæts af Danmark og Norge Forsyn til alle Søfarendes og (det) algemene Bedste udi deres Søfart og Sejlads, for de usigelige mange skadelige Grunder sig at kunne tage Vare, derom hannem beordret og udskikket til Søs at omfare omflydte Lande, Holme, Grunder, maale Vandenes Dybder, over alt lodde; (og han har) med Kongens Skibe . . , sejlet, krydset, loddet, afpejlet, inspiceret og al mærkværdig Situation paa sin rette Sted betegnet«. Saaledes fortæller hans Gravskrift; det er kændeligt hans egen Røst, der lyder igennem Ordene; men de maa dog erkændes at tale Sandhed. Thi det er sandt, at han var en meget virksom og flittig Mand, som kunde have udrettet meget mere paa sit Omraade, end han gjorde, hvis Forholdene, han arbejdede under, ikke havde været saa smaa og ikke sjældent lagde ham Hindringer i Vejen. Thi han havde ikke blot mødt Modstand, da han banede sig Vej til Embedet; ogsaa under Udovelsen af den senere Embedsvirksomhed fik han meget at kæmpe med. Det var især Statens kroniske Pengemangel, der trak Udrustningen af hans Opmaalingsekspeditioner i Langdrag. Derfor maatte han ikke blot fremkomme med Forslag til nye Togter, men ogsaa med allerunderdanigste Ansøgninger om Tilladelse til at foretage saadanne, som om det var en Naadesag, at man benyttede sig af hans Dygtighed, medens det jo maatte have været Regeringen magtpaaliggende at få et saa stort reelt Udbytte som muligt af den ham tildelte Løns Pengeværdi. Og naar saa Svaret udeblev altfor længe for ham, kunde den ivrige og tillige mistænksomme Mand ikke se andet deri, end en Forfølgelse af en eller anden personlig Fjende, som f. Eks. en Ole Rømer. Det kan heller ikke være andet, end at hans egen ubeherskede Optræden har skaffet ham Uvenner, som i ham kun saa den simple Mand, der prøvede paa at trænge sig frem alle Vegne.

Naar han endelig havde været saa lykkelig at faa et

Skib anvist til Togtet, blev det Spørgsmaal brændende, hvem der skulde føre den højeste Kommando om Bord. Jens Sørensen hyldede den Grundsætning, at da han nu i saa mange Aar havde fort egen Kommando paa Soen, ønskede han ogsaa fremdeles at kommandere sit Skib selv. Det lykkedes ham ogsaa i Begyndelsen at hævde denne Stilling. Saaledes i 1690, paa hans første Rejse, der varede fra 13. April til 11. Oktbr., og paa hvilken han fik tildelt Galioten Søhunden for at kortlægge Store Bælt etc.; da blev der tillagt ham Kostpenge som Kaptejn, og om Bord var der foruden de menige Sofolk »aleneste« 2 af hans Skrivere og 1 Tjener. Udbyttet var ikke mindre end 29 Korttegninger, som han forelagde Kongen. To Aar efter gjaldt Rejsen (6. Juli—14. Oktbr.) Norrejyllands Østkyst m. m. Galioten Grønne Jæger blev langt om længe stillet til hans Disposition, men han blev ikke besværet med nogen Officer om Bord, da han kun havde ønsket at faa en Skipper med (vistnok Peder Olsen Madvig).

Der kunde dog være noget rimeligt i, at Marinen, som bekostede Togterne, ogsaa lod en Officer medfølge for at føre en Slags Kontrol, og dette skete ogsaa i 1694, da Jens Sørensen fik medgivet Løjtnant Mikkel Corneliussen Boomvelt; men han skulde kun have Kommando over Folket om Bord, naar den anden var fraværende fra Skibet, altsaa indtage en Næstkommanderendes Stilling. Paa Rejsen, som varede fra 3. Maj til 3. Septbr. og foretoges med Jagten Froken Elsen, (hvis tidligere Navn var: Elefanten), skulde Kattegat kortlægges; derfor »besogte og aftegnede Jens Sørensen ogsaa den svenske Side med alle dens Stæder, Fæstninger, Havne og Lejligheder, men med største Frygt og Livsfare; thi de svenske havde et stort Had til ham og søgte Anledning til at fratage ham tre Gaarde, som han endnu ejede i Sverige.« -- Lignende Rejser, paa hvilke der herskede en nogenlunde god Forstaaelse mellem Officeren og Sokortdirektøren, foretoges i det ny Aarhundrede, saaledes den i 1703 (26 Maj—6. Oktbr.), da Direktøren førte

Kommandoen paa sin egen nybyggede Galiot *Experiens* og havde Underløjtnanten Rasmus Juell om Bord, der kun skulde føre Kontrajournal over alt, hvad der daglig foretogedes og passerede. Man kom da ogsaa godt omkring i de forskellige danske Farvande. Rasmus Juell var nemlig efter Admiralitetets Erfaring den eneste Officer, som kunde omgaaes Direktøren paa Grund af dennes »helt bizarre Humeur«. Derfor kom denne Løjtnant ogsaa n. A. om Bord paa den kgl. *Kitz Sophia Hedevig* paa Opmaalingsrejsen (28. Juni—22. Oktbr.) langs en Del af den norske Kyst. Rasmus Juells Journal er denne Gang ganske kortfattet, da han stadig blev brugt til at indføre Observationer i Direktørens Bog og derfor ikke var i Stand til at optegne Enkeltheder i sin egen. Rejsen fortsattes næste Aar igen paa samme Skib og med samme Opgave, men Løjtnant Cornelius Blichfeldt var traadt i Juells Sted (11. Juni—1. Decbr. 1706); den nye Løjtnant »kunde ingen Fred faa for Direktøren«, naar han ikke adlød dennes Ordre, som syntes at være dikterede af en vis Forfængelighed. Med denne Rejse ophører Jens Sørensens Sotogter, hvis Fortsættelse blev umuliggjort af Statens Pengetrang. Vi har dog endnu ikke omtalt Sørejsen i 1697, men den kan ikke forbigaaes, thi den gjorde Aaret for Jens Sørensen til

ET MEGET KRITISK AAR

Søkortdirektøren havde af Kongens Ytringer troet at kunne slutte, at han 1697 skulde befare Norges Kyst, men den Instruks, som 9. Maj blev givet ham, lød derimod paa Kattegats Kortlæggelse. Jagten, Frøken Elskens, som skulde bruges derved, fik hese 2 Officerer om Bord, nemlig Kaptejnlojtnant Peder Hjort, hvis Instruks paalagde ham at føre Kommandoen, tage Direktøren om Bord, sejle, hvorhen denne efter Haanden begærede, og gaa ham flittig til Haande med Chalup, Jolle og Folk; og under Chefen skulde Løjtnant Johan Hansen Grøn sortere. Mod denne sidste

havde Jens Sørensen intet at indvende; han kunde være meget nyttig; men at have flere Officerer om Bord paa Skibet vil efter hans Mening kun være en Hindring; en saadan overflodig Person vil kun bemægtige sig Kommandoen og betage Direktoren og dennes Skrivere Kahytten, som de »behøver Dag og Nat for at kunne sidde i deres store besværlige Arbejde og Spekulation, saadant i Stilhed at indrette.« Da Overbefalingen jo allerede var tildelt Kaptejnlojtnanten, — hvis Instruks sikkert den Gang var Jens Sørensen endnu ubekendt, — blev disse Indvendinger vist ikke helt vel optagne, siden Kongen paalægger Admiralitetet at »informere Direktøren videre«, inden han rejser. Kollegiet skrev derpaa efter ham, da han endnu var i Køge; Jagten var sejlklar og ventede paa ham. Jens Sørensen adlød ogsaa og kom til København, men talte kun om en slem Sag, han havde haft for Højesteret; den havde faaet et ulykkeligt Udfald og kostede ham 408 Dlr. i Sagsomkostninger; og derpaa rejste han uden videre hjem igen til Køge, uden at have truffet den mindste Aftale med Admiralitetet. Dette fordrede 26. April i temmelig skarpe Udtryk en Forklaring paa denne besynderlige Opførsel, og Jens Sørensen har selv følt, at en saadan var nødvendig, siden han Dagen i Forvejen havde sendt en Undskyldningsskrivelse, hvori han anførte, at Vind og Kulde paa sidste Natterejse havde paaført ham en Svaghed, som holdt ham i Sengen, da en hidsig Feber syntes at være i Anmarche; derfor var han ikke i Stand til at gaa ud, langt mindre til at befare Kyster og tegne Kort. »Det ser da noget langsomt ud med at faa Frøken Elsen af Sted«, saaledes slutter Admiralitetet en Skrivelse af 28. April. Men inden man kunde faa ny Besked fra Køge, udstedtes følgende kongelige Befaling af 1. Maj: »I straks ansiger Jens Sørensen uden Ophold at antage sig den ham befalede Kommission med den færdig liggende Snav; hvis han ikke vil eller kan, skal han straks frasige sig Forretningen og aflevere alle i Hænde havende Kort og desvedkommende.«

Vilde Direktøren give Køb, var det nu paa høje Tid; dog bøjede han sig ikke mere end højst nødvendigt. Allerede 1. Maj skriver han i Forudfølelsen af det Uvejr, der vilde komme: »Da jeg nu fornemmer Forbedring, er jeg villig til at rejse;« men Ønsket om Lønforhøjelse og om Kommandoen paa Skibet maa han dog fastholde. Og to Dage efter, da Uvejret maa have naaet ham, skriver han baade til Kongen og Admiralitetet. Til den førstnævnte erklærer han, at han aldrig har været uvillig til Kongens Tjeneste; men det har været til Hinder, at han ingen Sinde har kunnet faa skriftlig Svar paa sine Suppliker til Kongen, heller ikke angaaende denne Rejse; han forventer nu et saadant Svar, »saa er han paa Stunden klar til at sejle.« Til Kollegiet skriver han, at han »endnu ikke« har nægtet at fare ud, saafremt han maa nyde sin tilbørlige Frihed og Ret. Denne bestaar i: *at* han selv faar Kommandoen om Bord, undtagen naar han er fraværende; *at* Bordet i Kabinhytten indrømmes ham, og *at* en Seng samme Steds forbeholdes ham og en Konduktør. Herpaa faar han det Svar, at Kaptejnløjtnanten *skal* fore Kommandoen, men en Kopi af hans Instruks skal meddeles Direktøren; *at* Bordet, som det maa »formodes«, ikke vil blive ham nægtet, men Peder Hjort skal blive instrueret derom; og *at* det kunde »tillades«, at Direktøren og Konduktøren, hvis de enedes derom, betjente sig af en og samme Køje. — Tonen i denne Skrivelse viste, at alle Indvendinger var frugtesløse. Hertil kom Pengespørgsmaalet; Generalkommissariatet vilde — efter Jens Sørensens Fortælling — ikke udbetale ham Forskud til Rejsen, uden at han forud udstedte et strengt Røvers, hvorved han satte sit Bo og sine Midler i Pant for Summen, »hvilket var urimeligt, men Tvang og Æventyr!« Jens Sørensen var en slagen Mand, han *maatte* af Sted under Peder Hjorts Ægide; men Admiralitetet vilde dog borttage noget af det bitre ved Stillingen, ved at give ham et godt Ord med paa Vejen: Kollegiet tvivlede ikke om, at han af egen Drift vilde vise Flid og Nidkærhed paa Rejsen; men

vilde dog opmuntre ham dertil, for at, naar Rejsen var endt, der kunde være Aarsag til med Berømmelse at fremstille hans Virken for Kongen til dennes Fornøjelse.

Og omsider kom man da af Sted (efter 7. Maj), men det blev et meget bedroveligt Togt. Jens Sorensen karakteriserer det saaledes i sin Journal: »I Kattegattet med den mig paatvungne uforstandige Sø-Kaptejnløjtnant Petter Jort; han gjorde mig idel Forhindring og ingen Nytte i kongelig Tjeneste«; og efter den opbragte Sokortsdirektors øvrige Fremstilling at dømme, er disse Ord ikke langt fra Sandheden. Skibschefen viste adskillige Blottelser ved sin Navigering; det var allerede et daarligt Varsel, at Skibet straks ved Afrejsen løb ind paa Landgrunden Stubben paa Kobenhavns Red og sad fast paa halvanden Favn Vand; og dette Uheld fik flere i Følge: ved Svineboderne var man lige ved at løbe paa et Stenrev; ved Anholt ventede man at tage Grunden paa det klare hvide Sand, hvis det var blevet Paalandsvind; nogle Dage efter rørte Skibet virkelig Kobbergrunden, og i lignende Fare befandt man sig ved Fladstrand ud for Kastellet og ved Nordre Rønner; og i Storm kastede Skibet sig saa meget paa Siden, at det med Nød og næppe undgik at kuldsejle. At være Vidne til en saadan Sejlads maa have ærgret den erfarne Sømand, som følte sig Chefen fuldstændig overlegen paa dette Omraade, men heller ikke glemte ved given Lejlighed at gøre sig selv gældende paa Hjorts Bekostning; dette maatte fornærme sidstnævnte som Skibets Chef, men han paa sin Side gik altfor vidt, naar han øvede Gengæld mod denne »Kortmacher, som den ringeste Løjtnant i København ikke vilde estimere at omgaas, og som heller ikke havde en eneste af Herrerne der til sin Ven.« Der var Stridigheder om Kahytten, som nogen Tid var til fælles Brug; Direktørens Gris maatte undgælde for Hjorts Uvilje mod dens Herre ved at blive kastet levende over Bord; til Tider brugte Chefen de værste Skældsord som Angrebsvaaben, til andre Tider truede han sin Uven med en Baadshage

o. s. v. Fjendtlighederne kulminerede den 19. Avgust, da Hjort kom ned i Kahytten og stak efter Direktoren med sin Kaarde og vilde have gennemboret ham, hvis Ofret for hans Vrede ikke havde faaet Tid til at holde ham fra Livet med *sin* Kaarde; men derpaa kom Skibets Løjtnant til Syne og trak sin Chef baglængs ud af Kahytten.

Imod disse store Ubehageligheder mente Jens Sørensen at maatte paakalde Rettens Hjælp og ønskede foreløbig at optage et Tingsvidne derom ved Æbeltofts Byting; men Hjort nægtede med haanlige Ord at tage imod nogen Stævning, og de fleste Vidner om Bord modte ikke for Retten, og dog fik Rekvirenten Tingsvidnet beskrevet, skønt det ikke blev ham til nogen Glæde. Bedre Lykke syntes at skulle times ham, da Opmaalingsskibet mødte Orlogsskibet Lossen, der havde Jens Sørensens Velynder, Kommandorkaptejn Peter Raben til Chef. Hans høje Excellence, Kongesønnen, Admiral Ulrik Christian Gyldenløve, som ogsaa var om Bord, indbød begge de stridende Parter til Middag hos sig; Jens Sørensen undlod ikke at fremføre sine Klager over Peder Hjort, men havde vist større Tilfredsstillelse ved at forelægge Hs. Exc. sine Kort, bl. a. det over Dvalegrunden, som »efter en stærk Disputats« blev befundet rigtigt; og for at sikre sig Kongesønnens Gunst ogsaa i Fremtiden, lovede han at forfatte et andet, stort Kort til ham. Det synes ogsaa, som om Gyldenløve ved denne Lejlighed har faaet Øje paa Forfatterens Dygtighed og arvet noget af Niels Juels Velvilje imod ham.

Allerede 19. Juni udtalte Admiralitetet sin Dom om Stridighederne om Bord paa Frk. Elskøn; det maa anerkændes, at det har skiftet Vind og Vejr ligeligt mellem de to Parter. Kollegiet kan ikke approbere, men tværtimod kun undre sig over Jens Sørensens sære Forhold ved Erhvervelsen af Tingsvidnet; Æbeltoft Byting var ikke det rette Forum, og Klager maatte først fremføres efter Hjemkomsten. Han maa traktere den kommanderende Oberofficer mere høfligt, end han har gjort det i den Skrivelse, han har tilsendt Kolle-

giet; ellers vil hans Adfærd falde tungt for ham at forsvare og hvis Rejsen paa Grund af Stridighederne intet Udbytte giver, vil der blive krævet Skadeserstatning af ham. — Men hans Modstander slap ikke billigere. Det bebrejdes ikke blot Kaptejnlojtnanten, at han den Gang endnu ikke havde indsendt nogen som helst Rapport om Rejsen til Admiralitetet; men den Misforstand og Tvistighed, som var opkommet om Bord, fandt ogsaa alvorlig Paatale; Hjort formaner til at leve i Enighed med Jens Sørensen og efter Instruksen gaa ham flittig til Haande, da det dog er for Direktørens og ikke hans Skyld, at Rejsen er beordret; men naar Kongens Tjeneste forsømmes, og Omkostningerne ved Togtet viser sig at være forgæves anvendte paa Grund af Deltagernes Uenighed, vil det blive lagt Hjort til Last. — Alle disse Formaninger gjorde dog ikke Indtryk paa nogen af de stridende Parter; Krigen blev fortsat uforstyrret, saa at Jens Sørensen med Længsel saa hen til Rejsens Afslutning. Denne kom ogsaa forholdsvis hurtig, allerede 11: September.

Efter dette meget bevægede Aar fulgte et Par andre, i hvilke Jens Sørensen holdt sig hjemme i Køge og arbejdede paa sine Kort; men Humøret var ikke godt. Det mærkes i et Brev til hans nye Patron Ulrik C. Gyldenløve, (der nu var blevet General-Admiral-Lojtnant,) hvori det hedder: Ingen af (Generalkommissariats-)Herrerne har villet kere sig stort om ham eller drage Omsorg for Søkortenes Fremme. Søge Kongen saa ofte (som ønskeligt) tor han ikke og han faar heller ikke skriftligt Svar. Nu er han blevet forskrækket og ulystig; skulde dette vare længe for ham, maatte han ønske sig snart i Graven eller ogsaa mange Mile herfra. Endnu et Brev affærdigede han til Gyldenløve, men det holdt hans anden Patron Peter Raben tilbage, for at det ikke skulde skade hans Sag. — Men da Admiralitetet i langsommelig Tid ikke havde hørt fra ham, mindede det ham i en ret alvorlig Tone om at indsende Beretning om, hvor vidt han var kommet med Fremstillingen af Søkortene,

At man ikke var helt fornøjet med ham, fremgaar af Betalingsreglementet for 1700, hvori Udbetalingen af hans Løn kun loves ham, saafremt han arbejder og leverer sit Arbejde færdigt inden Aarets Udgang. Han synes ogsaa at have været under en mere skærpet Kontrol, idet han 1703 »eksamineredes« af alle Admiralitetsherrerne; i det Aar har hans »Ulyst« vist nogenlunde forladt ham, siden han da genoptog sine Søture.

TIL LANDS

Jens Sørensens Opmaalingsarbejde omfattede ogsaa Landjorden. Hertil anvendte han som Maaleredskaber ikke blot Liner, som hver holdt 60 Favne, men ogsaa et af ham selv udtænkt og bekostet Apparat, som han kaldte Milevognen. Hjulene paa denne Vogn var satte i Forbindelse med et Slags Urværk, hvis Klokke ved et Slag tilkændegav, hver Gang Vognen var avanceret 5 Alen eller »1 Stok«, som han kaldte det, frem ad en Strækning. Naar disse »Klaacheslau« efterhaanden opnoteredes, kunde Længden af den tilbagelagte Vej beregnes; saaledes var 210 Klokkeslag 350 Favne. Senere synes han at have ændret Mekanismen saaledes, at der kun lod et Klokkeslag for hver 20 Favne 1692 gjorde Kongen, Niels Juel, Ole Rømer og Gehejmeraad Otto Skeel (i Generalkommissariatet) Opfinderen den Ære at bese denne nye Invention. Men disse Hjælpemidler maa allerede være taget i Brug to Aar i Forvejen, siden han d. A. kan gøre Kongen opmærksom paa, at Landevejene i Riget ikke er opmaalte nøjagtig, men kun paa Slump; saaledes var Vejen fra København til Køge hidtil blevet anset for at have en Længde af 4 Mil; men han var i Stand til at paavise, at den var hele 3 Fjerdingvej længere. Næste Aar fik han Ordre om at »befare« Isefjord, Kippinge Nor (Vaalse Vig paa Falster), Samsø og vistnok ogsaa Amager. Hertil benyttede han mest Linerne; men naar Arbejdet foretoges om Vinteren, brugtes Slæder paa de tillagte Vande. I Begyndelsen

af 1692 benyttedes Vejen over Isen til — vistnok med Milevognen — at udmaale Afstanden mellem Københavns Toldbod og Skovshoved og derfra til Vebæk; ogsaa gennem Hovedstaden selv kørte samme Vogn paa Kryds og tværs og viste, at f. Eks. Afstanden mellem Vesterport og Toldboden var 3600 Alen. Han havde ogsaa Brug for sin Vogn paa Lolland og paa Als; det offentlige maatte lægge Heste til. Hans største Landmaalingsbedrift udførtes dog paa den Rejse, som skulde foretages omkring Limfjorden og langs Nørre- og Sønderjyllands Vestkyster (25. Maj — 20. Oktbr.), men kom til at strække sig lige fra Skagen til Hamborg og fra Ribe til Kolding og derfra gennem Fyn. Milevognen og Kompasset var hans vigtigste Redskaber ved Opmaalingerne, »digt ved Strandbredden«, langs de jydskes Klitter og de holstenske Diger til Glykstad og Altona. Han besøgte de fleste Vesterhavsoer og undersøgte i al Hemmelighed Staden Hamborg med dens Volde og Stjærneskanse. En stor Ubehagelighed mødte han i »Holsten« paa det hertugelige Omraade, idet man der fordrede Forevisning af Fuldmagt fra Kongen; og derfor ydedes der ham aldeles ikke nogen Assistance af Avtoriteterne, ligesom ogsaa Undersaatterne viste megen Uvilje; som Følge deraf maatte han betale alt i dyre Domme, gøre Gæld og udstede Veksler. Men en langt større og beklageligere Ubehagelighed havde han dog oplevet ved Skagen. En Søndag sad han til Bords der sammen med Raadmanden Hans Madsen; denne brugte saa ubesindige og spottelige Ord, især om Kongens eget Udsendelsesbrev for Jens Sørensen, at denne ikke vilde høre mere og bortfjernede sig. Men han gjorde ogsaa Skridt til at stævne Hans Madsen for Bytinget; og her brugte den indstævnedes atter trodsige Ord, saa at Jens Sørensen maatte begære et Tingsvidne udstedt. Næste Dag, da Hans Madsen skulde levere Heste til Milevognen, kom han ned til Stranden ved Bydelen Højen, hvor Vognen stod, og ytrede Ønske om at faa den at se; dette Ønske fik han ogsaa opfyldt; men da han derpaa gav sig til at

spotte over »Mileværket«, var det mere, end dets Opfinder kunde bære, og da den anden tilmed nægtede at kore, gav Jens Sørensen ham nogle velmente Slag med Svoben, der var forsynet med smalle Remme, men vogtede sig dog for at bruge Piskeskafte imod ham. Alligevel døde Raadmanden kort efter, og selv om hans Modstander trøstede sig med, at den døde havde været en »udlevet Mand«, blev Jens dog beskyldt for at have forvoldt hans Død og maatte udbede sig et kongeligt Beskærmelsesbrev, for at Kortarbejdet ikke skulde gaa i Staa under den Rettergangssag, som kunde ventes. »Lejdet« fik han ogsaa, og Sagen selv maa paa en eller anden Maade være bleven bilagt. — Over Rejsen førte han en vidtløftig »Landmaalings-Protocol«.

Efter en lang Pavse optog Direktøren sin Landmaaling igen og befor (1709) ved Vintertid *Stævn*s Herred med Milevognen; Kortet herover blev først færdigt 7 Aar senere og fremviser den Mærkelighed, at den ellers saa nøjagtige Mand anser Trykkevælde Aa, Stævn Aa og Kildeaaen for et sammenhængende smalt Vand, som han kalder Pramaa, og som han lader skille Stævn fra det øvrige Sjælland. Ogsaa Bavelse og Næsbyholm skulde kortlægges, og 1720 fuldførte han et Kort over Frederiksdal og Dronninggaard, som altsaa ogsaa var opmaalede i Forvejen.

JENS SØRENSEN AF KØGE

boede, efter at have maattet forlade Sverige, som ovenfor omtalt, nogen Tid i København, hvor han »for gjort Tjeneste« blev fritaget 10. Novbr. 1685 for at svare Grundskat af sit Hus der, indtil næste Paaske; hans Bolig var i en af »de seks Søstre«, Rentemester Henrik Müllers tidligere Ejendomme i Nybørs, paa det Sted bag Børsen, hvor Privatbankens Bygning nu breder sig. Allerede 4 Dage efter Tildelelsen af denne Frihed faar han andre Privilegier, der skulde gælde i 20 Aar, »da han nu vil bo i Køge, eller hvor han ellers vil«. Hans Fremtidsbolig kom dog ikke

til at ligge andre Steder end i Koge, thi paa en Ansøgning fra hans Side resolverer Kongen 7. Juni 1686, at salig Mavrids Drejers Gaard, Børsen kaldet, beliggende øst for Torvet i Koge og vurderet til 400 Dlr., skulde skænkes Jens Sørensen for hans tro Tjeneste i Krigstid. Skodet (af 1692) overdrog ham og hans Arvinger Gaarden til evindelig Arv og Ejendom og konfirmeredes 1700 ved Frederik IV.s Tronbestigelse.

Byens nye Indbygger nedsatte sig nu her som Købmand, og han viste sig ved forskellige Lejligheder som en særdeles nyttig Borger. Køge Havn havde gennem mange Aar lidt meget under Stormflod, og paa dens Bulværker havde Tidens Tand gnavet stærkt. Ole Rømer, — som nu ikke har kunnet vægre sig ved at anerkende Jens Sørensens Dygtighed paa dette specielle Omraade, — rettede derfor en Opfordring til ham om at indkomme med et Forslag til Havnens Istandsættelse, en Opfordring, som han ogsaa hurtigt efterkom ved at overlevere Rømer den udarbejdede Plan. Endnu en Gang skulde han fungere som en Art Vandbygmester, thi 1706 sandede Guds Vejr og Vind Havnen ganske til og odelagde Træværket der; straks efter beordredes Jens Sørensen til at syne Ødelæggelsen, forfatte Kort derover og foreslaa en Plan over Istandsættelsen; og Byens Magistrat skulde gaa ham til Haande ved Besigtigelsen. Næste Aar overleverede han ogsaa Ekvipage- og Fabrikmesteren paa Holmen, Kommandør Ole Judichær, som da opholdt sig i Køge, det begærede »Kort og Grundrids over Køge By, Havnen, Reden og Aaen, betegnet efter Kompas, rigtig Maal, og dets Dybder efter Lodninger« med vedføjet vidtløftig »udtydelig« Forklaring over Havnen.

Og denne nyttige Borger besad endvidere det Fortrin, at han havde Udsigt til at blive Kongens Tjener og Embedsmand, og at han virkelig ogsaa blev noget saa stort som Søkortdirektor, og dog nøjedes med at have Bolig i den lille By. Kunde man værdsætte ham højt nok, naar man f. Eks. saa, hvilke fine Besøg han modtog; havde ikke

den svenske Viceadmiral og Lødsinspektør Werner von Rosenfelt og dennes Landsmand Søkortdirektøren Petter Gedda, som begge selv befattede sig med at udgive Søkort, ikke paa deres Hjemrejse fra Holland opsøgt denne Køgeborger og med gode Ord bevæget ham til at fremvise sine Kort over de svenske Skær, hvorefter de med største Berømmelse maatte tilstaa, at disse Kort var bedre og nøjagtigere end deres egne. Og saa de gode Køgeborgere ikke, hvorledes et kongeligt Skib afhentede denne deres Medborger, for at han skulde forrette vigtige Tjenester for selve Kongen, og hvorledes samme Orlogsskib, naar det satte ham i Land igen, hejste Vimpel og Flag i Top og gav ham en dundrende Salut til Afsked, til Ære for ham, men ogsaa til Ære for Byen?

Men Byen skønnede ikke ret paa hans Fortjenester. Opholdet i Køge blev for ham en Jammer. En af hans Optegnelser har til Overskrift: »Min allerydmygste, sandfærdige Forklaring, hvorledes Magistraten i Køge med største Delen af Handelsmændene der endrægtelig har mig forhadet, forfølgnet og ruineret«. Grunden til denne Forfølgelse mener han at maatte søge i den Omstændighed, at Byraadsmedlemmerne fra først af havde ansøgt om at faa »Børsen« som Gave til dem og Byen; men da det »mislingede«, blev de straks hans dødelige Fjender. Det slutter han af alle de Fortrædeligheder, han maatte lide under: Det blev ham forbudt at sælge fremmed Brændevin, ligeledes at udføre Brænde og Garvebark med den ham tilhørende Krejert; trods Frihedsbrevet paalagdes der ham Skatter og Indkvartering; Forpagtningen af Komsumptionen blev han tvunget til at opgive; en Ridefoged blev sat ud imod ham med Sagsanlæg o.s.v.

Men da saa hans Hustru, Bente Andersdatter Rogge, til hvem han var ægteviet 1674, i Aaret 1708 afgik ved Døden, blev der Anledning til nye Ærgrelser for Jens Sørensen. Endnu samme Dag, som Konen døde, kom Øvrigheden og vilde registrere Boet, og det med Magt, — thi

der er ingen Tvivl om, at Enkemanden har protesteret paa det kraftigste, — og lod ham senere ikke i Ro, førend de 6 voksne Børn og de to »Svogre« (3: Svingersonner) gav ham Tilladelse til at sidde i uskiftet Bo. Det er muligt, at han et Par Aar efter har gaaet i Giftetanker, thi da fik Skifteretten Børnene samlede, som boede i Sorø, Præstø og København, og holdt Skifteforretning, ved hvilken Faderen blev *tvunget* til at love de 4 Døtre 200 Dlr. hver af hans Boeslod; senere udtog Borgmester og Raad Børnernes Arveparter, uden at ville give Kvittering for dem, og støttede den yngste »opsætsige« Søn Steffen i Forlangendet om en Foræring, som Faderen skulde yde ham udover den ham tilfaldne Arvelod. Og Skiftebrevet, som Jens Sørensen blot havde villet »laane et Par Dage«, fik han en krænkende Dom for, som krævede dets Udlevering, efter at han kun havde beholdt det i — 2, 3 Aar. Men alt dette ansaa han for den største Uret, der kunde vederfares ham.

Paa »Børsen« havde han anvendt 1300 Dlr. til Reparationer, da han havde overtaget den i en meget forfalden Stand; men nu vilde han gerne sælge Gaarden for de 900 Dlr., hvortil den var vurderet ved Skiftet. Jorden i Køge var nemlig begyndt at brænde stærkt under hans Fødder; det gjaldt om at undkomme fra Borgerne dør og deres onde Behandling. Hertil kom, at de hyppige Rejser til København, som han maatte foretage sig i Embeds Medfør, i Længden maatte blive ham for kostbare, især, da de ikke sjældent var frugtesløse. De var heller ikke uden Fare; 1713 var han paa Vejen fra Køge til København blevet Genstand for et Overfald af en Bonde og en Musketør, hvorved der vankede Overlast, Vold, Hug og Saar for ham selv, medens hans Kaarde blev ham frataget og Vognen beskadigedes. Hvorom alting er, han solgte samme Aar sin Gaard og vendte Køge Ryggen.

Sit nye Hjem fik han i Christianshavns Lille Torvestræde Her blev den gamle Mand i 1719 viet til Bente Valentins-

datter, som overlevede ham og fik en Aarspension af Marinens Midler paa 50 Dlr. Selv døde han 12. Oktbr. 1723, 77 Aar gammel, og blev stedt til Hvile i Holmens Kirkes Ligkapel, men efter en Snes Aars Forløb blev hans Kiste flyttet derfra og nedsænket ude paa Kirkegaarden.

Der blev nu i mange Aar stille om hans Navn. Naar dette Navn i vore Dage er kommen til Ære, er det fordi denne mærkelige »selvgjorte« Mand med det underlige, kantede Væsen ejede ganske særegne, udmærkede Gaver, om han med Troskab brugte i vort Fædrelands Tjeneste

---

VALLØ SLOT

Meddelt ved ARKITEKT SØREN LENCHE

I EN af Østsjællands skønneste Egne, omtrent en Mil Syd for Køge, ligger det gamle historiske Vallø Slot, en af vore minderigeste Borge, hvis Oprindelse kan føres langt tilbage i Middelalderen. I Tidernes Lob have mange af vort Lands bedste Slægtsnavne været knyttede til Borgen, og mangfoldige ere de Forandringer, som den har været underkastet. Navnets Oprindelse er ukendt. Hvorledes det ældste Vallø har set ud, kan ej heller afgøres; dog kan man af de fundne Bygningsrester se, at der i Middelalderen har staaet flere selvstændige, isolerede Bygninger, omgivne

af fælles Grave. Det er først med Sydfjøens Opførelse i nord tysk Renaissance i Slutningen af det 16de Aarhundrede, at Vallogaards Ydre faar fastere Form; fra da af er man paa god bygnings-historisk Grund.

Vallogaard ejedes i Middelalderen af Slægten Falck. Ridderen Hr. Bo Falck, paa Valdemar Atterdags Tid en af Rigets fornemste Mænd, nævnes allerede i et Dokument, udstedt i »Hyrningsholm« 22. Juli 1346, som »Boetii Falck de Walleuæ«. Han skal være dod ca. 1370. Sonnen, Hr.

Eskild Falck, var gift med Fru Kirstine Moltke. Deres Son, Hr. Jens Falck, efterlod ved sin Død ca. 1408 Vallogaard til sine 2 Døtre Kirstine og Karine. Ved disses Giftermaal blev Gaarden for første Gang delt i et Vester- og et Øster Vallo. Vester Vallo tilfaldt Datteren Kirstine, som blev gift med Hr. Henning Podebusk. Øster Vallo tilfaldt Hr. Axelsen Thott, som blev gift med Datteren Karine. I Aaret 1461 blev han ved Køb eller Mageskifte Eneejer af Vallogaard. Han var 3 Gange gift, sidst med Anne Jensdatter Present; efter hans Død 1467 ejede hun Vallo til sin Død. Oluf Axelsens Datter af 1ste Ægteskab, Birgitte Olufsdatter Thott, afhændede 1468 paa bedragerisk Vis sin Arvepart af Vallo til Kong Christian d. 1ste, idet hun allerede tidligere havde solgt den; Bedrageriet opklaredes, men Kongen beholdt dog Vallogaard og skænkede den til sin Dronning, Dorothea, som ejede den til sin Død 1495.

Skont Kong Hans i sin Haandfæstning forpligtedes til at tilbagegive Vallogaard til dens retmæssige Arvinger, saa beholdt han den desuagtet i hele sin Levetid, og det synes som om Gaarden er forbleven ved Kronen, indtil Frederik d. 1ste kom paa Tronen, da den tilbagegaves Niels Rosenkrantz's Enke, Fru Birgitte Olufsdatter Thott. Hun overlod 1525 Vallo til sin Son, Oluf Nielsen Rosenkrantz, som 1529 ægtede Ide Munk. Ved sin Død 1545 efterlod han Vallo til sine 2 Døtre, Birgitte og Mette. Faa Aar efter deltes Vallo for 2den Gang, saaledes at Birgitte fik Øster Vallo og Mette Vester Vallo. Birgitte var for 1543 bleven gift med Peder Bille; hun vides ikke at have bygget paa Slottet. Derimod skyldes Østgavlen*) paa den nærliggende Valloby Kirke hende, hvilket ses af en Indskrift i Gavlen.

Birgitte Rosenkrantz døde 1592 og efterlod Øster Vallo til Sonnen Oluf Bille, som 1586 ægtede Margrethe Rosenkrantz. Da deres eneste Son Peder Bille døde ugift 1612.

---

*) Findes aftegnet i »Ældre nordisk Architektur«, 3die Samling, 1ste Række.

kom Øster Vallo efter Margrethe Rosenkrantz's Død til hendes Broder, den lærde Holger Rosenkrantz, som 1616 solgte den til Fru Ellen Marsvin. Fra hende kom Øster Vallo vistnok til Dattersønnen, Grev Valdemar Christian, Christian d. 4des Son med Kirstine Munk. Han ejede formentlig Øster Vallo til 1647, da den kom til hans Moder Fru Kirstine Munk, som 1651 solgte den til Chresten Skeel til Fusinge.

Mette Rosenkrantz blev ca. 1551 gift med Sten Rosensparre til Skarholt; han faldt i Slaget ved Svarteraa 1565. Et Par Aar efter blev hun gift med Peder Oxe til Gisselfeld; efter dennes Død 1575 har hun bygget Sydfløjen med de to store Taarne. Hun døde 1588 og efterlod Vester Vallo til sin Son af 1ste Ægteskab, Oluf Rosensparre, som Aar 1584 ægtede Elisabeth Gyldenstjerne. Deres Datter, Birgitte, blev 1604 gift med Corfitz Rud til Sandholt; dissers Datter, Birgitte Rud, blev 1630 gift med

Maske fra en Vinduespost.
Tidligt Arbejde.

Christen Skeel til Fusinge, som derved senere kom i Besiddelse af Vester Vallo.

Vallo Gaard og Gods var saaledes atter forenet og har ikke senere været delt. Christen Skeel ejede Vallo til sin Død 1659. Hans Son Otto Skeel, død 1695, og dennes Son Chresten Skeel Ottesen, død 1709, ejede Vallo til Aar 1707, da den sidstnævnte solgte Gaarden til sin Svigerfader,

Geheimeraad Plessen, som Aaret efter solgte Godset til Kong Frederik d. 4de. Ved kgl. Patent af 21. Januar 1713 blev Vallo med Hovedgaardene Billesborg og Gønderup erklæret for et Grevskab og givet som Len til Anna Sofie Reventlow, til hvem Kong Frederik d. 4de 1712 havde ladet sig vie, endnu medens hans Dronning, Louise, levede. Anna Sofie Reventlow blev vel kort efter dennes Død for anden Gang viet til Kongen, men efter hans Død 1730 maatte hun afstaa Vallo til Kong Christian d. 6te for en Sum Penge og en aarlig Appanage. Kong Christian d. 6te skænkede, ved Gavebrev af 24. Marts 1731, Grevskabet Vallo til sin Dronning, Sofie Magdalene, som af Vallo oprettede et adeligt Frøkenkloster.*)

Af alle Slottets tidligere Ejere er der Ingen, hvis Navn nævnes hyppigere i Forbindelse med Vallo end Fru Mette Rosenkrantz. Om denne berømmelige Dame synger en samtidig Digter, Claus Christoffersen Lyskander:

Selff var hun en frue, megtig oc fro
 Som dett well en Ridder kunde anstaa
 Udi adtfær oc alle sin lade,
 Oc haffde under det quinde bryst
 En Ridders hierte med Moud oc Lyst
 Et rymmeligt Nauffn at lade.
 Hun bygde slett Wallo hen op aff ny
 Offuer groniste Skouffue. saa høyt i Sky,
 Med Torn oc rødiste Tinde,
 Med Saller oc Galgeri, Port oc Bro,
 Som der well blifuer, men Weiden kand staa
 Hendes Nauffn thil euig aninde.**)

Det var et stort Arbejde, Fru Mette Rosenkrantz paa- tog sig, da hun nedrev en Del af det gamle Vester Vallo og genopførte det i den ny Tids Stil med de 2 store

---

*) Nærmere Oplysninger om Vallo forskellige Ejere findes i »Vallo og Omegn« ved Anders Pedersen, hvorfra ovenstaaende Oplysninger er tagne.

**) »Bille Slægtens Rimkrønike«, udg. af H. F. Rørdam.

Taarne; man forstaar med hvilken Tilfredsstillelse hun over Porten har ladet opsætte en Tavle med følgende Indskrift:

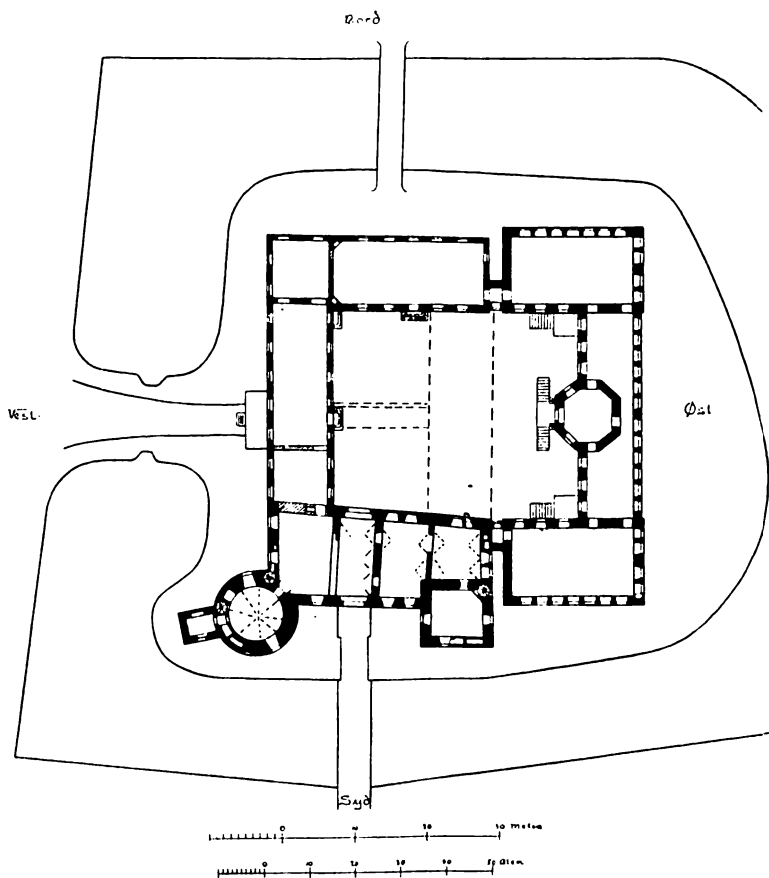
ICKE OS HERRE * ICKE OS * MEN GIF DIT NAFN ÆRE *
 FOR * DIN * NADE * OC * SANDHED * PSAL. CXV.
 VDI * NAFN GVD * FADERS * SØNS * OC * TEND
 HELLIG AANDT * HAFVIR * IEG * METTE ROSE-
 NKRANDTZ TIL WALLØE * SALIG * HER OLVVF ROSE-
 NKRANDTZIS * DAATIR * TIL WALOE
 ANNO 15□ BEGØNDT * ATT * BOGE *
 TETTE * STORE * HVSS * MED * THISSE *
 TOW * STORE * TORNE * HER * PAA * WAL-
 LOE * OC * HAFVIR * IEG * AFF GVDTZ NA-
 DE * GVD * WERE * THERFOR * LOFFVIT * Y * EVI-
 GHED * FANGITT * THED * WNDER * SPER *
 OCH * TAG * 1586 * GVD * ALLERME-
 CTIGSTE * GIFFVE * NV * NADELIGNN
 SIN * AAND * OCH * NAADE TIL * AT TET MAA *
 WERE * FAST OCH * BESTÅNDIGT * OPSAT *
 OCH BØGIT * TEND HELLIG TREFOLDI-
 GHEDT * TILL * LOFF * PRYS * ÆRE * OCH * TACK-
 SYGELSE * MEG * MIN * BØRN OCH * WORIS * EFTER-
 KOMENDIS * ARFFVINGER * TIL * GAFFVEN OC GODE *
 AMEN.

Denne Tavle, som nu er anbragt over Porten i Gaarden, har sikkert oprindeligt haft sin Plads over Porten paa Flojens udvendige sydlige Side; den sad dog allerede Aar 1765 paa sin nuværende Plads.*)

Med Sydflojens Opførelse i nordtysk Renaissance indtraadte en ny Æra i Slottets Bygningshistorie. Alle Bygninger vare indtil da byggede i middelalderlige Bygningsformer. Nu lukkedes der op for Lyset og Luften, som gennem store, med ornerede Sandstensindfatninger og Poste

*) M. A. R. Ryge, »Peder Oxen«.

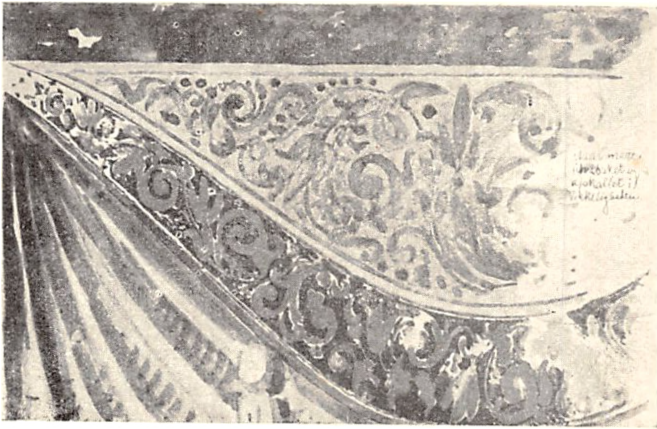
smykkede Vinduer strømmede ind i Rummen. At disse i Anselighed have svaret til det Ydre, har man fundet Spor

Plan af Vallo Slot, maalt umiddelbart efter Branden 1893. De punkterede Linier angive det forsvundne Oster Valioes tidligere Beliggenhed samt det Sed i Planen, hvor Galleriet maa antages at have staaet.

af; der fandtes i en oprindelig Vinduesnische en smukt malet Dekoration, der ojsynligt skrev sig fra Bygningens Tilblivelse.

Sydfløjens østre Gavl var opført paa Resten af en ældre Gavl, hvis gamle Kælderfaçade fremkom under de nye Byggearbejder. Denne Rest fra den af Fru Mette nedrevne Bygning var muret med temmelig smaa, røde Mursten, Façaden var rødmalet og Fugerne optrukne med Kalkfarve. Da Sydfløjen opførtes, laa dens Østgavl i Flugt med det 4 kantede Taarns vestre Mur, saaledes at Taarnet stod paa Hjørnet af Fløjen, paa lignende Maade som Tilfældet er med det runde Taarn. Den oprindelige Adgang

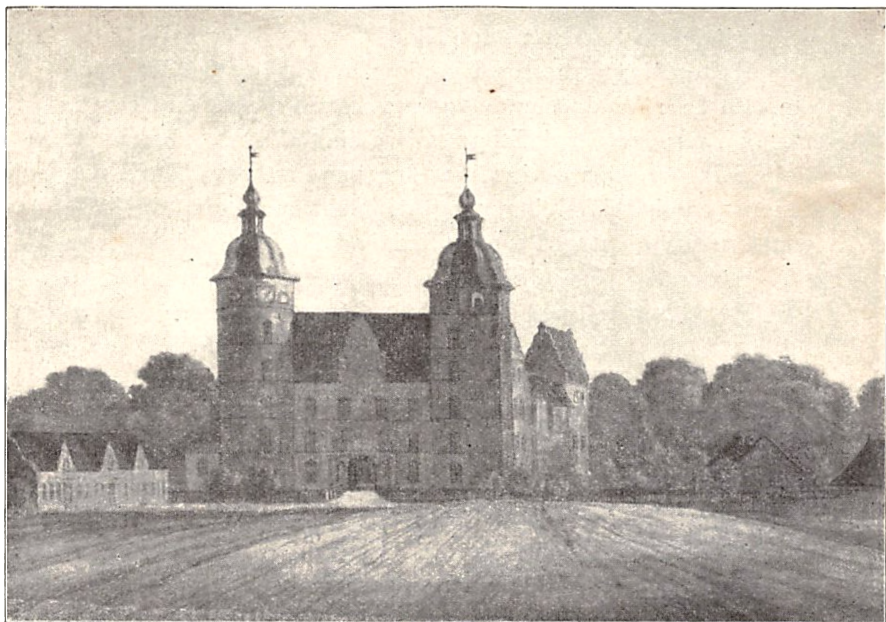

Dekoration fra en Vinduesblænde i Sydfløjen.

til Taarnet var gennem skraat anlagte Døre i dets vestre Mur. De efter Branden i den gamle Del af Taarnets nordre Mur siddende Doraabninger skyldtes senere Gennembrydninger, hvad der bestemt kunde paavises ved Undersøgelsen af Muren.

Der fandtes ligeledes Rester af en gammel Gavl i Vestfløjens Kælder, c. 12 Alen fra Sydfløjen; i denne Gavl, som var muret med samme Slags Sten, som den før omtalte, og hvis Façade var behandlet paa samme Maade, sad endnu et lille Vindue, som havde faaet Lys fra Syd; det var en Rest af det gamle Vester Vallos Bygninger. Samtidig

med, at Fru Mette byggede Sydflojen, har hun opført det mellem denne og den gamle Bygning liggende korte Stykke af Vestflojen. Derved fik hun sammenbygget sine under Vester Vallo hørende Bygninger. Forskellige Omstændigheder viser, at denne Mellembygning er opført samtidig med Sydflojen; saaledes er Sydflojens Nordmur og Vestflojens Østmur i oprindeligt Forbandt med hinanden indtil 2den

Vallo Slot efter et Maleri fra 1716. Jac. Coning Fec.

Sals Gulv. Kælderens Tøndehvælvinger vare murede paa lignende Maade og af samme Slags Materiale overalt i Sydfloj og Mellembygning, og Langskillerummet i denne var muret med Munkesten af samme Størrelse som Sydflojens. Endelig er Mellembygningens vestre Ydermur i Kælderen af samme Tykkelse som Sydflojens Vestgavl, i hvis Forlængelse den ligger. Opmaalingen viser, at Mellembygningens vestre Mur i Stuen var tyndere fra Sydfloj og

hen til den gamle Bygning, men da alle Stenene paa dens indvendige Murflader vare overknækkede, maa der her være foretaget en »Afskrælning« af Murværket. Paa Østmurens indvendige Side fandtes Hvælvingspor i Stuen. Da den fundne gamle Gavl kunde ses at have gaaet til 1ste Sals Gulv, maa Mellembygningen mindst have gaaet til denne Højde; rimeligvis har den haft samme Højde som Sydfløjen. I Mellembygningens vestre Ydermur sidde endnu de oprindelige Sandstensmedailloner.

Mette Rosenkrantzes Bygning bestod af Kælder, Stue og 1ste Sal; Vinduesinddelingen var anderledes end i vore Dage; Taarnene var 1 Etage højere end Fløjen og hvælvede i alle Etager. Den øvrige Bygning var hvælvet i Kælderen. Stuens gamle Hvælvinger og de Skillerum, som de hvile paa, ere fra en noget senere Tid end Kælderhvælvingerne.

Hvorledes Vallo Slotsplan har set ud, kort efter at Fru Mette havde bygget sin Sydfløj, har det været vanskeligt at afgøre. Et godt Bidrag til Spørgsmalets Løsning er et Billede af Vallo, som paa Bagsiden bærer Paategningen: Jac. Coning fecit 1718*). Slottet er her set fra Sydost. Man ser tilhøjre for det 4 kantede Taarn først en Renaissancegavl liggende i Forlængelsen af Taarnets østre Mur; dernæst en lavere middelalderlig Bygning og endelig en lidt højere Bygning med Renaissancegavle, begge Bygninger sammenbygget med hinanden, med Sydfløjen og med deres østre Ydermur omtrent i Plan med Taarn og Gavl. Det er for de 2 sidstnævnte Bygningers Vedkommende givet, at vi her har et -- vistnok det eneste -- Billede af det nu fuldstændig forsvundne Øster Vallo, og saa heldigt, at det giver nøje Besked om dets Beliggenhed. Dette sidste er af af stor Vigtighed for Bestemmelsen af visse Forhold, som her skal nærmere omtales.

---

*) Dr. Francis Becket har i sin Bog om »Kunsten og Renaissancens Historie i Danmark« henledet Opmærksomheden paa dette Billede, som findes paa Lethrabort.

I sit foran citerede Mindedigt over Fru Mette Rosenkrantz synger Lyskander bl. a. om »et Galgerie«. Om Tilstedeværelsen af et saadant faar man nærmere Oplysninger i et gammelt Pergamentbrev, dateret 22. Aug. 1588**). Det er en Domsafsigelse i Anledning af en Stridighed mellem Fru Birgitte Rosenkrantz og hendes Søsterson Oluf Rosenparre. Striden begyndte med, at Fru Birgitte klagede over, at hendes bedste Kammer var bleven ødelagt af Røg, fordi hendes Skorstene ikke vilde trække,

»— — formedelst thend store Torns høye Byggelse. Diissligiste thersom thenndt Mantellmur, Galnerie medt thendt Windelltrappe som begunnt er, fanger sin Gienge och bliffuer fuldfærdiige, kunde the och forhindre Skorstiennene theris drauf paa thendt anden Huss. Sambledis forhindrer forneffnde Mantellmur och Galnerie hindis Gaard fra Lufften, saa och fran Sollen thendt hallffue Dagh, aff thennd Aarsagh, samme Mantellmur saa megit høyre er forbyggit, enndt ther aff Salligh Peder Oxen oc Peder Biille beuilget er, huilket hun mener at uere skeedt modt thendt Contract, som . . . huilchen Contract hun for os lodt lesze vnnder sin dato 1568 thendt 9. Februarii — —«

og senere hedder det i samme Brev:

»— — therthiil medt siiden samme Galnerie er begunnt, befindis Muren paa hiindis Huss at uere roffnit — —«

I hvilken Retning dette Galleri har gaaet, om fra Syd til Nord eller fra Vest til Øst, har hidtil staaet uklart. Efter at Øster Vallos Beliggenhed er fasts'aaet, maa det anses for givet, at Mantelmuren og Galleriet har gaaet i Retning Vest—Øst, fra den gamle Del af Vester Vallos sammenbyggede Bygninger, tværs over Gaarden til de mod Øst liggende Bygninger af Øster Vallo.

Hvis Mantelmuren, som gjorde Skel mellem Borggaardene, havde gaaet i Retning Syd—Nord, saa vare

---

***) M. A. R. Ryge, Peder Oxen (Side 420.)

begge Gaarde blevne meget lange og upraktisk smalle, 10 Alen $\times$ 43 Alen, og den ene Gaard maatte desuden være blevet endnu smallere, da Galleriet byggedes; men har Muren gaaet i Retning Vest—Øst, saar er der fremkommet 2 omtrent kvadratiske Gaarde, i hvilke havdes rigelig Plads til at vende med en Karosse. Fru Birgitte klagede over, at Solen, ved Murens og Galleriets Forhøjelse, berøvedes hendes Gaard den *halve* Dag. Havde Muren gaaet Syd—Nord, maatte den have berøvet hende Solen fra Vest, medens Sydsolen berøvedes hende af det 4 kantede Taarn; hun vilde i saa Tilfælde saa at sige slet ingen Sol have haft i sin Gaard.

Peder Oxen blev 1567 gift med Fru Mette, og 1568 optræder han som Borgherren, der gør Contract med Peder Bille om Opførelsen af Muren. Han var da nylig hjemkommen fra sin Landflygtighedsperiode, havde set sig godt om i Verden og kom hjem med nye Indtryk, stor Erfaring og Virksomhedstrang. Saafremt Mette Rosenkrantz havde begyndt Opførelsen af Sydfløjen, kan det næppe antages, at Peder Oxen havde ladet Byggeriet hvile. Naar Ryge (i »Peder Oxen«, Side 422) forudsætter, at Fru Mette var i Færd med at bygge Sydfløjen, da hun ægtede Peder Oxen, og til Grund for denne Forudsætning lægger følgende Uddrag af Contracten mellem Peder Oxen og Peder Bille: »Att Peder Oxen og Peder Biille thiilsammen haffuer wedtagit, att thend Skiellerom offuer Gaarden och indt udi Huszen schal biuggis oc opmuris aff Grundt paa beggie theris Bekostningh eptherdi thet er thennom beggie thiill Gaffnn och Gode etc.«, da er dette sikkert en Misforstaaelse. Her er kun Tale om Muren. Galleriet opførtes senere, rimeligvis samtidig med Hovedbygningen, og var, ligesom denne, endnu ikke færdig ved Fru Mettes Død, hvilket fremgaar af Oluf Rosensparres Forlig med Birgitte Rosenkrantz, idet der forbeholdes ham Ret til at gøre det færdigt, dog uden at forhøje det med Mur eller Tag.

Af det fremførte er det givet, at den omtalte Mur ikke stod i noget som helst Forhold til det senere Byggeri; den har udelukkende skullet tjene til at sætte Skel mellem Borggaardene. Galleriet byggedes senere op ad Muren, og dets Retning var bestemt ved denne; det maa derfor betragtes som en af Sydfløjen uafhængig, selvstændig Bygning. Ved Hjælp af dette Galleri kunde man komme fra Vester Vallø Bygning over i Øster Vallø, uden at behøve at betræde Gaardene, og det har tillige dannet et Gaardparti, der mod Nord afsluttede det nye, prægtige Vester Vallø Gaard paa den skønneste Maade, skjulende det meste af det gamle Øster Vallø — at dømme efter Bygningerne paa Conings Maleri — tarvelige Bygninger.

Ifølge Oplysninger i det omtalte Pergamentbrev var Galleriet rigt smykket med hugne Sten, og under dette var gennem en Port Adgang til den indre Gaard. Flere tilhugne Buesten med lignende Udsmykninger som paa Sydfløjens Portaler ere fremdragne under det nu tilendebragte Arbejde paa Slottet; efter al Sandsynlighed Rester fra Galleriet. Baade dette og Trappen, som førte op til det, vides at have ligget paa Vester Vallø Grund.

Hvorledes Gaarden med sine Bygninger har været delt, er usikkert; da Sydfløjen har hørt til Vester Vallø, er det vel naturligst at antage, at Nordfløjen har hørt til Øster Vallø, og at Gaardens Bygninger have været delte efter en Diagonallinje fra Syd—Øst mod Nordvest.

Hvorlænge har nu Mette Rosenkrantz's Vallø staaet urørt? Der er paa et eller andet Tidspunkt samtidig foretaget følgende Forandringer: Der er føjet 3 Etager til paa hvert af Taarnene og 1 Etage til paa Sydfløjen; 1ste Sals Ydermure er helt eller delvis ommurede, over Porten er indsat en Karnap og Tavlen rimeligvis flyttet. Stuen er bleven forsynet med Hvælvinger og Sydfløjen forlænget mod Øst bag det 4 kantede Taarn, hvorved Mellemrummet mellem Øster og Vester Vallø er bleven udfyldt. At alle disse Forandringer maa være foregaaede samtidigt, ses af det i

disse Bygningsdele siddende Materiale. Murstenene have samme Størrelse, noget tyndere end de til Sydfløjen anvendte; Ornamenter og Profiler paa Sandstensudsmykningerne vise, at de er udførte paa samme Tid; Buerne over Vinduerne i disse Dele ere murede med 2 Halvstensrulskifter liggende paa hinanden, en Konstruktion, som ikke kan paavises i andre Dele af Bygningerne. Af den omtalte Karnap var bevaret 2 skraat udadgaaende Sider og en Rest af Hvælvingen; denne var i hver Kappe dekoreret med en forgyldt Rose og nogle Blade; Ribberne var ligeledes forgyldte.

En Karnappen over Søsten.
Vælg 94. 2.

Der fandtes ved Undersøgelserne i 1893 4 gamle Latrinanlæg, et i hver af Sydfløjens Gavle og et i hvert af de to store Taarne. Et saadant Anlæg er ret ejendommeligt; til Forstaaelse af det følgende skal Anlægget i det 4 kantede Taarn nærmere beskrives. Det bestaar af et Faldrør med Stole i 4de, 3dje, 2den, 1ste Sal og Stuen. Sæderne ere anbragte saaledes, at 4de Sals Sæde er skudt frem i Faldrøret et Sædes Bredder for 3dje Sals, dettes igen et Sædes Bredder for 2den Sals

o. s. fr. Faldlinjerne blive derved frie af hinanden og Røret bredere nedefter. Sæderne findes i Rum, indrettede i Murtykkelsen. Disse Rum, der ere noget bredere end Faldrøret, ere paalangs i Muren overhvælvede med en Tøndehvælving, i hvis Trykleje sidde 2 eller 3 smaa Jernankere med synlige Forskud baade ud- og indvendig paa Ydermuren. Dørene sidde enten i Vinduesblændingernes østre Sider eller umiddelbart fra Værelset. I flere af Rummene ses Rester af Lysaabninger mod Syd. Tværvangerne (Anlæggets Bagvægge) ere opmurede paa Sandstensoverliggerne og helde mod Øst foroven; derved

opnaaedes, at Faldlinierne bleve frie. Faldrøret fører ud i Luften foroven og er i Kældrens Bund forsynet med Udløb mod Syd.

Det her beskrevne Latrinanlæg er typisk for alle 4 Anlæg; de gaa alle til Kældrens Bund. Ved første Betragtning synes det vel mærkeligt, at et saa smukt Anlæg, der er indrettet baade i den ældre og i den paastaede nye Del af Taarnet, kan skrive sig fra 2 forskellige Perioder; de stedfundne Undersøgelser have dog bragt Klarhed til Veje i saa Henseende.

Det er særlig Anlægget i det 4 kantede Taarn, som bidrager til Opklaring af dette Forhold. Til nærmere Forstaaelse heraf hidsættes følgende Uddrag af de Optegnelser*), som, efter Prof. Holms Initiativ, nedskreves paa selve Stedet af nærværende Meddeler, samtidig med at Opmaalingen foretoges.

»I det 4 kantede Taarns søndre Mur er fundet et gammelt Latrinanlæg, der gaar fra 4de Sal til Kælder, hvor der ses et tilmuret Udløb. Dette Anlæg maa være bleven indrettet samtidig med, at Taarnet blev forhøjet.

I Sydurens indvendige Side findes nemlig umiddelbart op mod østre Mur en stor Revne, der strækker sig fra Kælderen til 3dje Sal. Dette er mærkeligt, da Vinduesstokken dog maatte være et langt svagere Punkt end Hjørnet, og derfor det naturlige Sted for et Brud. Men tænker man sig, at Muren en Gang har været brudt ned fra daværende Gesimshøjde til Fundamentet paa den mellem østre Mur og Vinduernes vestlige Sider liggende Del og senere atter opført, er der paa naturlig Maade fremkommet et svagt Sted der, hvor den ny Mur muredes sammen med den ældre.

En nærmere Betragtning af Muren viser, at der virke-

---

*) Disse Optegnelser have tidligere været stillede til Raadighed for F. R. Friis, som har benyttet dem i en Afhandling om Vallo Slot i: »Bidrag til dansk Kunsthistorie«, 5te. Hæfte.

lig har fundet en Sammenmuring Sted. Skifterne i østre og søndre Mur ligge ikke altid i samme Højde og have aldrig været i ordentligt, indbyrdes Forbandt. Dette sidste er især tydeligt ved Anlæggets indre Vange; denne er øjensynligt hugget ind i østre Mur; for at hjælpe til at holde denne tynde Vange paa sin Plads, er der enkelte Steder i Etagens halve Højde, paa langs gennem Vangen, anbragt lange, tynde Jærnkere, hvoraf i det mindste ét er synligt paa østre Murs østre Side. Disse vilde næppe være anbragte, hvis Vangen havde været opmuret i Forbandt samtidig med østre Mur. Der findes ikke saadanne i de ovenover 3dje Sal liggende Etager, hvor Vange og Mur ere opførte samtidig.

I Façaden er der, i Taarnets ældre Del, Uorden i Forbandtet over Vinduerne; her har ligeledes fundet Sammenmuring Sted.

Endvidere maa bemærkes, at Anlæggets Tværvanger er murede paa Sandstensoverliggerne, dannede af tidligere Vinduesindfatninger og Poste. Disse ere rimeligvis Rester af Vinduer, der have siddet øst for den nuværende Vinduestok, i den østligste af 2 Kappelvælvinger, hvis Spor ere synlige paa Murens Inderside

Taarnet har været hvælvet i Kælder, Stue, 1ste og 2den Sal, altsaa i sin oprindelige Højde. Disse Hvælvinger have ikke været nedtagne under denne Ommuring. Paa Øst-, Nord- og Vestsiden ere Hvælvningernes Tryklejer indrettede ved Murens Opførelse; der er i disse dannet gode skraa Tryklejer for Kapperne i selve Muren, og selv i det nordøstre Hjørne, hvor Muren foran Vindeltrappen kun er 1 Sten tyk, er dette Tilfældet; i Sydmuren er der blot dannet en Fordybning for Kapperne, idet man har muret op forbi dem; der findes intet Trykleje. I den nyere Del af Taarnet ere Dørene til Anlægget anbragte i dettes indre Vange, medens de i den ældre Del, hvor Hvælvingerne have staaet i Vejen, ere anbragte i Vinduesblændingerne, skønt Midtpillen i Muren derved svækkedes.

Naar der her er gjort nøje Rede for dette Anlægs Tilblivelse, da er det væsentligt fordi man — da alle 4 Anlæg ere udførte samtidig — heri har Beviset for, at de førnævnte, store Forandringer paa Mette Rosenkrantzes Sydfløj maa være foretagne samtidigt; men paa hvilket Tidspunkt kan ikke nøjere bestemmes. Det kan dog betragtes som sikkert, at saalænge Vallogaard var delt, kunde der ikke bygges hen foran Øster Vallos Sydgavl. Denne Hindring bortfaldt imidlertid, da Rigsraad Christen Skeel, som bl. a. ejede Vester Vallo, i Aaret 1651 købte Øster Vallo. Da baade denne og hans Søn, Otto Skeel, som arvede det samlede Vallo efter ham, vides at have bygget meget paa Vallo*), kan man sikkert tilskrive dem de nævnte Forandringer.

Samtidig med at disse Byggearbejder udfortes, maa man have bragt det Ydre af Vestfløjens gamle Del i Overensstemmelse med Sydfløjens Ydre, hvilket ses af, at det i denne Del af Vestfløjen siddende Sandstensarbejde har nøje Karakter som det, der sidder i Sydfløjens 2den Sal.

Efter Branden kunde man paavise, at Sydfløjen paa 2den Sal har været gennemgaaende til Vestgavlen. Der fandtes nemlig paa 2den Sal i Sydfløjens Ydermur gammel Façade bag Vestfløjens Ydermure, hvor disse ramte Sydfløjen. Vestfløjens 2den Sal maa da være en senere Tilføjeelse, hvilket yderligere understreges ved det heri siddende Sandstensarbejde, som er af langt grovere Art end de hidtil omtalte, dog endnu fri for Kokokoens Indflydelse. Denne Paamuring bør vistnok tilskrives Christen Ottesen Skeel, som ejede Vallo fra 1695—1707.

Conings Billede fra 1718 viser os Skeelernes Vallogaard med en muret, sandstensafdækket Kvist over Porten paa Sydsiden; i Vestfløjens vestre Murs vestre Side kunde man efter Branden, umiddelbart under Gesimsen, se en større

---

*) Pontoppidan: Danske Atlas, III Del. F. Richardt og C. E. Secher Danske Herregaarde, 9. Bind.

Sandsten, som sad indemuret netop udfor Flugten af Sydflojens Nordmur; den var paaviseligt en Rest af Sydflojens tidligere Gavlafdekning. Der kan vel ikke være Tvivl om,

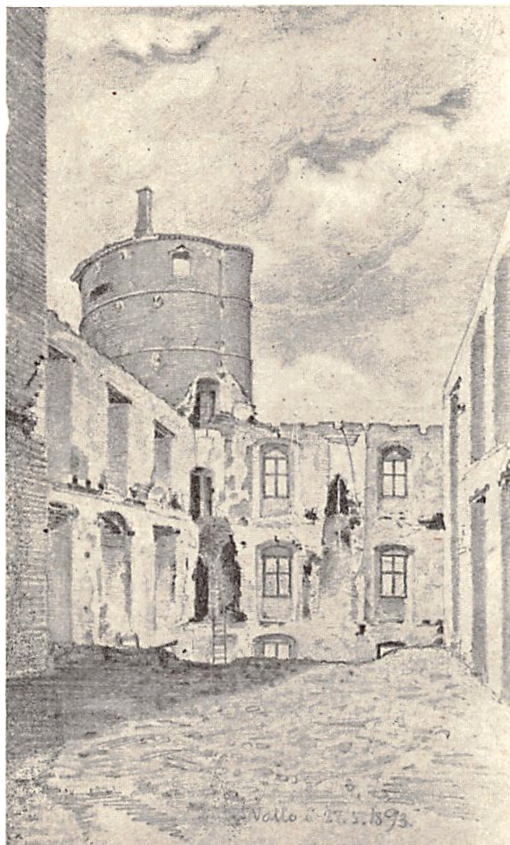
at Mette Rosenkrantz's Sydfloj ligeledes har været prydet med Kviste og Gavle; saadanne hørte den ny Stil til og havde desuden Traditionen for sig.

Den nuværende Vinduesinddeling i Søndre Fløj er yngre end Skeelernes Vallø. Karnappen findes ikke paa Conings Malleri og er altsaa flyttet før 1718; Billedet viser dog endnu den gamle

Vinduesinddeling. Paa et noget yngre Billede fra 1755*) ses den nuværende

Inddeling paa

Sydsiden. Ændringen maa da være foretagen mellem 1718—55. Og da Kong Frederik d. 4de, foruden at bygge 2 Floje paa Vallø, tillige lod den gamle Del af Slottet

Fra Sydflojen. Skizzebogslad.

*) Ant. top. Arkiv, Johan Jacob Bruun fec.

»— efter disse Tidens Bygnings-Maade inden udi meget net og bequem indrette —^{*)}, er det sandsynligt, at Forandringen er foretaget før 1730, Aarstallet for Kongens Død, og at den har været planlagt og medregnet i en Del Arbejde ved Slottets Floje, som Krieger 6. Oktbr. 1728 kontraktmæssig paatog sig at udføre. Da Sydflojen 1730 fik nyt Tag, ved hvilken Lejlighed Gavlene maa være forsvundne, synes det som om der i Aarene 1729—30 er foretaget en ret gennemgribende Ombygning af denne. Man har ikke taget mange Hensyn ved denne Ændring; hvor der tidligere fandtes Pille er nu Vindue og omvendt; de gamle pudsede Vinduessider stode endnu efter Branden urørte bag det nyere Murværk. Der fandtes ikke Buer over de nuværende Vinduer; der har været anbragt Planker, som brændte bort under Branden, hvorved Murværket over Vinduerne mistede sin Understøttelse og mange Steder styrtede ned

Kong Frederik d. 4de købte Vallo Aar 1708 og har rimeligvis snart efter begyndt at bygge paa Gaarden. Thurah meddeler, at Kongen byggede 2 Floje paa Vallo, og der kan her kun være ment Vestflojen og Nordflojen. Om Byggeriet paa Nordflojen haves temmelig nøjagtige Oplysninger gennem opbevarede Kontrakter med Haandværkerne; den blev opført 1721. Med Hensyn til Vestflojen, da kunde man efter Branden paavise, at den fra Nordgavlen og til midt paa Pillen mellem det 5te og 6te Vindue fra denne er opført som en samlet Nybygning. Hele denne Del af Vestflojen er muret med smaa gule Sten og skal muret med Munkesten i Façaden. I Sandstensprydelseerne paa denne Del af Bygningen mærkes Rokokoens Indflydelse. Bygningen opmuredes strax til samme Højde som de øvrige Bygninger. Vestflojens Fundament er fra det runde Taarn og hen til udfor Nordflojens søndre Mur lagt af svære Granitsten, medens Resten af Fundamentet hen til

---

*) Thurah: Danske Virtuivius, Side 209.

Nordgavlen, og under denne, er muret med smaa gule Mursten. Heraf ses, at Vestfløjen, før den her omhandlede Nybygning opførtes, har naaet hen til den nuværende Nordfløj, hvor der endnu findes et gammelt Gavlfundament; man har altsaa først nedrevet et Stykke af Vestfløjen og derefter atter opført den, samtidig med, at man forlængede den. De i Vestfløjens Vestmurs 2den Sal siddende Sandstensmedailloner ere ældre end de nedenunder siddende Medailloner, og have rimeligvis siddet i den nedrevne Del af Vestfløjen.

Det bør bemærkes, at der i Tidernes Løb er flyttet

Tidlige (ca. 1585) Sandstensmedailloner i Sydløjen.

meget rundt med det forskellige Sandstensarbejde; endel af det Ældste er vel ogsaa i Tidens Løb erstattet af nyere, og man tør derfor kun med stor Varsomhed drage Slutninger af den Plads, som det udpræget forskelligartede Sandstensarbejde har i vor Tid.

Paa den nuværende Nordfløjs Plads laa før Aaret 1721 en gammel Bygning. En Rest af denne, Vestgavlen, fandtes efter Branden indmuret i et tykt Skillerum i Flugt med Vestfløjens østre Mur; den var opført af Munkesten og med passende Mellemrum delte ved Kridtstensskifter; Gavltrekanten var udvendig prydet med simple gotiske Blændinger.

Naar der i Foraaret 1721 blev sluttet Kontrakt*) med

*) F. R. Friis, »Bidrag til Dansk Kunsthistorie«, 5te Bind.

Murmester Lars Eriksen om at nedbryde og genopføre Vallo nordlige Fløj og at opføre en ny Hovedbygning paa Billesborg, og det i Kontrakten bl. a. hedder: »Det gamle Kokkenhuses Bygning paa Vallø skal nedbrydes«, saa er det i høj Grad sandsynligt, at der med »det gamle Kokkenhuses Bygning« er ment mere end den lille Bygning, som laa, hvor Nordfløjen nu ligger. Lars Eriksen mener, at han vil faa 180,000 Munkesten disponible ved Nedbrydningen; men dette er — særlig naar Hensyn tages til den bevarede fundne Gavl — flere Sten end man kan formode har siddet i den nedrevne Del af den gamle Bygning; dog! dette kunde jo være en Fejlregning af Murmesteren. Men der er andre Forhold, som bestyrker Formodningen om, at det er intet mindre end hele det gamle Øster Vallø, som ved denne Lejlighed er forsvundet; efter Conings Billede ved man, at det stod endnu 1718; men kort før Nordfløjens Opførelse maa det være nedrevet, idet denne da fik den Skikkelse, som den havde indtil Branden 1893; den kunde ikke opføres som planlagt var, før Øster Valløs gamle Bygninger vare forsvundne. Nordfløjens Gaardfacade fik nemlig da samme Udstrækning, som den har nu, hvilket ses af Haandværkernes Kontrakter, hvori omtales, at der skal forfærdiges 14 Vindueskarme til Gaardsiden, samme Antal, som nu findes. Et andet Sted hedder det, at den østre Ende skal opmures, og at dens Gavl skal »lige efter den paa det store gamle Hus opmures«, hvormed mentes, at den skulde svare til den opad det 4-kantede Taarn staaende Sydfløjs Gavl. Endvidere faar man at vide, at Gesimsen i den nye Nordfløj skulde ligge i samme Højde som den paa »det store nye Hus«; hermed kan kun sigtes til den nyeste Del af Vestfløjen, som maa være opført faa Aar tidligere. Mod Haven skulde ikke indsættes Sandstenskarme.

Der blev under Arbejdet med Nordfløjen foretaget store Forandringer fra den oprindelige Plan. Saaledes blev der indrettet en Kirke i Stueetagen og en Riddersal gennem hele Husets Længde paa 1ste Sal. Faa Aar for denne

Kirkes Indvielse, som fandt Sted i Aaret 1723, havde Anna Sofie Reventlow faaet sin egen Kirke »uden for Runddeelen i den søndre Længe«*). Den indviedes 1718 af Sognepræsten Lyder Roed. En stedlig Tradition henlægger denne Kirke til det 4 kantede Taarns Stue; dette kan passe med Forholdene, naar ovenstaaende Citat forstaas som »ud for Ridebanen«. Den udenfor det store runde Taarn værende Udbygning staar nu som en massiv Blok indtil Stueetagens Gulvhojde og tjener som Støttepille for det temmeligt stærkt heldende runde Taarn. Den er opmuret foran et oprindeligt Kældervindue, af hvilket der efter Branden kunde ses Rester i det runde Taarns Kælder. Efter Thurahs Planer i »Den danske Vitruvius« har der været Kælder i Udbygningen.

Det havde været Meningen at forsyne Nordfløjens Østgavl med rigere Sandstensafdækning, end Tilfældet blev; man endte med at opsætte 3 Stenkugler paa Postamenter paa Hjørnerne og Spidsen; det fremgaar af en Erklæring af Hoffmann og Krieger**), at det omhandlede Arbejde var udført saaledes. Da Syd- og Nordfløjens østre Gavl umiddelbart for Branden 1893 vare afsluttede ganske paa samme Maade, og som nævnte Erklæring oplyser, kan man sikkert fastslaa, at Frederik d. 4de, efter at have ladet Øster Valø gamle Bygninger nedrive, har ladet det ved Nedrivningen fremkomne Hul i Sydflojens østre Ende istandsætte og dens Gavl opføre, ganske kort før Nordfløjen blev bygget

Naar Galleriet er forsvundet vides ikke; et Fingerpeg haves deri, at der i Vestre Fløjs Vestmur i Kælderen findes indmuret som Fyld nogle store, ornerede Sandstens Buesten, som kan skrive sig fra dette.

I Aaret 1740 nedtoges det runde Taarns Spir. Ved denne Lejlighed afleverede Blytækker Nygaard til Vallø Materialforvaltning 2 Skp. 16 Pd. gl. Bly og 3 Skp 4 Pd. gl. Kobber I de

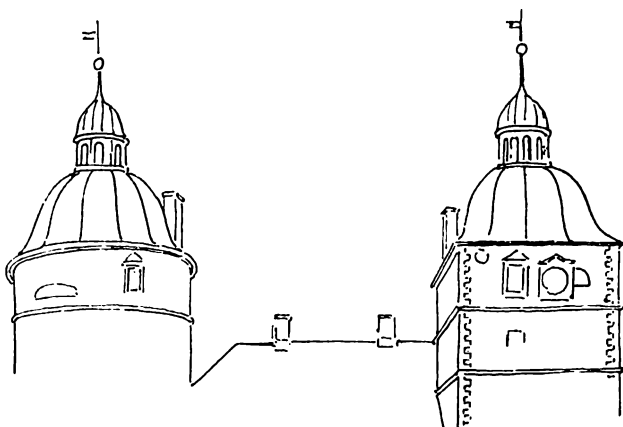
---

*) Valøbys Kirkebog.

**) Johan Cornelius Krieger, Bygmester paa Vallo. Justitsraad Hoffmann. Embedsmand paa Vallo.

nærmest efterfølgende Aar har Taarnenes Stabilitet givet Anledning til endel Bekymringer. Ved denne Tid havde Eigtved afløst Thurah som Bygmester paa Vallø. I Dekanessens Journal, 9. Juni 1745, Pag. 11,*) findes Stiftsforvaltere-rens »Memoriel« af s. Dato indkomne Overslag »over det runde Taarn her i Slottet i Særdeelighed, til et St. deraf, indtil i Linie med Floybygningerne, at nedtage, og derefter med saadan ringere Hoyde og et Tagsteens Dække, efter vedhæftede Ritz, igien at i Stand sættes —«

Naar man betragter Conings Billede nøjere, vil man se,

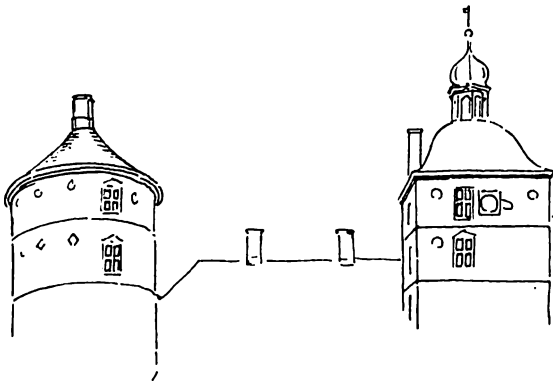
Vallø Slotsspir fra tidligst 1746 til senest 1780. Efter et Billede fra 1755.

at Taarnets øvre Etager, inddelte ved de vandrette Baand, vare højere end de 3 nederste Etager, medens det omvendte nu er Tilfældet. Der er heller ingen Tvivl om, at det runde Taarn dengang var højere end det 4 kantede. Det tør derfor betragtes som givet, at Taarnets øverste 3 Etager i den nærmest paafølgende Tid have været nedtagne og atter opmurede. Naar man har gjort Etagerne lavere, er det sikkert kun sket for at mindske Vægten af Taarnets øvre Del;

*) Drs. Excl. Provisorernes Ordre, Resolutioner og Korrespondence fra 1738—1771. Vallø Stiftskontor.

Fundamentet var jo ikke oprindelig beregnet paa en saadan Vægtforøgelse, som Paamuringen af de 3 Etager gav, og havde tidligere vist sig svagt; at det fremdeles gav Anledning til Bekymring ses af, at Eigtved 1746 forlanger Vandet fjernet af Gravene for at kunne komme til at undersøge Fundamentet.

Da Slottet brændte, fandtes endnu Hvælvinger over det runde Taarns Kælderrum og Stue; naar 1ste og 2den Sals Hvælvinger ere fjærnede, vides ikke, men det er vel for den her omtalte Forandring, eftersom der ikke omtales

Vallo Slotsspir fra senest 1789 til 1863.
Efter et Billede fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Hvælvingers Nedbrydelse i Overslaget. Derimod foreligger der Overslag »angaaende at udbryde Vælvingerne af Kjelderen, dend 1ste og 3die Etage i det fiirkantige Taarn, samt igien at indlægge pomerske Bielker med nye Gips-Loft og Gulve —«. (Abbedissens Journal, Fol. 580, 1743).

Det er Eigtved, som har Hvælvingernes Nedtagelse paa sin Samvittighed; men han har sikkert haft sine Grunde dertil; det 4 kantede Taarn hældede allerede dengang mod Syd, og Fundamentet var svagt. Samtidig med, at Hvælvingerne foreslaas nedtagne, foreslaar han »at sætte et nyt Bolværk i Graven for desto bedre at kunde fylde op og holde

Jorden til sammen omkring Taarnet, alt til samme Taarns og Fundamentets Bestyrkelse derunder, ved den Side ud til Slotts-Graven«. Taarnets søndre Mur var revnet fra øverst til nederst, og Eigtved har villet mindske Spændingen i Murene ved at fjerne Hvælvingerne.

Efter at det runde Taarns Spir 1740 var blevet nedtaget, stod Taarnet uden Spir indtil tidligst 1746, da Eigtved fremsætter Forslag til et saadant. Det er dette Spir, der ses paa Billederne fra 1755. Henimod Aarhundredets Slutning ombyttedes dette med et kegleformet Tag, i hvis Midte en Sandstensskorsten ragede frem. En lille Tegning fra 1789*) viser, at denne Forandring da havde fundet Sted, og denne Form bibeholdtes indtil 1863, da begge Taarn tage ombyttedes med et Par ens udseende Renaissancespir, med 2 Lanterner i hvert.

Den gule »Stiftsbygning«, som indtil Branden 1893 lukkede Gaarden mod Øst, og af hvilken den smukke Gaardfaçade er bevaret, blev opført i Rokoko-Stil 1736 efter Tegning af Laurids de Thurah. Den opførtes med 3 Floje, af hvilke den midterste — den saakaldte Altanbygning — havde fladt Tag med Balustrade mod Øst og Vest; den bestod af Kjælder og Stue med en noget højere 8-kantet Pavillon som Midtparti mod Gaarden; Hovedadgangen til Bygningen var gennem denne Pavillons Forside; Portalen, som er bevaret, har Sandstensindfatning; umiddelbart over Døren findes et Par vingede Sandstens-Amoriner, som holder et guirlandesmykket Skjold med Christian den 6tes og Sofie Magdalenes Navnetræk. Over dette er et Vindue med smukke ornerede Stenindfatninger. I Architravens Frise findes en lille Stentavle med paaskriften »Anno 1733«. I Gavltrekanter ses endnu en smuk Buste af Sofie Magdalene, hvem Klosterets Oprettelse skyldes; paa hver Side af Trekanter sad tidligere en allegorisk Figur; tilvenstre for Beskueren en vinget Engel, alvorlig pegende i en opslaaet Bog;

---

*) Tilhører Hr. Stiftslæge Rode, Vallo.

tilhøre en ung Kvinde med et Par Overflødighedshorn i Favnen. Disse Figurer vare i naturlig Størrelse. Paa Trekantens Spids sad en forgyldt Stjerne.

Sidefløjene vare 1 Etage højere end Midtfløjen og havde Mansardtag med Kviste. Gesimsen var vistnok af Træ. I en Betænkning (Kopibog A 1738—71, Pag. 539—40, 29. 11. 1755, Vallø Stiftskontor) overvejes det til Ottekanten at anskaffe Kridtsten i Stedet for den raadnende Trægesims.

Efter Indskriften paa den lille Stentavle skal Bygningen være opført 1733. Det har imidlertid vist sig, at den ikke er opført før 1736 og at dette Byggeforetagende har haft en ret mærkelig Forhistorie.

I de paa Vallo Stiftskontor beroende Kopier af Bilagene til Jordebogsregnskaberne*) 1. Maj 1735 til 1. Maj 1736, Litr. D, findes en Regning, som begynder saaledes:

»Allerunderdaniske Reigning.

Efter dend mellem Velædle og Velbyrdige Hr. Capitan Thurah og mig sluttede Contrakt af Dato 22. Okt. 1734 haver jeg underskrevne forfærdiget en deel Muurarbeide ved dend nye Kirke og Trappehuses-Bygning paa Hendes Mayst. Dronningens Gaard Lellinge, nemlig: —«

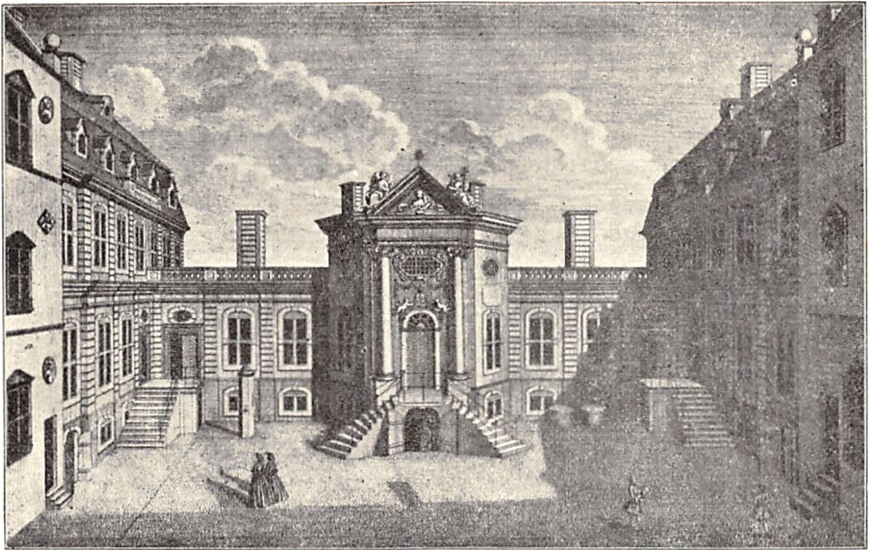
Herefter følger forskellige Poster, hvoraf bl. a. fremgaar, at Kirken var 25 Alen lang, 16 Alen bred; Murens Højde, »som allerede er opmuret, er 7½ Allen 1¼ Allen tyk«. Regningen er dateret 25. Juny 1735 og underskrevet »Sørensen Murmester«.

Noget senere er i Regnskabet fort til Udgift 1256 Daler 53 Sk. »— over paagangne Omkostninger ved dend begyndte og igien afbrudte Kirke Bygning paa Lillingegaard«, betalt efter »Hr. Geheimeraad og Oberhofmeister Rabens Assignation af 16. Nov. 1735«.

---

*) Gennemsynet af disse er med største Interesse foretaget af Hr. Stiftslæge RODE, Vallo, hvem jeg skylder oprigtig Tak.

Det ses af foranstaaende, at man i Aaret 1734—35 paa Lellinge har paabegyndt Opførelsen af en Kirkebygning. Jordebogsregnskabernes Bilag giver Oplysning om, at denne har været en Tilbygning til en allerede eksisterende Frøken-Klosterbygning. Kirkebygningen er opført 1734 og nedbrudt allerede 1735, endnu før den var bleven færdig; det fremgaar af andre Regnskaber, at Murene nedreves til

Vallo-Stiftsbygning-, som den findes afbildet i den danske Vitruvius.

Kjælderen, og at Hvælvingerne i denne bleve staaende; der blev opført andre Mure paa Soklerne, og det tidligere Kloster omdannedes til Hovedbygning paa Lellingegaard. Denne Hovedbygning ombyggedes i Aaret 1861. I Henhold til Kurators Resolution af 24. Marts 1860 skulde Kælderne benyttes; Hvælvingerne maa dog være nedrevne ved denne Lejlighed.

Der findes meget udførlig Fortegnelse over de Materialer, som ere blevene disponible ved Klosterets Nedbrydelse,

og som ere førte til Vallø og afleveret til Forvalter Rosted for at anvendes ved Klosterbygningens Opførelse her. Fortegnelser findes fra Murer-, Tømrer- og Snedkermesteren. Af den sidstes Fortegnelse ses det, at Dørene have været forsynede med Laase, og at i alt Fald en stor Del af Snedkerarbejdet har været malet. Det synes saaledes, som om selve Klosterbygningen har været færdig, medens Kirkebygningen endnu var ufuldendt, da man fandt paa at flytte Klosteret.

Af Murmesterens Fortegnelse*) hidsættes følgende

»Specification

Paa de Materialer som til Murarbeyde henhøre og ved mig underskrevne Murmester af dend paa Lellinge nyanlagte og nu igien afbrudte Klosterbygning er bleven afbrudt og leveret paa Stedet til Forvalter Rosted, nemlig

Mursten	157400 St.
Tagsten	3900 St.
+ Marmorengler som paasadt over Doren med dertil hørende 3 St. Sten Zirather	2 St.
+ Dronningens Portrait i Bryst St. af Marmor.	1 St.
+ Stenportal til ditto Portrait	1 St
(o. s. fr.)	

Hvelket hermed Attesteris

Billesborg d. 8de February An. 1736.

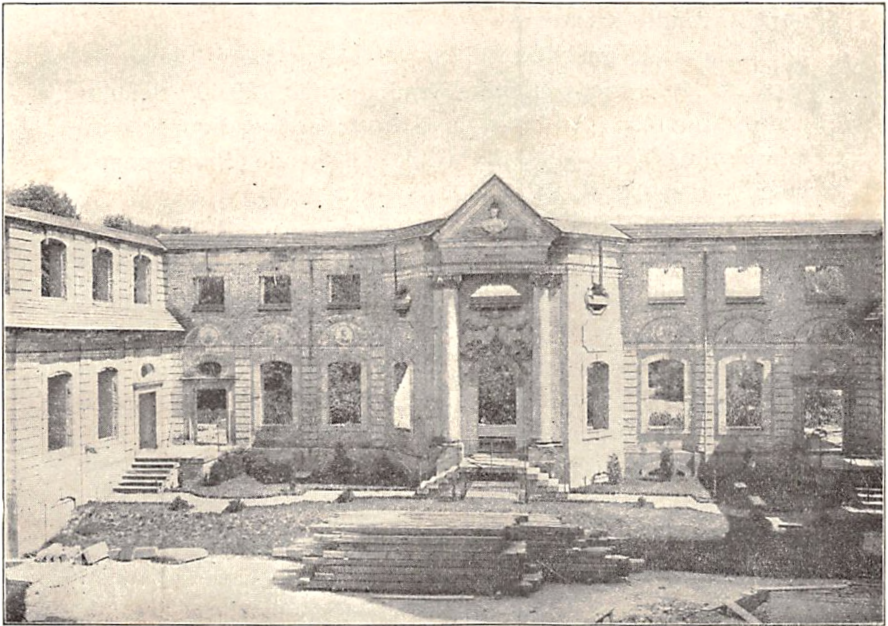
Sørensen. Murmester.«

Thurahs Underskrift findes paa Fortegnelserne. Han har ikke noget at erindre imod det anførte, men berigtiger, at »Englene ey vare af Marmor, men af Bremer-Sten.« Dateret 20. Februar 1739.

At de i ovenstaaende Fortegnelse omtalte Bygningsdele ere indentiske med de i Stiftsbygningen siddende Dele,

*) »Material Regnskabet udi Grevskabet Walloe 1. May 1736—1. May 1737.« Litr. A.

tør betragtes som givet Pladen med Aarstallet 1733 maa have angivet Aarstallet for Frokenklosterets Opførelse paa Lellinge og ere efter dettes Flytning til Vallø opsat paa sin nuværende Plads. Af hvilken Grund Klosteret først er opført i Lellinge er ikke godt at vide; muligvis har Dronning Sofie Magdalene tænkt selv at ville bo paa Vallo, og først da denne Tanke er opgivet, har hun flyttet Klosteret

Vallø Stiftsbygning efter Branden 1893

til Vallø, som ved sine store Bygninger tillod en betydelig Udvidelse paa en forholdsvis billig Maade.

At Lellinge Klosterbygning har haft nøje samme Form og Udseende som den i Thuraus Danske Vitruvius afbildede Stiftsbygning, er ikke sandsynligt. Bygningen paa Vallø er rimeligvis yderligere forskønnet. Hverken de to allegoriske Figurer eller Galleriet, som findes afbildet paa Bygningen i Danske Vitruvius, ere opførte paa Fortegnel-

sen, ligesom Sojlekapitælerne ogsaa mangle her. Man har anvendt Materialerne paa bedste Maade, men bygget efter en ny Plan. Ved Klosterbygningen paa Lellinge har man ikke haft Anledning til at bruge røde Sten; man brugte Datidens almindelige gule Mursten. Ved Klosterets Opførelse paa Valø skulde disse ved Lellinge Klosterets Nedbrydelse erhvervede Mursten anvendes, og det er vel saaledes nærmest af Sparsommelighedshensyn, at man paa Valø opgav at bygge med røde Sten, skønt man faa Aar tidligere anvendte saadanne.

I Materialregnskabet 1738—39 ses at være bleven tilovers fra Byggeriet paa Stiftsbygningen ialt 129,000 Sonderburger Mursten. Af disse anvistes de nødvendige Sten til Opførelsen af den i »Valø Gade« liggende Præstegaard. (Specifikation Nr. 2, 24. 7. 1738.)

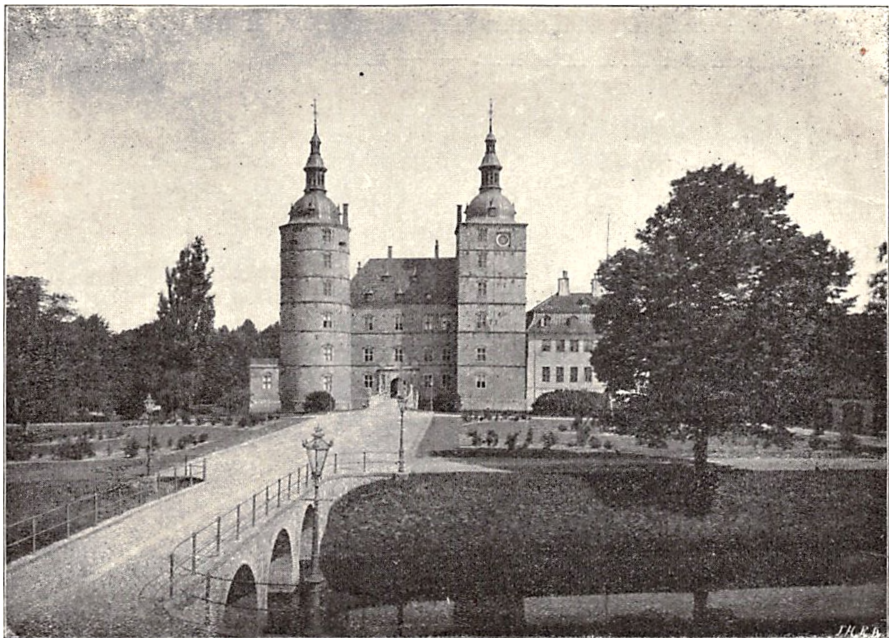
Murmester Søren Sørensen har 5. Aug. 1735 underskrevet Kontrakt med Thurah, ifølge hvilken Kontrakts § 3 han forpligter sig til »aldeles i Grunden at lade afbryde — — det paa Wallø Slots Grund i Arbejde staaende nye Køkkenhuus —«. Det nye Køkkenhus har ligget paa Stiftsbygningens Plads, og dets Fjernelse maa være bleven nødvendig, da denne skulde bygges.

Paa Billedet fra 1855 er det 4-kantede Taarns Sydside afbildet med Hjørnekvadere fra Kælder til Gesims, Gavlene ere forsvundne og Bygningerne øjensynligt alle hvidtede. Af Dekanessens Journal, 3. 4. 1750, Fol. 167, faar man at vide, at Hvidtningen nævnte Aar næsten allevegne var afvadsket af Regnen, og at der ikke er foretagen nogen Reparation fra 1731, og »muligviis en Tid lang tilforn ikke skal være skeet.«

Thurahs hvide Stiftsbygning stod i alt væsentligt urørt indtil 1765, da Hofbygmester G. D. Athon byggede en Etage til paa Midtfløjen. Nærmere Oplysning om dette Arbejde haves i følgende Kopi af Abbedisse Louise Sophie Frideriques Ordre til Stiftsforvalteren vedrørende Enkedron-

ning Sofie Magdalenes Resolution og Approbation af Byggearbejdet*):

»Paa allerunderdanigst gjorde Forestilling over Hof-Bygmester G. D. Anthons in copia vidimata hoshæftede General-Beregning af = 14de = May h. a., med tilhørende Haandverkeres Overslage, samt = 2de af hannem forfer-

Vallo Slot fra 1866 til 1893.

digede, og nu igjen in Originali tilstillede Tegninger, daterede 23. November 1763, alt angaaende nok en Etages Opfoerelse over Alletan-Bygningen her udi Stiftet, med videre derudi betegnede Forandringer, anslagen, efter fornevnte

---

*) Vallo Stiftskontor: Copie af Bilagerne, som fulgte Walløe Stifts Jordebogs og Material Regnskaber for det Aar fra 1ste May 1766 til 1ste May 1767. Nr. 51—69.

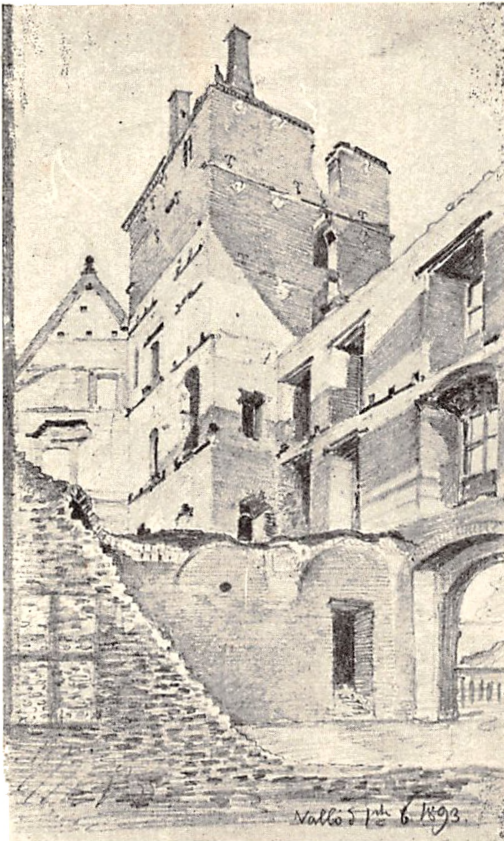

Hofbygmesterens General-Beregning, til dend Summa == 4873 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$ 8 3, foruden de dertil beregnede == 50 Læster og == 6 Tønder Kalk in Natura, samt Materialiernes og Haandverkernes frie Transport og Quarkeer; haver Deres Mayest Enke-Dronningen nu, under = 21. Junii sidstafvig, meddeelt os følgende Resolution og Approbation, nemlig; —«

Herefter følger Dronningens Resolution af 12. Juli 1764, i hvilken det bl. a. hedder: » — — mens for dette Aar foretages ikke noget

viidere derved, end at Materialierne dertil bliver anskaffede og tilkiort efter Lejlighed, saaat Arbeydet tilkommende Foraar betiids kand foretages og førend Vindteren kommer, sættes i fuldkommen Stand. —«

Det paalægges Hofbygmeister Anthon at føre Tilsyn med Arbejdet og Materialerne, og at sørge for, at hans Overslag af 14. Maj 1764 ikke overskrides. Efter at Arbejdet var udført, har Abbedissen d. 14.

Fra søndre Floj køst efter Branden. Skizzebogblad.

Slotsbroen. Vindebroen fandtes tidligere mellem de 2 Lover.

3. 1766 anvist til Udbetaling 4593 Rdl. 5 *lj*. 14 *β* som Betaling herfor.

Den 15. Maj 1766 paalægges det Slotsforvalteren at indsende »Eet Hundrede Rdl. udi Bance Sedeler til en billig Douceur« til Hofbygmesteren, og Kopi af dennes Kvitering for Beløbet er bevaret.

Paamuringen af denne Etage er fortræffeligt planlagt og udført. Over Stuevinduerne sloges Cirkelbuer, i hvilke anbragtes runde Medailloner »med Festons«. Disse modeleredes af Gibseren C. L. Forsati og udførtes i Stuk. Ifølge Slotsforvalterens Paategning paa Regningen bestod Indholdet af »de = 4 Siider paa Stifts Medaillerne, samt de = 2de Sindbilleder, som tilforn vare anbragte paa Frontespitzen over 8 Kandten«.

De 2 Medailloner nærmest Sidefløjene er ganske rigtig

Relieffremstilling af de 2 tidligere omtalte allegoriske Figurer paa Gavltrekanten.

Sofie Magdalenes Buste fik ved samme Lejlighed sin Stuk-Krone ombyttet med en forgyldt Kobberkrone.

I Aarene 1863 til 66 foretoges betydelige Restaureringer af Stiftets Arkitekt, Kammerraad Zeltner. Bygningerne vare da alle hvidtede udvendig.

Ved den foretagne Restaurering blev Hvidtningen fjernet og den i Renaissancestil byggede Del af Slottet atter gjort rød. Dette har paa Grund af Murenes uensartede Overflade været et omstændeligt Arbejde; mangfoldige Steder i de under Frederik den 4de byggede Dele af Slottet bestode Murenes ydre Ska! af smaa røde eller gule Sten: for at bibringe Murene Udseendet af at være udførte med Munkesten, b'leve Fugerne paa disse Steder fyldte med Kalk og falske Fuger indhuggede i Murværket, Fladen blev rødmalet, og de indhuggede Fuger udfugede. De 2 middelmaadigt udførte Dyrefigurer, som — udhuggede i Sandsten — ere anbragte i Sökkelen paa hver Side af den ydre Portal, skrive sig fra denne Istandsættelse. Nordfløjens nordre Side blev for en stor Del pudset med Kalk og Cement, Fladen blev rødmalet, Fuger indhuggede og atter udfugede med Kalk. Det blev fortræffeligt udført; da det endnu efter Branden i 1893 stod fuldstændig ubeskadiget, blev der ved den nyeste Istandsættelse ikke rørt videre ved Façaden. Før Branden var enkelte Steder foretaget Ommuringer i Façaderne med nye stærkt røde, ganske ensfarvede Munkesten; derved fremkom stygge Pletter. De fleste af disse er fjernede ved den sidste Istandsættelse. Dog ses endnu, paa det 4 kantede Taarns Sydside, en saadan gammel Ommuring, som strækker sig fra Sökkelen til lidt under 2den Sals Baand

Slottet har engang været fuldstændig omgivet af dobbelte Grave, af hvilke Størstedelen ere bevarede. Broen, som fører over den indre Slotsgrav, var i sin Tid, kort foran Porten, forsynet med Vindebro. Nu hviler Broen paa 5

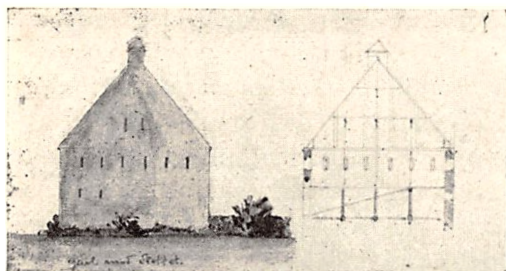
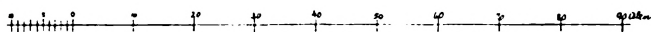
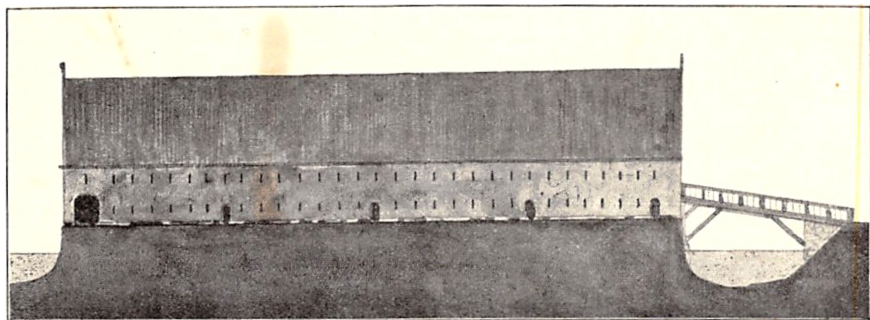
store, hvælvede Buer, af hvilke den næstinderste har erstattet Vindebroen. I de smukke Sandstensrækværker paa hver Side af Broen staar skjoldholdende Sandstens Løver paa høje Sokler. Følgende Vaabener ere udhuggede i Skjoldene: tilhøjre (for den udefra kommende) Rosenkrantzernes og Langernes, Juellernes, og Juellernes-Hakkernes; tilvenstre: Munkernes, Thotternes og Gyldenstiernes-Presenters Vaabener.

De karakteristiske Skjoldholdere have sikkert deres Forbillede i de tilsvarende paa Rosenholm i Jylland, bygget 1567. Forbindelsen er let paaviselig, idet Oluf Billes Hustru, Margrethe Rosenkrantz, var Datter af Rigsraad Rosenkrantz til Rosenholm.

Samtidig med at Slottet brændte, gik den gamle, smukke, monumentale Ladebygning op i Luert. Den var beliggende paa den saakaldte »Forpagter-Ø«, som laa mellem den indre og den ydre Grav, øst for Slottet, og laa i Retning Vest—Øst med sin ene Ydermur og begge Gavlene umiddelbart op til Gravene. Paa denne Holm laa den gamle Forpagtergaard. Der var fra Vejen øst for Laden Indkørsel over en Bro til dens 1ste Sal; man kørte paa'langs gennem hele Bygningens Længde til Gavlen nærmest Slottet, drejede her til venstre og kørte ad en Rampe ned i Forpagtergaarden, fra hvilken var Adgang til en stor Lo m. m. under Laden. Da Meddeleren heraf kom til Vallø kort før Branden, var man allerede i Gang med at nedrive Murene; Gavlene laa paa Jorden. Det lykkedes dog at faa Bygningens Mure opmaalte, inden de faldt. Gavlene maales ved at tælle Skifterne paa Jorden; Skiftegangen var ikke forstyrret ved Faldet. Døre og Vinduer vare i vor Tid ændrede hist og her; men da deres oprindelige Pladser vare umiskendelige, ere de paa foranstaaende Afbildning førte tilbage paa deres Plads. Laden var muret med smaa, gule Sten, af samme Slags, som er anvendt til Vestfløjens nordligste Ende, og er vel samtidig med denne

Det fremgaar af ovenstaaende, at Vallø Slots Tilblivelse

ikke kan henføres til et bestemt Tidspunkt, saaledes som Tilfældet er med den langt overvejende Del af vore monumentale Bygninger; man kan vist dristigt paastaa, at ingen anden af vore gamle Borge har undergaaet saa mange Forandringer som Valløgaard. I tidligere Tider en befæstet Borg, derpaa Herresæde for mægtige Adelslægter, senere

Den gamle Ladebygning paa Vallo, set fra Syd. Brændt, opmaalt og nedreven 1897.

Bolig for en Konges Elskede og endelig et hyggeligt Hjemsted for enlig stillede Damer; oprindeligt en Samling middelalderlige Huse har Vallø Slot gennem talrige Forandringer og Udvidelser undergaaet Forvandlingen til det smukke og anselige Slot, som vi glæder os ved at kunde tælle mellem vore nationale Monumeter. Slottet er nu genopført i den Stil, i hvilken Mette Rosenkrantz byggede sin Syd-

fløj; om en Restaurering i egentlig Forstand har der ikke godt kunnet være Tale. Man har været temmelig frit stillet med Hensyn til Maaden, paa hvilken Opgaven burde løses. Det gjaldt blot om at faa alle de mange praktiske Goder bragt ind under en værdig og naturlig Ramme, en Opgave, som Prof. Hans J. Holm har løst med vanlig Kærlighed og Forstaaelse.

BAKKEHUSETS TUNGSINDIGE VEN

DIGTEREN C. A. LUND
PRÆST I KELDBY PAA MØEN

BIDRAG TIL BAKKEHUSETS HISTORIE

af SV. JØRGENSEN

I »BAKKEHUSET«, K. L. Rahbeks og Kamma Rahbeks Hjem tæt udenfor København, samledes som bekendt i de første Aartier af det 19. Aarhundrede de fleste af Litteraturens, Kunstens og Videnskabens Ypperste. Dette Hjem var Midtpunktet, det toneangivende, i København -- ja, i hele Danmarks dannede Verden.

Tidens Interesser gik især i Retning af Litteraturen; det var fremfor alt et Tegn paa Dannelse, at man var litterært interesseret og bevandret saavel i vor egen som i Udlandets Litteratur. Som Følge heraf var det ogsaa især Digtere, der samledes her. Og de fik altid en hjertelig Modtagelse. — Samtalen gik let og utvungent i dette Hjem; men det har sikkert ikke været let for en fremmed at deltage i denne. Kamma Rahbek — og med hende Gæsterne — havde nemlig en egen Terminologi, Bakkehussproget, som man har kaldt det. Blandt andet havde enhver af Bakkehuseets Venner sit særlige Tilnavn eller spøgende Øgenavn.

Blandt de mange nu mere eller mindre kendte Digtere, der gæstede dette Hjem, var ogsaa Præsten i Keldby paa Møen, Digteren C. A. Lund, der var en af Rahbeks Studenterkammerater. Han kaldtes af Fru Rahbek altid «*Monas Flaccus*» (o: Moens Horats) eller »*Bakkehuseets tungsindige Ven*«.

Christen Andersen Lund fødtes i København d. 28. December 1763. Faderen, Anders Christensen Lund, Urtekræmmer og Brygger, var en meget velhavende og agtet Mand; han var saaledes en af »Stadens 32 Mænd« (Københavns Borgerrepræsentanter). Fra Moderen Johanne Børs arvede Sønnen en Del af den Indesluttethed og det Tung-sind, som forskaffede ham ovennævnte Tilnavn.

Fra hans tidligste Barndom var det Meningen og Forældrenes højeste Ønske, at han skulde studere for engang at blive Præst. Han viste ogsaa snart Lyst til Læsning; ja, da han var 10 Aar gammel, begyndte han endogsaa at skrive Vers.

Om hans Barndom er ikke stort at fortælle, naar undtages, at det førømtalte Hang til Grublen og Tungsind, som ledsagede ham Livet igennem, allerede da viste sig og gjorde ham forskellig fra alle andre Drenge. Dels af denne Grund, dels paa Grund af et noget svagt Helbred, holdt Forældrene først Huslærer til ham; senere kom han i Latinskole og tog 17 Aar gammel, i Aaret 1789, Studenter-eksamen. —

Samtidig med, at Lund derpaa studerede Theologi, ka-stede han sig over Studiet af Sprog — saavel de levende som de døde. Særlig studerede han Latin, Græsk og Engelsk. Den engelske Litteratur var han overordentlig godt kendt med — hans Yndlingsdigtere var da ogsaa Englændere, nemlig Gray og Thomson. Hans egne Digte er stærkt paa-virket af disse.

I denne Tid indgik han et varmt Venskab med saadanne Mænd som Rahbek, Pram, Baggesen, Taarup og flere. Dette Venskab varede Livet igennem, og Lund stod til sin Død i stadig Brevveksling med dem.

I tre Aar, 1785—88, var Lund derpaa Huslærer hos Grev Danneskjold-Samsø paa Gisselfeld samtidig med, at han paa egen Haand studerede Theologi; sin Embedseksamen havde han nemlig ikke taget. Denne fik han imidlertid 13. Oktbr. samme Aar, som han var vendt tilbage til København.

Idyller (sml. f. Eks. J. Baggesen: »Da jeg var lille« og Thomas Thaarups Digte).

Lund er en af de mest typiske Elegiedigtere . ikke for intet er Gray hans Yndlingsdigter. Et Par Vers af hans Digt *Gravene* viser os bedst Karakteren i denne Digting:

»Stille Grave, mellem eder
træt af Dagens Sværm jeg vandrer hen;
nu den højtidsfulde Nat udbreder
al sin Pragt om Skabningen.

Lunas blide Straaler bæve
mellem Lindens høje Kroner ned,
og de milde Aftenvinde svæve
sagtelig om Gravens Fred.«

Blandt hans bedste Digte kan nævnes *Aftenen*, *En Vinteraften*, *Efterhøsten*, *Digterens Lykke* og *Landsbykirkegaarden*, det sidste er sikkert hans smukkeste Digt. Det og mange andre af hans bedste Arbejder er skrevet, efter at han er blevet Præst i Keldby; Digteren tænker sig staaende paa sin fattige Landsbykirkegaard, mens Klokken i Taarnet ringer Solnedgang, og hans Tanker vandrer frem til den Tid, da han selv skal hvile her imellem Landsbyens afdøde men hans Trøst er, at Landsbypigerne maaske paa deres Aftentur forbi Graven vil standse for at mindes den døde Digter:

Højt lyder Bedeklokkens Slag
i Aftenskumringen,
og Bonden fra en møjsom Dag
til Hvile vandrer hen;
den muntre Fugl har Øjet lukket,
hver Skabning tier nu;
kun Aftenbakkens*) lette Flugt
omcirkler mig endnu.

Til Tanker du indbyder mig,
du stille Sovested.

---

*) Flagermusen.

Her, hvor den trætte Bonde sig
 til Hvile lægger ned,
 her Dagens Værk fuldendt han ser,
 og ham er Hvilen sød.
 Ej vaagner han til Møje mer
 og ej til Jordens Nød.

Ej kunstigt Marmorbilled her
 begræder end hans Savn.
 Det sorte Kistetræ kun bær'
 hans uberømte Navn;
 vantrevne Hyld sig bøjer ned
 om skumle Kirkegaard,
 og blomstrende kun Tidsel ved
 de sjunkne Grave staar.

Dog hviler her vel mangen Mand,
 som mere ædel var,
 mer stræng i Dyd og Pligt end han,
 der Ordensbaandet bar;
 maaske en bedre Taare ned
 paa simple Grave flød
 end i sit Marmorlejested
 den mægtige man bød.

Og mangen Mø henslumre her,
 der Egnens Smykke var,
 som ej af Guld og Prydelser
 sin Ynde betlet har,
 hvis Smil forkyndte Himlens Fred
 og blid ukunstlet Dyd! —
 end græder hendes Brudgom ved
 den Grav, som tog hans Fryd.

Og naar og mine Ben engang
 nedsænkes her i Muld,
 og naar ved Sang og Klokkeklang
 man øser Graven fuld;
 da græder og en kærlig Ven
 her ved mit Hvilested,
 og ofte mindes jeg igen
 med stum Vemodighed.

Og ofte Landsby pigerne
ved Aftenrøden her
skal glade samles snakkende
om gamle Hændelser;
da tale de om Kærlighed,
dens bitre, søde Fryd,
og hver fortæller, hvad hun ved,
om elskte Brudgoms Dyd.

Da sigte de: O, nær herved
en Digter jordet blev,
som gjorde ingen Mand Fortræd
og mange Viser skrev.
Da hædre de endnu min Grav
med skyldfri Glædes Klang,
og Egnen giver Genlyd af
min Ungdoms bedste Sang.

Naar Maanen da gaar rødmende
bag Kirkemuren frem,
og naar de muntre syngende
fra Graven vandre hjem,
da sigte de: Gud glæde dig
i høje Himmelbo,
sov, døde Digter, sødelig
til Dommedag i Ro.

Enhver Læser af dette Digt maa sikkert indromme, at det staar paa Højde med det bedste, der er skrevet paa Dansk; i sin Tid var det da ogsaa meget kendt og blev optaget i mange Poesisamlinger, bl. a. i Fr. Barfods »Poesiske Læsebog.«*)

Lund skrev i en Anmærkning til dette Digt, at Gray har skrevet en Elegie over samme Emne, og at Emnet altsaa er laant herfra. Det er ogsaa de eneste Ligheder -- naar undtages Ubetydeligheder i første Vers:

»The curfew tolls the knell of parting day
the lowing herd wind slowly o'er the lea.

---

*) Denne Bog indeholder forøvrigt en desværre kort Levnedsskildring af Lund.

The ploughman homeward plods his weary way,
and leaves the world to darkness and to me.**)

Af Lunds større Arbejder kan nævnes »*Eleonora Christine Ulfeldt til hendes Mand*« og »*Hans Rostgaard fra hans Hustru*«.

Lund har endvidere oversat den græske Digter *Theokrits* »*Idyller*«. Dette gamle klassiske Værk, der er skrevet ca. 300 Aar før Christi Fødsel, og som fortæller om det fri, ubundne Hyrdeliv og Naturens Skønhed, oversatte Lund fortrinligt; men han syslede da ogsaa flittigt med denne Oversættelse i 14 Aar. — Til Trods herfor vilde han dog ikke have den udgivet; blot nogle af de smukkeste Partier blev offentliggjort i Rahbeks Tidsskrift »*Minerva*«. Først efter hans Død er den hele Oversættelse blevet udgivet**). Skønt den er af uomtvistelig Værdi, er den dog lidet kendt.

Interessen for de gamle Folkeviser saavel som for vor Oldtidshistorie begyndte at vaagne i den sidste Tid af det 18de Aarh.; den gav sig bl. a. til Kende i Omdigtninger af Folkeviserne — Omdigtninger, der er ikke saa lidt ringere end Originalerne. Rahbek og Thaarup skrev et Par saadanne Digte; ogsaa fra Lunds Haand har vi et af disse Arbejder »*Carl og Elina*«, der ligesom alle de øvrige er en meget mat og flad Gengivelss af den gamle Folkeviser — i dette Tilfælde »*Hr. Karl paa Lighaare*«. Det blev trykt anonymt første Gang i Schultz's Poesier 1786.

Først Romantikens Digttere kom til at hæve den Skat, som skjultes i den danske Oldtids Poesi og Historie; men de første Spirer til den danske Digtningens Renæssance ligger her.

---

*) »Aftenklokken tolker den svindende Dags Afsked,
den brølende Hjord bevæger sig langsomt over Engen.
Plovmanden trasker sin trælsomme Vej hjemad,
og efterlader Verden til Mørket og mig.«

**) *Theokrits Idyller* er oversat af flere; sidst af Sigurd Müller. Denne Oversættelse, der er illustreret af L. Frølich, udkom i Fjor.

Lunds Digte fremkom i Datidens Tidsskrifter, f. Eks. Rahbeks »Minerva«; men han vilde ikke tillade sine samlede Arbejders Udgivelse, skønt det ellers ikke manglede paa Opfordringer hertil fra hans Venners Side. Navnlig gjorde Rahbek alt for at faa ham dertil. Saaledes fandt han engang i sit Bibliotek en haandskrevet Bog med Titlen C. A. Lund: Samlede Digte. I. Bind. — Egenhændigt havde Fru Rahbek heri afskrevet en stor Del af hans Digte, som hun havde samlet sammen fra de forskellige Tidsskrifter og Poesisamlinger. Paa forreste Side havde hun, der besad et ikke ringe Malertalent, tegnet en firestrænget Lyre, hvis Fodstykke har Navnene Ovid, Horats, Gray og Thomson, de fire Digtere, han er mest paavirket af.

Lund forstod godt nok Meningen, men var stadig lige stædig. I denne Anledning skrev han Digtet »*Min Digteløn*«, hvori han blandt andet siger:

»For alt, hvad jeg af Phoebus kræved',
rakte Venskab mig sin skonne Krans«.

Først efter hans Død 1833 udkom hans Arbejder i 2 Bind — det ene indeholdende hans Digte og det andet Oversættelsen af Theokrits Idyller. Udgivelsen besorgedes af Rahbek.

Selv om Lunds Digte kun var blevet offentliggjort i Tidsskrifter, var de dog godt kendt i Tidens litterære Verden. Digtene »Landsbykirkegaarden« og »I en stjerneklar Nat« var vel de mest kendte; et Vers af det sidste er blevet berømt og er citeret af Mynster fra Prædikestolen:

»Hist, Orion, funkler end dit Bælte.
Tidens Stromme under dig henvæite,
men du funkler, som da første Gang
mellem Klodeerne din Rustning klang«.

*

*

*

Som alt omtalt vedblev efter Lunds Bortrejse fra København Venskabet med Rahbek, Baggesen, Thaarup o. fl.

dog at bestaa, og han stod i stadig Brevveksling med dem til sin Død. Af og til aflagde han Besøg hos Vennerne i Bakkehuset og i adskillige Aar tilbragte Rahbeks og flere en Del af deres Sommerferie i Kjeldby Præstegaard, som i denne Tid genlød af Spøg og Latter. — Planerne til adskillige litterære Arbejder er blevet lagt her i Samraad med Lund, og færdige Arbejder er blevet underkastet hans Kritik. Vennernes Besøg kunde en Tid forjage hans Tung-sind; det var en Højtid, naar Rahbek ankom, men ved deres Afrejse vendte det tilbage igen; saaledes skriver han i Juni 1800 til Fru Rahbek: »De lykkelige Dage, vi nød i Deres og Rahbeks Omgang, ere os stedse uforglemmelige; min Kone og jeg takker Dem inderlig for de mange Glæder, De skjænkte os. Det var en mørk Dag, da De rejste; vore Værelser, vor Have, Marker, vi selv med forekom os at være Tomhed og Øde. Jeg lukkede mig inde for at gøre Elegier over Livets Forfængelighed, og Dævil mærke, at jeg er ikke meget undselig; men De tilgiver saa villig, at jeg næppe skammer mig ved at byde Dem endog mine maadelige Vers«.

Med Brevet fulgte et Fru Rahbek tilegnet Digt »*Afskedstimen*«, som Rahbek benyttede i »*Charis*« for 1801.

Rejserne til Moen ophører imidlertid i de første Aar af Aarhundredet. Saa sent som 1806 havde Fru Rahbek dog halvvejs lovet at komme; men det blev igen opgivet. Dette ses af et Brev til den senere Biskop Mynster, der da var Præst i Spjellerup; i dette Brev fortæller hun, at hun nær var kommet forbi hans Præstegaard paa Vej til Møen*).

At Rahbek dog stadig mindedes sin Ven ses af hans Digte. I hans bekendte Digt »Til mit Bækkehus«, hvor han sammenligner sig og Kamma med det gamle, græske Ægtepar Baucis og Filemon, der bad Guderne om at maatte dø

---

*) Saavel Mynsters som Lunds Breve til Rahbeks findes for største Delen endnu i Rahbeks Brevsamling. Se forovrigt P. H. Boye: »Om Karen Margrethe Rahbeks Brevveksling og hendes Correspondenter«. Side 29—30.

samtidig, fordi de ikke kunde leve uden hinanden, siger han saaledes:

— — — her Baucis og Filemon leve, dø
 tilsammen i hinandens Arm af Ælde;
 hengivne Heiberg*) Graad ved Graven fælde.
og Monas Flaccus den med Blomster stro.

Ligeledes tilegnede Rahbek Lund en Digtsamling med Ordene »Eleonora Ulfeldts og Landsbykirkegaardens ædle Sanger, min sande Ven C. A. Lund tilegnet —

Med Vennehjerte du, min Ungdoms Ven!
 Af Vennehaand den ringe Skænk modtage!
 Kan den end ikke attisk Smag behage,
 Vil Vennesind dog ej forskyde den.

* * *

Lund hører ikke til de frugtbareste Skribenter, derfor kan Rahbek ogsaa 1797 i »Dansk Tilskuer« sige (idet han beklager sig over, at alle Digtere tier stille): »Kun enkelte og sjældne Toner lyder over Havet fra Kirkegaardens filomeliske Sanger paa Moen.« Og efter 1814, da han fuldendte sin Theokritoversættelse, skrev han ikke stort mere. De Aar, i hvilke han beskæftigede sig med denne Oversættelse, hører efter hans eget Udsagn til hans lykkeligste.

Omgangen med Vennerne i København tog nu ogsaa mere og mere af — for til sidst helt at holde op — selv om Breve stadig veksledes. Stille og rolig henlevede han Resten af sit Liv i Keldby Præstegaard og udførte med Kærlighed og Samvittighedsfuldhed sine Embedspligter. Rahbek skriver om ham til Pram i et Brev sammen med Fortællingen »Klintekorset«:

»Den lykkelige, ædle Præst,
 der lever i sin stille Bolig
 fuldkommen fri og tryk og rolig
 og rig ved gylden Nøjsomhed,
 Naturens Glæder fro modtager.«

---

*) P. A. Heiberg, der ogsaa var stadig Gæst i Bakkehuset, medens han han var i Danmark.

En efter en dode Vennerne bort — 1826 Baggesen og 1829 Fru Rahbek. Ved denne Lejlighed mindedes den aldrende Digter i et Digt sine gamle Venner.

I sine sidste Aar levede Lund mere og mere indesluttet — kun optaget af sine Embedspligter. Dog omgikkes han stadigt sine Sognebørn, der holdt meget af deres gamle, lærde Præst. 1829 udnævntes han til Consistorialraad.

10. August 1833 døde han — 70 Aar gammel — stille og roligt, uden nogen forudgaaende Sygdom; endnu Søndagen før sin Død havde han været rask, saa at han som sædvanligt havde udført sin Gerning i Kirken.

Han ligger begravet paa Keldby Kirkegaard; paa hans Grav er rejst et stort, simpelt Jernkors med hans Navn og Datoerne for hans Fødsel og Død. Paa Fodstykket staar endvidere anført Slutningslinierne af hans Digt »Landsbykirkegaarden« — de Linier, han lægger de forbigvandrede Landsbypiger i Munden:

»Gud glæde dig
i høje Himmelbo;
sov, døde Digter, sødelig
til Dommedag i Ro.«

LITTERATUR OM C. A. LUND:

C. A. Lund: Digte. 1—2. Kbhvn. 1837. Bind I indeh. en kort Biografi.

Erslew: Biografisk Leksikon.

P. Hansen: Ill. Litteraturhistorie.

K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv. 1—5. Kbhvn. 1825.

P. H. Boye: Karen Margrethe Rahbek og hendes Correspondenter. Indeholder kun et Brev fra Lund. Hele Korrespondancen mellem L. og Bakkehuset opbevares i det kgl. Bibliotek.

Fr. Barfod: Poetisk Læsebog. Indeholder en kort, men god Levnedsskildring. *Bramming: Kirkelige Lejlighedstaler. II.* Indeholder Ligtalen over Lund.

J. M. Thiele: Erindringer fra Bakkehuset.

Hans Kyrre: K. L. Rahbek, Kamma Rahbek og Bakkehuset. Kbhvn. 1912. Flere Aargange af *Iversens Poesiamlinger*, »*Minerva*«, »*Den danske Tilskuer*«, »*Charis*«.

— — —

Der eksisterer, saa vidt mig bekendt, intet Billede af Lund — paa Bibliotekerne er der i hvert Fald intet fundet. Derimod er der i P. Hansens Litteraturhistorie en Gengivelse af Lyren, Kamma Rahbek tegnede til Titelbladet til Lunds »Samlede Værker« (se Side 67).

GAUNØ OG DENS MALERISAMLING

Af OTTO ANDRUP, mag. art.

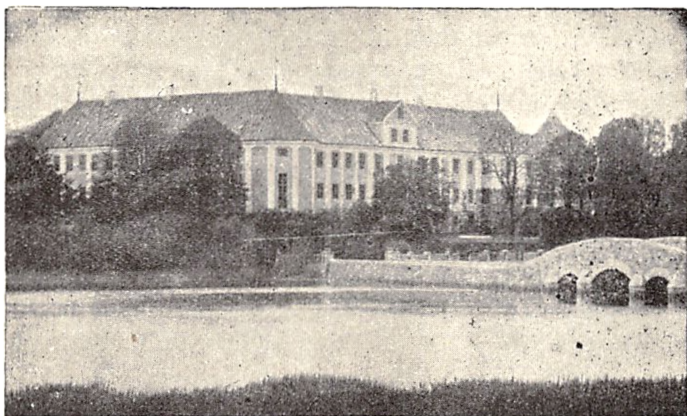
EN gammel Herregaard har i Reglen store Dele af sin Historie skrevet paa sine Bygninger. De forskellige Beboere har ændret og bygget til, hver efter sin Tids Trang, snart til øget Sikkerhed, snart til større Pladsforhold og snart til mere praktiske Bekvemmeligheder. Og hvad der gælder det ydre, gælder ogsaa de Ting, som Murene gemmer fra Slægtled til Slægtled, de Skatte, som Gaardens Ejere har samlet sig sammen, hver efter sin Sans for Hygge og Luxus.

Forholdene har her i Landet medført, at Herregaardene ofte er gaaede over fra en Familie til en anden, fra en Slægt til dens Sidelinjer. Inventaret paa Gaarden har som Regel fulgt andre Arveregler end Bygningerne; hvad en Ejer har samlet, har Efterkommerne spredt; kun faa Steder finder man nu Genstande, som blot i hundrede Aar har været knyttede til Ejendommen.

Blandt disse faa Steder, der har saa stor Betydning for vort Lands Kulturhistorie og for Kendskabet til vor nationale Kunst og Kunstindustri, staar Gaunø som et af de rigeste Skatkamre. Alene det, at Gaarden i snart halvtrediehundrede Aar er gaaet over fra Slægtning til Slægtning, har bevirket, at man endnu finder gammelt Inventarium paa Gaarden. Men den væsenligste Grund til Stedets Rigdom maa søges deri, at Gaunø har haft en af de mest historisk interesserede Samlere, vort Land har fostret, *Grev Otto Thott*; sine historiske Samlinger knyttede denne Mand til Gaarden; saaledes ere de indtil denne Dag bevarede.

Men Gaunø har en Historie, som gaar længere tilbage end til Grev Thott. Nøjere at gaa ind paa den her, er der ikke Grund til, da selve Kassereren for Præstø Amts historiske Forening, Lærer Jensen i Snesere, for kun faa Aar siden har udgivet en flittig samlet Monografi over Gaunø. Nogle Hovedpunkter i Gaardens Historie maa dog omtales som Støtte for de Minder, som nu findes der.

Beliggende paa Øen i Susaaens Gab (Gaunø 3: Gaboen) og saaledes dannende en Kontrolpost med al Sejladsen op til Næstved, har Gaarden tidligt været en Besiddelse af

Betydning. Gaunø nævnes i Middelalderen som et af de faste Støttepunkter for Holstenernes Magt; nøjagtigere kendes dog dens Historie fra den Tid, da Dronning Margrethe Aar 1400 erhvervede den og benyttede sin Stilling som executrix i Fru Ida Pedersdatter (Falks) Bo til, med Pavens Sanktion ($\frac{29}{3}$ 1401), at henlægge til Øen det Nonnekloster, som den afdøde havde ønsket oprettet paa Gaarden Gladsaxe i Skaane (yderligere Stadfæstelse under $\frac{21}{4}$ 1403). Klostret skulde være et Dominikanerkloster for unge Piger af Stand, anlagt med St. Agneteklostret i Roskilde som Mønster; og fra dette som Moderklosteret udvalgte de 8--9 Jomfruer, som dannede den første Stamme i Klostret.

Af de Nonner, som Gauno har huset, kendes kun et Navn, nemlig en Birgitte Krumpen, som 1461 ansøgte Paven om Tilladelse til atter at blive ligestillet med de andre Nonner; hun havde nemlig 6 Aar før faaet et Barn med en Lægmand og blev derfor berøvet Nonnernes Pryd, Hovedklædet, og deres øvrige Privilegier. Derimod kendes flere af de verdslige Forstandere, som ledede Klosters Administration; foruden de af Jensen nævnte, var der Erik Grubbe († c. 1510) og $\frac{8}{11}$ 1510 beder Knud Gøye Hr. Henrik Krummedige om hans Bistand til at faa Gaunø Kloster, »da den, der nu har det, intet Brev derpaa besidder«.

Gaunø Kloster har utvivlsomt været en firflojet Bygning. Hvor meget af de nuværende Mure, der gaar tilbage til det tidligere Kloster, kan ikke ses gennem Overkalkningen. Kælderbygningerne synes nyere; derimod staar Kirken i Hovedsagen i sit Murværk urørt; der findes ogsaa Spor til et gammelt Pulpitur for Nonnerne.

Reformationen bragte Klostret under Kronen; dog blev Nonnerne foreløbig boende der, og Ledelsen forblev hos Rigens Hofmester, Hr. Mogens Gøye, Fru Birgittes Fader, som allerede $\frac{22}{11}$ 1523 havde faaet Frederik I's Livsbrev derpaa, mod at »han skal bygge og forbedre samme Kgl. Majestæts og Kronens Kloster, holdé den sædvanlige daglige Gudstjeneste og gøre de gode Jomfruer, som derudi ere, slig Redelighed og Rettighed, som dem bør og sædvanlig er«. Han døde 1544. Blandt hans Efterfølgere maa omtales Rentemesteren Jokum Beck til Forslev. I Kapellet paa Gauno findes endnu en Ligsten med de Beck'ers og Ravensbergers Vaabner og Datoen 1536 samt Inskriptionen »Frve Margrete Becks aff Forsløfgaar«; den antages at være lagt der af Jokum Beck over hans Moder, Fru Margrete af den Slægt, som senere tog Navnet Ravensberg. Stenen er yngre end 1536, der vel er Moderens Dødsaar. Af Kongebrevene fra den Tid ses det, at Kongen undertiden opholdt sig paa Gauno — f. Eks. $\frac{10}{9}$ 1551; — af et andet erfarer man, at Nonnerne har klaget over Lensmanden

Jørgen Bille, fordi han ikke underholdt dem efter Kongens Anordning ($2\frac{1}{2}$ 1552), hvorfor han forflyttedes og erstattedes med Mikkel Sehested, i hvis Forpligtelser det nu udtrykkelig opfores, at han en Nat om Aaret skal huse Kongen og hans Folk.

Heller ikke han har dog varetaget sine Pligter mod de endnu levende Nonner paa ret Vis. $1\frac{1}{9}$ 1556 paalægges Kongen ham fra Næstved at give Jomfruerne deres Underhold i rette Tid, og naar han fisker, da at dele Fangsten »noget« med dem. Hvor god en Indtægt Gaunø gav, kan man se deraf, at da Flaaden 1555 og 1559 skulde udrustes, tilfaldt der Lensmanden paa Gaunø at stille 4 Karle med Fetalje til 4 Maaneder, og da Provianteringen under Krigen ordnedes, fik han 1565 og 66 det Hverv hos Provster, Præster og Krontjenere i Nærheden at købe 20 Stude. Medens Mikkel Sehested var Lensmand paa Gaunø, blev Kapellet forsynet med nye Bænke. Op mod Bagvæggen ses endnu udskaarne Stolestader med Aarstallet 1576. Om trent fra den Tid maa ogsaa Brudebænken i Kapellet skrive sig; naar den anvendtes, stillede den midt paa Gulvet; den er derfor udskaaet ogsaa paa Bagsiden.

Imidlertid døde Nonnerne ud, og da Mikkel Sehested ogsaa vandrede heden, stod Kongen frit overfor Gaunø. Det afhændedes da ved et af de Mageskifter, som Frederik II yndede saa meget. Nær Koldinghus med dets Vildtbaner laa Herregaarden Fovslet, som i lange Tider havde været i de Lindenovers Eje. For at afrunde sine Jagtdistrikter erhvervede Kongen nu $1\frac{6}{2}$ 1582 denne Gaard fra Hans Johansen Lindenov († 1596) mod at afstaa ham Gaunø Kloster, og i de Lindenovers Eje blev Gaarden i opimod hundrede Aar. Allerede den første nye Besidder tog fat paa Omdannelsen af Ejendommen. I »Salen« ses endnu de udskaarne Døre og Dorindfatninger med hans og hans Hustrus Fru Margrethe Rosenkrantz's Vaabner († 1635). Gaunø tilfaldt efter hans Dod to af hans Sønner, Holger (død ugift 1634) og Hr. Hans Johansen († 1642) og derefter sidstnævntes

Son Henrik († 1653), som havde ægtet Sidsel Lunge († 1657). I de Lindenovers Tid blev Gaarden meget forandret; fra dem menes de hvævede Kældere i Nordfløjen at skrive sig og ligeledes det firkantede Taarn, kaldet »Runddelen«, (o: Rondellen); ligeledes tyder en, nu foran Indkørselen anbragt Karyatide paa, at de har smykket Gaarden med Sandstensskulpturer. Stolestaderne i Kapellet er udførte i deres Tid; de øverste har Henrik Lindenovs og Hustrus Vaabner samt 1653 og 1651 udskaaret, og over den indre Port i Nordfløjen findes en Tavle med de samme Vaabner samt Aarstallet 1655. Da Fru Sidsel Lunge var dod, faldt Gaarden til Mandens Broder Jacob, som imidlertid snart (¹¹/₆ 1663) afhændede den til Hr. Niels Trolle til Trolholm (nu Holsteinborg) og hans Hustru Fru Helle Rosenkrantz. Hr. Niels havde været en af de mest fremstaaende Mænd i Rigens Raad; 1645°—56 var han Admiral, senere var han bleven Statholder i Norge. Om hans Virksomhed minder endnu de to store Billeder i Stueetagen med Fremstilling af Skibene »Fredericus Tertius« og »Sophie Amalie«. Hr. Niels var gammel og affældig, da han overtog Gaarden; Arbejdet med Ejendommen synes derfor baade at have paa-hvilet og optaget hans Hustru. I »lille Spisestue« ses endnu et stort indbygget Skab med hans og Hustruens Navnebogstaver og desuden med et indskaaret Anker som Betegnelse for hans maritime Virksomhed. En Sten over Indkørselen bærer hans og Hustruens fædrene og mødrene Vaabner; den synes dog at være anbragt der efter hans Dod 1667. Enken lod Kapellet restaurere udvendigt — Aarstallet 1674 paa Fløjen og Navnebogstaverne paa Ydermuren; indvendigt bekostede hun den pragtfuldt udskaarne Altertavle fra Abel Schrøders Værksted i Næstved 1670 og ligeledes Prædikestolen, der ligesom den i Vejlø hviler paa en Trol, Nr. Nielsens Vaabenmærke.

Fru Helle Rosenkrantz var født i Skaane, og da den ulyksalige Roskildefred havde berøvet Danmark dets østligste Provinser, kom mange af de Adelsfolk, der nu ejede

Godser i begge Riger, i en vanskelig Stilling, ikke mindst efter den skaanske Krigs Udbrud. Fru Helle og hendes Søn Arvid valgte Sverige, og Gaunø byttedes da $19/4$ 1682 bort mod Næs i Skaane til en af de trofaste Danskvenner fra Skaane, til Geheimeraad Knud Thott.

Denne Mand kom til at betyde saare meget for Gaunø; arbejdsom, initiativrig og forstandig begyndte han at bringe den noget fornedrede Ejendom paa Fode. Han købte meget Gods til Ejendommen, fik emigrerede skaanske Bønder til at overtage de mange Ødegaarde og gav sig i Lag med at udtørre den Vig, som nu, efter at vor Tid har ført hans Foretagende til Ende, er bleven den saakaldte »Nylands-mose«. Usædvanlig som han, var ogsaa hans Hustru Grevinde Birgitte Skeel. Titlen førte hun, fordi hun tidligere havde været gift med Vicekansleren Grev Christoffer Parsberg, og den beholdt hun ogsaa efter sit nye Ægteskab. Over Døren til Gaarden i Gaunøs Østfløj staar Knud Thotts og hans Hustru Sophie Brahes Vaabner, men derover er indhugget hans og Birgitte Skeels Vaabner; hans Skjold har en ni(?)-takket Krone, altsaa en Grevekrone.

Der gaar ogsaa Sagn om, at Knud Thott skulde have faaet sig tilbuddt Greveværdigheden, da Christian den Femte kom paa Tronen, men afslaaet den. — Birgitte Skeel var en meget begavet og dygtig Kvinde. I et tidligere Ægteskab havde hun Sønnen Knud Christoffer Barnekow, og for ham styrede hun baade Vidskøfle i Skaane og Gammelkøgegaard. Hun stod Griffenfeld meget nær, og om hendes Raadsnarhed fortæller Traditionen paa Køgeegnen mange Historier, bl. a. at hun en Gang, da en Røver havde gjort sig til Herre over hendes Karosse, befriede sig ved at kvæle ham med sit Strømpebaand. Hun døde kort før Knud Thott. Begges Portræter findes paa Gaunø.

Efter hans Død i 1702 gik Gaunø i Arv til hans tre Dotre; den ugifte Sophie Thott boede paa Gaunø, men Bestyrelsen overdroges til Svogeren Jørgen Brahe, der var gift med Anna Helvig Thott. Den tredie Søster var Jytte

Dorothea Thott, der havde ægtet den sidste af de Gøyers Æt, Marcus Gøye, og nu fra 1698 af sad som Enke efter ham.

Begyndelsen af 18. Aarhundrede var en meget haard Tid for den danske Landbostand. Kornpriserne var yderst smaa; Bønderne vanskelige til at faa i Arbejde, saa de som oftest maatte have baade Saasæd og Korn til Livets Op- hold af Herskabet, i Stedet for at betale deres aarlige Afgift.

Det ene Gods efter det andet ruineredes ganske, og kun de Ejendomsbesiddere, som havde Lon som Embeds- mænd i Kongens Tjeneste, stode Vanskelighederne over, 1716 døde Jørgen Brahe, og Aaret efter fulgte Marcus Gøyes Enke efter ham. For de to endnu levende Søstre var Administrationen af en saa stor Ejendom meget van- skelig; de synes heller ikke at have haft den bedste Bistand; Ridefogderne var i det hele taget paa den Tid oftest som et tveægget Sværd, ligesaa upaalidelige og bjærgsomme opefter, som de var haarde og bestikkelige nedefter. Da Sophie Thott døde, tilfaldt Ejendommen alene Anna Helvig Thott; efterhaanden havde hun optaget store Laan paa Godset, dels for selv at kunne eksistere, dels for at bringe de forfaldne Gaarde ved Magt, men Konjunkturerne var slette og blev usle. Udbyttet var paa Sjælland i det hele ringe; paa et Gods som Vemmetofte høstedes, trods al an- vendt Umage, gennemsnitligt 4 Fold; Misvækstaar var ikke usædvanlige. Det gik derfor, som venteligt var, paa Gaunø: en Fallit var uundgaelig. Gælden var over 46,000 Rdl.; Godset med Hovedgaard, Løsøre og Bøndergods, samt Vejlø Kirke takseredes kun til ca. 32,500 Rdl. Ved Auktionen 1736 lod en Slægtning, Gehejmeraad Otto Krabbes Hustru, Birgitte Skeel, sig det udlægge for 31,000 Rdl. Skødet er af 21. Januar 1737, men Ugen efter var Gehejmeraadinden død. Godset tilfaldt da hendes Arvinger, af hvilke den ene, Otto Thott, udkøbte de andre og forenede Gaunø med sine andre Ejendomme, Strandegaard og Lindersvold.

Otto Thott var en Brodersøn af Gaunøs tidligere Ejer Knud Thott; paa den Tid han overtog Gaarden, var han — skønt netop fyldt 34 Aar — allerede avanceret til Konferensraad og til en Embedsstilling som 3. Deputeret (o: omtrent Departementchef) i »General- Landets- Økonomi- og Commerce-Collegiet«; i de følgende Aar var han travlt beskæftiget i Hovedadministrationen og avancerede efterhaanden baade i Titler — Gehejmeraad 1747, Elefantridder 1763, Lensgreve 1767 efter Mageskiftet med Rusland — og i Embeder; han fik Finansernes Bestyrelse overdraget i 1746, blev Medlem af Gehejmekonseillet 1762 og i det følgende Aar Oversekretær i danske Kancelli (det vil efter vor Tids Sprogbrug sige Justits-, Trafik- og Indenrigsminister, samt delvis Kultusminister); dertil kan føjes, at han var Præces i Banken og i det evangeliske Missionscollegium, samt i Videnskabernes Selskab, Patron for Universitetet og det medicinske Collegium, Skoleherre paa Herlufsholm og 1. General-Kirkeinspektør. De fleste af disse Embeder beklædte han samtidig, og han var vel at mærke ikke Embedsmand blot af Navn, saa man forstaar, hvilken enestaaende Arbejds-kraft han var i Besiddelse af. Den Stuensceske Periode gav ham et kort Otium — og fra de Aar skriver den smedede Alterskranke i Kapellet sig —; men selv da var det — til det styrtede Partis Forargelse, — ofte paatænkt at kalde ham tilbage til hans tidligere Hverv. Efter Struensees Fald indtog han atter sin Plads som Statsminister, og det blev mærkeligt nok ham, som senere indviedes i og billigede Planerne til Frederik den Sjettes Kup 1784, hvorved det Guldbergske Styre ophørte. Det følgende Aar afgik »den uerstattelige Olding« (A. P. Bernstorff), »den fortjente, uegennyttige og kyndige Mand« (J. H. E. Bernstorff) ved Døden; han naaede en Alder af 82 Aar.

Sit Land havde han gjort vigtige Tjenester, og samtidige Breve og Skrifter omtaler ham altid med Respekt paa Grund af hans Flid og Lærdom; særlig var hans Fi-

nansstyrelse beundret, selv af saa kritiske Folk som Bernstorfferne og deres Kreds. Det taler ogsaa til hans Berømmelse, at han forstod at knytte Forbindelse med saa dygtige Finansmænd som Desmercières og Schimmelmann, og paa Tider, hvor de endnu ikke var kommet til Magt, udtrykkelig omtales som Ven af dem. Forskellige Brevskrivere karakteriserer ham til forskellige Tider som »un fort galant homme«, hvilket — oversat til Nutidens Sprogbrug er en udpræget »gentleman«. Men ved Siden deraf ser man ofte Udtryk for, hvor behagelig og elskværdig han har været som Omgangsfælle, selv en A. P. Bernstorff skriver efter et Ophold hos Hoffet paa Frederiksborg, at han vil savne det daglige Samvær med denne venlige, gamle Mand.

For en Embedsmand i høje Stillinger var Livet dengang en Kæde af travle Arbejdsdage; kun sjældent kunde han faa nogen Tids Permission for at se til sine Godser. Han ilede da til sit kære Gaunø, og endnu 1775, da han gammel og pylret, som han var, fik sig bevilget en Ferie paa 4 Uger efter et langt Sygeleje i Forsommeren, skrives der, at han er »plus gai que jamais«, mere glad end nogensinde, ved Udsigten til denne Ferie.

Trods alt Arbejdet inde i København fik Grev Thott Tid til paa indgaaende Maade at beskæftige sig med sine Godser. Vel drev han ikke Hovedgaarden selv, men Gang paa Gang traf han Afgørelser i Godsets Administration. Netop som han havde erhvervet Gaunø, kulminerede Ulykken for Landboerne paa Sjælland. Misvækst og Kvægpest herskede det følgende Tiaar. Ikke desto mindre tog Otto Thott roligt fat paa at forbedre Ejendommen; Bøndernes Gaarde istandsattes, og der førtes mere Kontrol med, at de ydede, hvad de skulde, medens der paa den anden Side ogsaa sørgedes for det nødvendige Materiale til dem. Samtidig begyndte han Arbejdet med Arronderingen af Godset; han erhvervede af Kongen Skøde paa Kronens Strogods i de omliggende Sogne; ligeledes købte og mageskiftede han

sig Gods til fra de omliggende Herregaarde, saa han til sidst sad som Ejer af over 2000 Tonder Hartkorn.

Men ogsaa for selve Gaunø interesserede han sig. Fra 1755 foretog han den store Ombygning af Hovedbygningen, som den staar endnu den Dag i Dag. Over alle tre Fløje opførtes endnu en Etage, og den søndre Fløj forlængedes saaledes, at der bagved Kapellet kom flere Værelser. Denne Ombygning har gjort Gaunø til en af Landets anseeligste Gaarde; paa Frontespichen paa Midterfløjen ind mod Gaarden findes endnu hans og hans Hustrus Vaabner med Aarstallet 1755.

Blev det ydre saaledes forskonnet, viede han ikke mindre Interesse for Gaardens indre Udstyr, Otto Thott var den fødte Samler. Ikke fem og tyve Aar gammel havde han allerede samlet sig et Bibliotek paa 18,000 Bind, og den Omstændighed, at han mistede alle Bøgerne ved Københavns Brand 1728 stimulerede kun hans Passion. Han kunde derfor efterlade et af de største Biblioteker, som nogensinde har været her i Landet, og deraf forøge det kongelige Bibliotek med rige Samlinger af Manuskripter og Bøger fra Tiden kort efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse.

En anden lige saa ædel Samlerpassion gjaldt historiske Portræter.

Grev Thott var meget interesseret i sin Slægt og dens Historie, Samtiden omtaler, hvor dybt Indtryk det gjorde paa ham, da Charles August Selby kom her til Landet og viste Grev Thott sin Moders — en Tuites — Vaaben, der var ligesom de Thotters, og oplyste ham om, at Traditionen lod Slægten stamme fra Danmark. Men man behøver ikke Samtidens Udtalelser for at lære hans Slægtsglæde at kende. Gaunø er Vidne nok derom; thi det huser endnu hans Samling af Slægtens Portræter. Han levede paa de store Samleres Tid, og han staar fuldtud Maal med de andre, med en Klevenfeldt, en Hielmstjerne, en Suhm.

Grev Thott blev den sidste af sin Slægt her i Landet;

det bevirkede, at han vilde rejse denne Slægt et varigt Minde ved sin Samling, men det var ogsaa Grunden til, at han kunde komme i Besiddelse af saa mange fortræffelige Portræter af Slægten. Dens rigeste og mest betydende Mand havde vel været Grevens Oldefader, Hr. Tage Thott til Næs († 1658), »den skaanske Konge«, som han kaldtes. Hans Søn Otte Thott, der døde 1656, altsaa før Faderen, var Stamfader for de Grene af Slægten, som levede her i Landet i Grev Thotts yngre Aar; han havde før været gift med Jytte Gyldenstjerne fra Tim og havde i dette Ægteskab Datteren Øllegaard Thott, som blev Moder til Admiralen Christen Thomesen Sehested, og Sønnen Knud Thott, som senere fik Gaunø, og hvis Linie uddøde med de tre ovenfor omtalte Døtre af hans første Ægteskab med Sophie Brahe.

Sin anden Hustru valgte Otte Thott i de Rosenkrantzers Slægt; det blev Dorte, Datteren af den lærde Holger Rosenkrantz paa Rosenholm; saaledes besvogredes han med Kongens Kansler Hr. Christen Thomesen (Sehested) og med Steen Brahe til Knudstrup, som senere blev hans Søn Knuds Svigerfader. I sit andet Ægteskab havde Otte Thott to Sønner: Tage Thott og Holger Thott, og en Datter Jytte, som senere blev gift med Friherre Jørgen Krabbe, hvem Svenskerne efter ulovlig Dom arquebuserede paa Malmö Torv, da de under den skaanske Krig mistænkte ham — og forøvrigt ogsaa hans Svogre — for at staa paa Danskernes Parti; denne Ugerning var det vel, der mere end alt andet drev de Thotter ud af Skaane.

Ottes Søn Holger Thott havde ingen Børneborn; Tage Thott, der ægtede Petra Sophie Reedtz, en Datter af Kansleren Peder Reedtz, blev Grev Otto Thotts Fader, og denne var den eneste af Børnene, som giftede sig. Man ser heraf, hvorledes det føjede sig saalunde, at Grev Otto Thott kom til at staa som den eneste af sin Slægt her i Landet, og hvorfor alle de Billeder, som nu smykker Salen paa Gaunø, er havnede hos ham, som deres rette Slægtning.

Stolt maa det have været at kunne pege paa disse gode danske Mænd; der hænger Side om Side Niels Juels Forældre — Moderen var en Sehested —, den lærde Holger Rosenkrantz og hans Hustru Sophie Brahe; deres Son den lige saa lærde Jorgen, der var Hofmester paa Sorø, tillige med sin Hustru Christence Juel; deres Datter Sophie med sin Mand Oberst Steen Brahe; saa følger Hr. Jorgen Brahe, »den lille Konge paa Fyen«, en af Landets dygtigste og braveste Mænd fra Christian IV's Tid, og den eneste foruden gamle Hr. Tage Thott, der stemte mod Svenskekrigen; hans Hustru var Anne Gyldenstjerne. For Endevæggen har Hr. Tage Thott og Hr. Frederik Reedtz Plads, og mellem dem Otte Thott med sine Hustræer. Paa den anden Langvæg hænger Knud Thott og hans første Hustru, samt hans tre Halvsøskende som Børn.

Samleren nøjedes dog ikke med Slægtsportræterne; naar han fandt Billeder af berømte Danske, erhvervede han dem; derfor hænger der nu i Stuerne og paa det lille Galleri talrige Originalportræter af største Interesse. Bedst er vel Karel van Manders Billede af Anders Bording og Billedet af en ubekendt Ingeniørofficer. Af ikke ringe Interesse er det store Billede af Vicekansleren Holger Vind med sin Familie, malet 1672 af Hofmaleren Johan Thimm, af hvem ellers intet Billede kendes. Men det vilde føre for vidt her at nævne de enkelte Portræter; Samlingen er saa rig, at ingen, der vil beskæftige sig med dansk Portræthistorie eller med dansk Portrætkunst, kan komme udenom Gaano Samlingen.

Samlere er imidlertid sjældent tilfredse med blot at samle de Sager, Skæbnen fører indenfor deres Rækkevidde. De maa nødvendigvis drage sig visse Grænser, for at Samlerfeltet ikke skal blive for uoverkommeligt, og det medfører Opstillingen af Systemer for, hvad de vil samle. Men dannes der Systemer, vil der altid være Huller, som det er umuligt at udfylde paa naturlig Vis. Man maa da gribe til Surrogater.

Klevenfeldt sendte saaledes en Tegner, Thornborg, rundt for at kopiere de Adelsportræter, som han ikke kunde faa indlemmet i sin Samling. Da den Hjelmstierneske Samling i 1813 gik over i Statens Eje, besluttede Frederik den VI, at den skulde danne Grundlaget for et dansk Pantheon, og at Frederiksborg skulde være dens Hjemsted. Der var dog mange store Mænd, hvis Billeder burde findes i et dansk Pantheon, men hvis Portræter ikke var til at faa; man ansatte saa en Kunstmaler — Hans Hansen, Constantin Hansens Fader — for at udfylde disse Huller; han fik en Liste udleveret af en Historiker — Vedel-Simonsen — og malede saa Portræter efter andre Billeder, efter Kobberstik og gamle Træsnit. Ja, endog fra Tider, hvor Portrætfremstillingen vitterlig ikke fandtes, skaffedes der Billeder; man malede f. Ex. Ansgar. — Versailles er Frankrigs »Frederiksborg«; der gjaldt det ogsaa om at udfylde saadanne Huller i Rækkerne af berømte Mænd; manglede et Portræt, toges den kunstneriske Fantasi til Hjælp; blandt Frankrigs Marskaller skulde der f. Ex. hænge et Billede af Josias Rantzau, og Hjertet svulmer vel paa de fleste Danske, naar man betragter Alaux's monumentale Maleri, hvor en Helt sprænger af Sted paa sin Hest, skønt han er Krøbling og kun har eet Øje, eet Ben og een Arm. Desværre er Overensstemmelsen med det her i Landet værende Billede af Rantzau, der viser en tyk og arrogant udseende Herre, saare ringe. — Ogsaa her hjemme har man forsøgt at naa frem ad denne Vej; det er jo ikke saa mange Aar siden, at moderne Statuer af baade Gorm den Gamle og Valdemarerne fandtes paa det nyskabte Frederiksborg.

Har saaledes den kloge Nutid kunnet lade sig rive med af sin Trang til at faa Systemet for Samlingen fyldt, kan man ikke bebrejde Grev Thott, at han fulgte sin Tids Synspunkter. Sine Stuers Vægge vilde han fra overst til nederst have dækket med Familieportræter. Louis seize Stilen yndede Regelmæssighed; Grev Thott lod derfor yngre Kunstnere male Kopier i ens Størrelse af alle mulige Slægt

portræter, selv af dem, som allerede fandtes paa Gauno. Disse Billeder lod han saa indsætte rækkevis i Væggene og dannede deraf sin Ahnetavle. Hvor der nu fattedes Portræter af en eller anden Person, greb han i enkelte Tilfælde til en pia frau — f. Ex. ved de ældre Thottske Portræter og ved Ide Ulfstands Billede -- og lod Billeder fra gammel Tid afmale, men satte de Personers Navn og Vaabeh derpaa, som han savnede.

Man har bedømt den derved fremkomne Samling haardt, for haardt; thi ikke alene har den Maade at udstyre Værelserne paa betydelig kunsthistorisk Interesse, men i mange Tilfælde har han ved sine Kopieringer bevaret os Indtryk og Oplysninger om Malerier, som senere er gaaet til Grunde eller blevne navnløse.

At Resultatet har behaget Grev Thott, kan man se deraf, at han alt som Aarene gik udvidede Rammerne for sin Samlerflid. Han underholdt C. A. Lorentzen i Paris, mod at han sendte Kopier af Portræter derfra hjem; nu hænger paa Gauno Billeder af franske Statsmænd og Kunstnere, Fyrster og Hoffets skønne Kvinder i hundredevis. Endnu i sine sidste Aar var han optaget af en ny Plan. Han lod Maleren E. H. Löffler i København kopiere Billeder fra Englands Historie; en Regning fra Maleren til Boet oplyser os om, at det, der arbejdedes efter, var Kobbrestik, som Greven selv udvalgte.

End ikke med Boger og Portræter var Grev Thotts Samlertrang mættet. Ikke for intet kaldte Samtiden ham »de gode Kunstners Elsker«; i sit lange Liv har han indkøbt Malerier i Tusindvis. Enhver Tid ser paa sin Maade paa Malerkunsten, og mangt et Lærred, som han erhvervede sig for store Penge, er nu værdiløst og upaaagtet; saadan er Tidens Gang. Hans Samling var saa omfattende, at der, foruden de mange ligegyldige Ting, dog bliver rige Skatte tilbage. Samlede paa det store Galleri hænger nu Billeder, som vilde pryde selv Europas mest udsøgte Samlinger. Da en Fortegnelse over Malerierne saavel som Portræterne for

længst har været tilgængelig i Boghandelen, er der ingen Grund til at nævne andre end de bedste Værker. Af Italienerne er der ikke mange betydelige Arbejder. Bedst er ubetinget Portrætet i det lange Galleri (Nr. 170) af en myndig ældre Herre; det tillægges den venetianske Maler Jacopo Robusti, almindelig kaldet Tintoretto; det er fra Frederik II's Tid. Fra samme By findes der ogsaa en Mængde smaa Billeder; men de er malede to Aarhundreder senere og henføres til Bernardo Belotto (Nr. 15—20).

Samlingens Styrke ligger dog ubetinget i de nederlandske Billeder. Allerede det ældste af dem, den gamle treflojede Altertavle fra Tiden lige før Reformationen, er et Kunstværk af stor og sjælden Skonhed. Fra den følgende Tid, hvor den nederlandske Kunst saa stærkt paa-virkedes af de italienske Manierister, og hvor dens Ejendommeligheder endnu ikke ret havde begyndt at udfolde sig, skriver Billederne af Cornelius van Haarlem sig (Nr. 48—50), alle fremstillende store, halvnøgne Idealskikkelser. De politiske og religiøse Forhold sprængte i Slutningen af 1500-Tallet Holland fra Flandern. Ogsaa i Malerkunstens Verden optraadte en Adskillelse. Den flamske Skole byggede videre paa Forbindelsen med den italienske Kunst; grupperet om Hovedmesteren Petrus Paulus Rubens fremstod der en Række fremragende Malere, som ved deres farverige Palet, fortræffelige Kompositionsevne og friske Humør skabte nogle af Verdens fornøjeligste og eleganteste Malerier. Disse Malere er godt repræsenterede paa Gauno. Af Rubens findes oven i Købet et saa fortræffeligt Stykke (Nr. 149) som hans egenhændige Udkast til det Loft i Whitehall i London, som han fik Bestilling paa af Carl I. Det er Museumsdirektør Karl Madsens skarpe Øje og enestaaende Hukommelse, som for nylig har draget dette Hovedværk frem fra Ubemærketheden.

Af Jacob Jordaens findes baade et ganske tidligt Billede (Nr. 75) af den hellige Familie, udført med Bistand af Snyders, og (Nr. 76) det store Maleri, som i sin Tid ud-

gjorde en Del af et Loft paa Københavns Slot, men ved Tidens Vankundighed blev udrangeret; det forestiller Merkur, som lærer Amor at fiske.

Af Snyders findes (Nr. 159) et stort Maleri fremstillende et Herskabskøkken; ogsaa David Teniers den yngre er repræsenteret (Nr. 165), dog med et Billede, som ikke staar paa Højde med de nævnte.

Den hollandske Skole gik andre Veje; for den stod Naturstudiet som Hovedsagen, og dens Kunst har en langt intimere og personligere Karakter. Arbejdet frem imod det nye gik dog ikke hastigt fra Haanden. Det ældste Slægtled af Kunstnere, Overgangstidens Mænd, er repræsenterede ved Werner van Valckerts morsomme Malerier af Lægen i hans Gerning; hvorledes han, naar det gælder Livet, staar for Folk som Frelseren; naar han hjælper dem, som en Engel; naar de er blevne raske, agtes han kun som et Menneske; men vil han have Penge, bliver han anset som den lede Satan (Nr. 171—74).

I Tid og Maner staar Valckert ikke fjernt fra Isaac Isaacsz, Sønnen af Christian IV's Hofmaler; af ham findes et stort mytologisk Billede (Nr. 74). Trangen til at syle med maleriske Problemer, som fandt sit Udtryk i Rembrandts Arbejder, bliver efterhaanden mere og mere kendelig. Af dennes Forgængere er Claes Moeijart særlig at nævne; han findes repræsenteret ved et udmærket Maleri (Nr. 107) »Manoas Offer«.

Gauno rummer ogsaa fortrinlige Portræter af den hollandske Skole, Manden med den store Pibekrave (Nr. 78) henføres til Thomas de Keyser. Men dette Billede fordunkles dog ganske af det værdige, holdningsfulde og mesterligt karakterfulde Portræt af den gamle Dame (Nr. 7), som tilskrives Rembrandteleven Jacob Adriaensz Backer; Nr. 6 er af samme Maler og viser en munter, ung Mand, kostumeret som Hyrde. Af hans Brodersøn Adrian findes ogsaa et Portræt, nemlig af en lærd ung Mand fra Utrecht. Paulus Moreelse er Mester for det rørende fine Portræt af en ung

Dame fra 1635 (Nr. 111); men det fornuftigste Portræt er dog sikkert det lille Billede af en bred og ypperligt karakteriseret Kone (Nr. 47); det er utvivlsomt en Kopi efter Mesteren Frans Hals, udført af hans Søn og fremragende Elev Jan. Blandt Figurbillederne er ogsaa Bartholomeus van der Helst repræsenteret (Nr. 60).

Naar den hollandske Skole imidlertid har tilkæmpet sig sin Førsterangsstilling, skyldes det ogsaa dens Landskabsmalerier. De store Mestre paa dette Omraade finder man paa Gaunø fortræffeligt repræsenteret; af Jan van Goyen findes der et fortrinligt lille Flodlandskab (Nr. 41). Af Everdingen hænger der et godt svensk Landskab (Nr. 37), og af selve Jacob van Ruisdael et udmærket malet, men ikke fuldkomment bevaret Skovlandskab (Nr. 153). Af Roland Roghmann, Rembrandts Ven, findes to store Landskabsmalerier (Nr. 146—147); af Soolmaker et Par meget dekorative Billeder, og af Frans Post et Par mærkelige Landskaber fra Brasilien (Nr. 135—136).

Endnu maa man ikke glemme at nævne Hollændernes fortræffelige Malerier af døde Ting (de saakaldte »Stillebensstykker«). Gauno har dem repræsenterede ved saa udmærkede Malerier som Nr. 52 af Willem Heda og Nr. 21 Jaques de Cleauw, ved det smukt bevarede Maleri Nr. 32 af Laurens Craen og ved Fuglestykker af Hondecoeter (Nr. 64—66) og af Vonckerne (Nr. 186—88).

Senere i det 17. Aarhundrede kunde Kunsten i Holland ikke fastholde den erhvervede høje Stilling. Den italienske Indflydelse gjorde sig atter gældende. Fra den Tid skriver Gerard van Honthorst's Billeder sig (Nr. 68—71),

De her nævnte Malerier er kun de mest fremragende Billeder.

Grev Thott havde købt Malerier i Tusindvis, hans Hjerte hang ved Samlingerne, og det er derfor forstaaeligt, at han var meget optaget af at sikre sine Kostbarheder for Fremtiden.

Han havde haft den Sorg at miste sin eneste Datter

barnløs; ingen anden af hans Navn fandtes mere her i Landet, og den i Sverige boende Linje stod ham fjernt. Han besluttede derfor i taknemlig Erindring om den Stotte, som hans Moders Brodersøn Oberst Peder Reedtz til Voergaard havde ydet ham i hans Ungdom, at lade sin Ejendom som Stamhus gaa over til denne Slægt, og først hvis den ganske uddode, da at lade den tilfalde de svenske Thotter; sine Samlinger bandt han til Godset; »ingen Familie- eller andre kostbare Malerier maa nogensinde bort-sælges, derfra«. Sit Bibliothek lod han for de bedste Deles Vedkommende gaa over til Staten. Videnskaben støttede han ved store Legater og til velgørende Øjemed bestemte han rige Summer. Sit Hus i København lagde han ind under Stamhuset. Paa den anden Side er det vel værd at lægge Mærke til, hvorledes han bestræbte sig for at holde Gaunø ved Magt til sene Tider; han beordrede, at Kirker, Hovedgaarde og Bøndergods altid skal holdes i forsvarlig Stand, og »Bønderne lemfældig medhandles«.

Saaledes sikrede den gamle Mand sine Ejendomme og de dør samlede, ham saa kære Skatte mod Ødelæggelse i Fremtiden, og som man vil se, har han opnaaet sin Hensigt. Ingen, som har besøgt Gaunø eller kender til Forholdene der, tør benægte, at hans Ønsker gennem Tiderne har været hævede.

Kammerherre Holger Reedtz, Oberst Peder Reedtz's Søn, antog efter Grevens Død Navnet Reedtz-Thott og fik sit Stamhus oprettet af de arvede Godser 1794; ved store Tilkøb af Bøndergods forogedes Hartkornet. Allerede 1797 afgik han dog ved Døden.

Hans Efterfølger, Sønnen Otto Reedtz-Thott, var dengang kun 12 Aar; i hans Ungdomstid gennemførtes de store Landboreformer paa Godset, baade Udskiftningen og Hoveriafløsningen, At det ikke var en ligegyldig eller intetsigende Sag for en Godsejer, kan forstaas deraf, at de Summer, som Udskiftningen medførte, og de Materialer, som maatte anskaffes ved Gaardenes Udflytning, ofte ned-

satte Overskudet af en Ejendom med en ca. 25 % aarlig i en længere Arrække.

Trods de knappe Tider forstod Besidderen dog at vise storslaaet Rundhaandethed, naar det gjaldt; saaledes skænkede han af Skoven 100 gamle Egetræer til Flaadens Genopbyggelse efter Englændernes Bombardement af København 1807.

1809 og 1810 stadfæstede Kong Frederik en tidligere (1805) truffet Bestemmelse om, at Gaunø ophøjedes til et Baroni; Besidderne blev saaledes Lensbaroner.

Den første Baron havde for mange Jern i Ilden; i for hurtigt Tempo vilde han indfri sin Forpligtelse til at holde alt ved Magt. Da Statsbankerotten og de usle Tider kom kunde hans Dispositioner kun vanskeligt opretholdes.

I disse pengefattige Aar kneb det haardt for de fleste Godsejere at blive ved deres Gaarde. Da Konjunkturerne i Tredivernes Slutning steg, viste det sig dog, at det var lykkedes Baroneren at holde ud uden at være nødt til at afhænde Dele af Baroniet. Dog begyndte nu Bortsalget af Bøndergodset til fri Ejendom. Gaunø gennemgik i hans Tid større og kostbare Reparationer i to Omgange 1811—17 og 1839.

Da Baron Reedtz-Thott fejrede sin 64aarige Fødselsdag, hædrede Godsets Beboere ham med en Æresstøtte »rejst af Taknemlighed og Hengivenhed« i Anledning af, at han i 50 Aar havde besiddet Baroniet. Han levede dog mange Aar endnu; 1862 afgik han ved Døden efter i 65 Aar at have besiddet Gaunø. Godsets Bønder anmodede om Tilladelse til at bære hans Lig fra Gaunø til Graven paa Vejlø Kirkegaard.

Han efterfulgtes af sin Søn, den nuværende Besidder; i de sidste 119 Aar har Gaunø saaledes kun haft to Besiddere. I hans Tid fortsattes Salget af Bøndergods, men nu til Arvefæste med Ret til Salg og Pantsætning. Ialt er der solgt bort i de to Baroners Tid indtil 1901 ca. 1464 Tdr. Land Bøndergods. I 55 Aar har den nuværende Besidder, Gehejmekonferentsraad, fhv. Konseilspræsident og

Udenrigsminister, Baron K. T. T. O. Reedtz-Thott besiddet Gaunø. I den Tid er meget ændret; i Hovedbygningen er Kapellet blevet restaureret og derved er to af de gamle Vinduer blevne afdækkede; Salen er bleven udstyret med Paneler og de indvendige Gange og Gallerier er blevne istandsatte. Gaunøs Ydre er ligeledes ændret; gul og med hvide Vinduer virker Gaarden nu fornemt og smukt som ingensinde. Ogsaa Omgivelserne er forbedrede, den nye stønstatte Bro over til Sjælland er opført, Bredderne overfor Gaunø er plantede til. Baroniets Skovareal er i det hele forøget med Halvdelen af sit tidligere Areal, — en ny, moderne Ladegaard er bygget noget borte fra Hovedbygningen og Driften gjort til et Mønsterbrug. Endelig er det Værk, som Knud Thott begyndte, Udtorrelsen af Nylands-mosen, netop i disse Aar ført til Ende. Den gamle Havbund bærer nu Kløver og Græs. Det har været Opgangstider for det danske Landbrug, ogsaa Godsets Bønder og Undergivne har høstet Fordele deraf. Men mere værdifuldt er det dog, at Tillidsforholdet mellem Gaardens Beboere og Godsets Folk ikke er forrykket.

Det er faa Mennesker, som har haft med Gaunø at gøre paa en eller anden Maade, som ikke har følt sig paa-virket af Besidderens og den nu afdøde Baronesses Personligheder. Derfor rejste Folk fra Sydsjælland ogsaa i Taknemlighed en Mindestøtte for ham og hans Hustru i Haven i 1912, da Baronen i 50 Aar havde været Lensbesidder.

Gaunø staar nu rigt og skønt og velvedligeholdt. Aar efter Aar har Gaarden og dens Omgivelser — takket være Besidderens Gæstfrihed — glædet talrige besøgende; sjældent har nogen forgæves anmodet om Lov til at beundre de derværende Malerier. Rigdom og Velstand har bredt sig omkring blandt Godsets Beboere. Paa denne Vis har de sidste Besiddere bevaret Mindet om den Mand, fra hvem disse Herligheder stammer, om den gamle, ædle Grev Thott, og ved denne deres Virksomhed har de — i deres Pietet for hans Ønsker — rejst sig selv et varigt Æresminde.

SVINØ SKOLE

Ved HENRIK PEDERSEN

Aaret 1917 er for Svinø Skole et Mærkeaar, idet den da har været i uafbrudt Virksomhed som offentlig Institution i 175 Aar.

Det har vist sig muligt paa Grundlag af gamle Dokumenter at følge Skolen og dens Beboere gennem hele den forløbne Tid, om der end er store Huller i det Kendskab, de gamle Optegnelser giver os, men der er endda bevaret os nok, til at man kan danne sig et fængslende Billede af dens Tilværelse og af de Menneskers, der i skiftende Tider under skiftende Kaar har levet og virket der; et saadant Billede skal i det følgende søges fremstillet.

Allerede fra 1410 hørte Bøndergodset paa Svinø under Gavnø; dengang var Gavnø et Kloster, og da det efter Reformationen gik over i adeligt Eje, fulgte Svinø Bøndergods med, og Bønderne vedblev nu at være Fæstere under denne Herregaard, lige til de i forrige Aarhundrede efterhaanden købte Gaardene til Selveje; kun i ganske faa Tilfælde har enkelte Bønder for kortere eller længere Tid hørt under andre Jorddrotter. Det er derfor i meget væsentlig Grad Gavnøs Ejere, der har faaet Indflydelse derude ogsaa paa Skolevæsenets Omraade, og det traf sig saa heldigt, at da man i det 18. Aarhundrede begyndte at beskæftige sig med Tanken om Almuens Oplysning, var de daværende Ejere af Godset venlig stemt mod disse nye Ideer, saa de støttede Bønderne i deres Bestræbelser for at skaffe Bornene lidt Skoleundervisning.

Den første Antydning, vi finder om Skole og Skolehold paa Svino, er Meddelelsen om, at der ved Gavnøs Fallit 1736 nævnes en Skoleholder Frederik Petersen derude.

Under Godsets daværende mislige Formuesomstændigheder blev der ikke Raad til at yde Bønderne den Hjælp til Skolen, de hidtil havde nydt derfra, saa Skolen for nogen Tid ophørte, da Bønderne ikke magtede at afholde alle Udgifterne. Det vides ikke, paa hvilken Tid Skolen under denne Form var begyndt.

Om Frederik Petersens Virksomhed som Lærer kendes ellers intet, ligesom hans senere Liv er ubekendt; det beklagelige Tab af Køng Sogns gamle Kirkebog fra 1645 ved Præstegaardens Brand 1859 stænger her som i saa mange andre Tilfælde for yderligere Underretning.

Netop i disse Aar udfoldedes der af Regeringen ivrige Bestræbelser for at udvide Rammerne for den Almueundervisning, der allerede var begyndt ved Oprettelsen af Rytter-skolerne. Planen var, at der skulde indrettes saa mange Skoler, at Bondebørnene over hele Landet fik Lejlighed til Skolegang. Godsejerne skulde afholde en Del af de Udgifter, som denne Mængde nye Skoler vilde forårsage. Det blev derfor af Betydning for Svino, at Gavnøs Ejer stillede sig velvilligt til Sagen, medens man mange andre Steder traf Godsejere, der søgte at hindre Planens Udførelse for at slippe for de nye Udgifter.

Af de Oplysninger, der ved denne Lejlighed indsamledes for at skaffe Myndighederne Oversigt over, hvor mange Skoler, der behøvedes, og hvor de skulde indrettes, anføres her Indberetningen fra Køng Sogn:

»Ved Samlingen var nærværende Sognepræsten Velærværdige og Højlærde Magister Søren Kiærulff, paa Svino Bys Vegne var Forvalteren ved Gavnø Sr. Cort Christensen og Birkedommeren ved samme Birk Sr. Matthias Hytter, af Sognemændene Niels Holst og Hans Boesen af Sallerup, Frans Jensen og Hans Hansen af Kostræde, Svend Thorkildsen og Svend Jensen af Svino. I bemeldte Sogn er

efterskrevne Byer. Køng By, i den By er 22 hele og halve Gaarde, 20 Huse foruden enkelte Inderster. I denne By staar en kgl. Skole. Sallerup, i den By er 17 hele og halve Gaarde og 8 Huse og enkelte Inderster. Svino, som tilhører Gavnø, i den er 28 Gaarde og 3 Huse foruden enkelte Inderster. En Ø, som kaldes Aunø, derpaa eet Hus. Kostræde, i den 12 hele og halve Gaarde, 1 Hus foruden Inderster.

Fra den kgl. Skole ligger Sallerup en fuldkommen Fjerdingsvej og Kostræde en Fjerdingsvej; begge Byer haver nu en meget slem og vanskelig Vej til kgl. Skole, og forhindres Sallerup desforuden Gangen, naar Stranden ved nordvestlig Vind gaar ind, hvorover Beboerne formedelst Vejens Besværighed især om Vinteren haver maattet holde en og anden i disse Byer, som haver læst for deres Ungdom; de ønsker derfor, at ermeldte By maatte forundes en Skole, og som ingen Plads fandtes i Sallerup at bygge paa, gjort Forslag paa et Hus, som staar ungefær midt i Byen, ved Anders Christoffersens Gaard, hvorudi Smeden nu boer, som kunde indrettes til en Skole. I Kostræde foregaves ikke at være noget Hus, som var bekvemt til Skole, men blev gjort Forslag paa en Byggeplads, som ligger ved Hans Hansens, den tilhører den hele By og nu bruges af Jesper Larsen, Hans Drukken og Jens Rasmussen.

Svino By ligger 3 Fjerdingsvej fra Køng Skole og foruden derimellem er en slem Vej, forhindres den og af Stranden, saa at Ungdommen ikke nogen Tid har kunnet søge Skolen der; men staar et Hus i den By, som er beboet af en, som Bymændene haver underholdt for at undervise deres Børn, og som de ikke havde Formue til at holde hannem længere, var der ikke nogen; ønsker de da, at de maatte faa en ordentlig Skole i den By. Aunø ligger 3de Fjerdingsvej fra Køng, og fra Svino, som den nærmeste By, ungefær en Fjerdingsvej. Derpaa boer en Mand ved Navn Peder Jensen, som er Markvogter ved bemeldte Aunø Rytter-Kople, samme Mand har nu ingen Børn hjemme; naar der

er nordvest Vind, falder Vandflod, saa ingen kan komme af Øen«.

Skrivelsen er dateret 27de Maj 1737.

Følgen af denne Indberetning blev for Kong Sogns Vedkommende kun Oprettelsen af en Skole paa Svinø, hvorom en ny Indberetning, om hvilke Steder man har besluttet at oprette Skoler, siger: »Svinø By, som Gavnø er tilhørende og er langt fraliggende behøver nødvendig en Skole; i samme By er 28ve Gaarder og 3 Huse foruden Inderster, sammesteds og et Skolehus, for en 8te a 12 Aar siden opbyggt, som kan bringes i Stand til Skolehus.

Vordingborg, den 24de Maj 1739.

Scholler. L. N. Judichær.«

Det næste Skridt i Sagen ses i en Indberetning om »Skoleinis indrettning paa Proprietaire-Godsernes udi Wordingborg Amt«. Deri hedder det om Skolen paa Svinø: »Udi denne By, som bestaar af 28ve Gaarde, og Gavnø Herskab Hr. Conference-Raad Thott alene er tilhørende, anlovede Ridefogeden fra ermeldte Gods, at til en Skole skulde blive indrettet et Hus med behørig Husrum til Skoleholderen tillagt aarlig i Lon 12 Rdlr. samt $3\frac{1}{2}$ Tønde Rug, $3\frac{1}{2}$ Tønde Byg, og siden ingen Ildebrændsel er der ved Steden at faa, saa blev anlovet at give hannem aarlig 4 Rdlr. til at købe Ildebrand for, hvilken Ildebrand Bønderne hannem skal tilføre fra det Sted, Skoleholderen det køber. Saa blev ham og henlagt Vinterfoering til 2de Køer og 6 Faar af ommeldte Gaarde, der er 152 Tdr. Hartkorn a $1\frac{1}{2}$ L. Pd. Hø og $1\frac{1}{2}$ L. Pd. Halm, samt om Sommeren fri Græsgang iblandt Bøndernes Qvæg. For denne Skole-Cassa bliver i saa Maade Hr. Conference-Raad Thott til Gavnø Inspector«. Her kan tilføjes, at Skolehuset bestod af »9 Fag med Tømmer, Ler og Langhalm«. Muligvis er den Bygning, der nu er Skolens nordre Udhus, og som indtil 1875 var Skole- og Beboelseshus, Resterne af den oprindelige Skolebygning; i saa Tilfælde er dog de ovenfor antydede

lerklinde Vægge i Tidens Løb erstattede med brændte Sten mellem Tømmerværket. Lonnen var, som det foregaaende viser, meget ringe selv efter den Tids Forhold. En Sammenligning med Køng Skoleholders Løn vil vise det: han fik 24 Rdlr., 9 Læs Hø, 9 Læs Halm, Græs til 2 Køer og 6 Faar, 14 Rdlr. og 3 Skovlæs Brænde til Ildebrændsel samt 4 Skill. aarlig af de Husmænd, hvis Børn søgte Skolen. Dertil kan føjes, at Bygningen var af Grundmur og i alle Henseender indrettet paa det mest bekvemme efter Tidens Forhold. Men selv denne bedre Løn var ikke i Stand til at binde Køng Skoleholderen til Embedet længere end højst nødvendigt; man ser dem energisk bearbejde baade gejstlige og verdslige Autoriteter for at opnaa bedre Embeder. Især var det de forholdsvis fede Degnekald, der fristede dem, naar de var saa heldige at være »studerede« eller endog som Johan Otto Langemach (Skoleholder i Køng 1736—41) at være »Attestatus«, d. v. s. at have taget theologisk Embedseksamen. Paa Svinø kunde man derfor ikke vente at lokke saa fine Folk, man maatte nok være glad, om man i det hele fik nogen. I den Henseende har man vist haft Bekymringer nok, hvad en Udtalelse af 5. Jan. 1742 fra Provst Borch i Vejlø til Biskop Hersleb udviser: »Overalt er her ingen, der anmelder sig til de nye Skoler at antage, saasom den paa Svinø og maaske ligesaa vil blive med den i Dysted i Toxværd Sogn, saa dersom Deres Højædle Højærværdighed kendte nogen duelig dertil og villig, maatte det ventelig blive fornødne«. Imidlertid har man dog fundet en »dertil villig«, nemlig Peder Geris, der angives at være »en verdslig Person«, hvilket vel vil sige, at han ikke tidligere havde haft gejstlig Ansættelse, altsaa heller ikke som Skoleholder, da disse i retslig Henseende som i hele deres øvrige Samfundsstilling regnedes som hørende til den gejstlige Stand. Skolen havde jo sin Oprindelse og Rod i Kirken, hvad der endnu, 200 Aar efter, kan spores paa saa mange Omraader. Det skulde dog ikke blive Peder Geris, der skulde begynde Undervisningen; der meddeles om ham, at

han »bleff syg, der Tjenesten var ham tilsagt og døde sidst in Majo« Nu var man altsaa lige vidt, men det er dog alligevel lykkedes at skaffe en ny Skoleholder, saa Skolen kunde komme i Gang i Sommerens Lob.

Anders Schow hed den nye Mand; d. 1. Juli 1742 begyndte han Skoleholdet, og siden den Dag har Svinø Skole været til uden Afbrydelse. Om Anders Schow kendes ikke meget; han var ustuderet og havde Kone og en større Børneflokk, men om hans øvrige Omstændigheder høres der intet, før der berettes om hans Død, da Skifteforretningen efter ham skulde foregaa. I 33 Aar var han Skolens Lærer. Om det daglige Arbejde i Skolen og dets Vilkaar er der ikke overladt os nogen Efterretning; Forholdene her har sagtens hverken været værre eller bedre end andre Steder, og alt, hvad man kender om Datidens Skoleforhold, fortæller om mangelfulde Lokaler med Jordgulv, utætte, daarligt opvarmede, Udstyr af allertarveligste Art: jordfaste Borde og Bænke, ingen Kort eller Billeder til at skjule de fugtplettede Vægge, Snavs og Uhygge overalt. Naar dertil føjes en i Forhold til Lokalets Størrelse overdreven stor Børneflokk, der under stor Larm remsede deres Lektier op af Lærebogen, eller som af Skoleholderen indovedes i Læsefærdighed — thi andre Fag end Religion og Læsning blev der ikke gjort ret meget ved —, saa har man et Billede af, hvorledes Livet dengang formede sig i en Landsbyskole i Virksomhed; saaledes kendes det fra adskillige samtidige Meddelelser, og saaledes har det vel ogsaa formet sig i Svinø Skole.

Aar 1775 døde Anders Schow. Hammer Herreds gejstlige Skifteprotokol fortæller: »Da det er begæret af Velædle, Velærværdige og Høylærde Hr. Provst Hr. Jens Hersom i Rønnebæk, at jeg underskrevne Præst i Køng vilde tage 2de Mænd med mig, som er Msr. Hans Bedsted, Degn i Køng og Msr. Lorentz Henrick Frobøes, Skoleholder ibid., at gøre liden Forretning i den afdøde Anders Schows Stervbo, forhen Skoleholder paa Svinø, at Provsten derved kunde være befriet for videre, saa og at faa det indført i

Protokollen, som sket er. Vi fandt da intet for os der uden en syg, svag og sengeliggende Kone, samt nogle af Børnene, den ældste Rasmus Schow, den anden Johannes Schow, den tredje Hans Schow, som er den yngste, de er alle myndige. Een Søn har været paa de lange Rejser ved Navn Søren Schow, han skal efter Sigelse nu være i Kjøbenhavn, en Søn Lorents Schow boer i Ring og er Skomager, en Datter Juditha Schow boer paa Svino og har en afdanket Rytter Erlandt, Slagter af Profession. Boens hele Massa er Usselhed, Armod og Fattigdom, dog er ikke nogen Gjæld heftet ved Boen, uden et lidet hos Sr. Peder Staal i Wordingborg, og et lidet i Byen Svino efter Enkens og Børnens Beretning, og det vil Børnene rigtig afbetale og clarere for, førend de kommer videre fra Byen, ja Forældrene som fattige har ikke været noget betroede, og de har hutlet sig igennem, saadan som de har kunnet i kummerfulde Omstændigheder. Hermed er da den Forretning til Ende, som skeede i Skolen paa Svino af Præsten i Kong, af Degnen og Skoleholderen ibid.

Svino, den 25. Juni 1775.

*Elias Naur Fabricius. Hans Bedsted.
Lorentz Henrichsen Froboes.*

»Da det ved samme Forretning blev begæret af mig som den ældste Broder paa min og Brødrers Vegne at underskrive dette som Selvskyldner at betale, hvad Gjælden er efter min Sal. Fader, saa bekræftes dette herved af mig underskrevne.

Svino, den 28de Juni 1775.

Rasmus Schow.

Enken døde 3 Aar efter, i hvilken Anledning der indførtes i Skifteprotokollen: Vi efterblevne Sønner efter vores Sal. Moder Sal. Anders Schows Efterleverske, der nu og er død, Rasmus Schow, Skoleholder paa Svino, Lorents Schow, Skomager i Ring, Johannes Schow, Bødker i Ham-

mer, Hans Schow, Skomager i Køng, vi underskrevne, som alle er myndige, forsikrer og forskriver os herved at holde Velædle Hr. Provsten Hr. Jens Hersom fri for al Gæld, fri for al Tiltale; og i Henseende til vores Broder Søren Schow, der er paa de lange Rejser, om han er levende, og i Henseende til Erland Petersens Enke Juditha Schows, som er paa Svinø, og den ældste Broder er Louvæрге for. Rasmus Schow har og ombedet Præsten i Køng og Degnen i Køng dette med os at underskrive til Vitterlighed.

Svinø, d. 11. Martii 1778.

*Rasmus Schow.   Lorents Schow.   Hans Schow.
Johannes Schow.*

Eter Begæring underskriver til Vitterlighed.

Elias Naur Fabricius.   Hans Bedsted.*

Det erfares af det foregaaende, at Rasmus Schow blev Faderens Eftermand i Embedet, men det er ogsaa det hele, der kan oplyses om ham; det kendes end ikke, hvor lang Tid han havde denne Post. Det kan dog ikke have været ret mange Aar, thi allerede 1787 nævnes i Folketællingslisterne Niels Stribolt som Skoleholder paa Svinø, og han beklædte Embedet til sin Død 1797. Han stammede vistnok fra Lundby og havde selv boet der; en af hans Sønner, den senere Klokker og Kordegn ved St. Mortens Kirke i Næstved, Dbmd. Frantz Henrich Stribolt var født i Lundby 1767. At han ogsaa selv var født der, synes at fremgaa af nævnte Sogns Kirkebog, der siger: »Anno 1736 Dom. Jubilate; Frantz Strybolts Barn i Lundby døbt og kaldet Niels . . .» Det oplyses endvidere i Folketællingslisterne fra 1787, at Niels Stribolt paa den Tid var 51 Aar gammel, saa han altsaa maa være født netop 1736. Maaske er han den samme Stribolt, »en verdslig Person«, som Amtmanden, Geheimeraad Reitzenstein 1762 vilde have til Skole-

holder i Hammer, men som Provsten nægtede at antage, da han var i Besiddelse af alt for ringe Christendomskundskaber. Skoleholder Stribolt døde $\frac{4}{3}$ 1797 og efterlod sig en Enke, Maren Mauritsdatter, og 3 voksne Børn, en Datter og 2 Sønner, hvoraf den ældste var den allerede nævnte Organist, senere Klokker i Næstved. Auktionsdagen d. 10. April har sikkert været en stor Dag paa det afsidesliggende Svinø. Det fremgaar af Skiftebogen, at en Mængde Mennesker, ikke alene fra selve Byen og Sognets andre Byer, men ogsaa fra andre af Omegnens Landsbyer har været nærværende og gjort Indkøb af Boets Ejendele. Af Folk udenfor Bondestanden, som ved Indkøb paa Auktionen har faaet deres Navn optegnet i Skiftebogen, kan nævnes Forvalter Tholle paa Gavnø, Præsteenken Madame Fabricius i Køng, Sognepræsten Dines Windekilde i Køng, Sognepræsten Westengaard i Sværdborg, Provst Hersom, Skoleholder Hammer i Sallerup, Skoleholder Obenhäuser i Egesborg, Degnen Wissing i Vejlø og endelig den nye Skoleholder paa Svinø. Af Boets brogede Indhold paa 300 Numre er der flere Ting, der synes at tyde paa, at Stribolt i sine yngre Dage har haft en Livsstilling af en mere mandhaftig Art end en Skoleholders stilsfærdige Virksomhed. Der bortsælges saaledes et Strigletoj, et Ridehynde og et Bidsel, et Bidsel og 2 Sporer, en Kaarde med Gehæng, $\frac{1}{4}$ Pund Krudt; man kan maaske af dette antage, at den afdøde har været Underofficer eller Herregaardstjener. Kunsten synes ogsaa at have haft til Huse hos Skoleholderens; »en gl. Hoboe« og »en Violin med Bue« findes ogsaa mellem Løøret. Forøvrigt maa der have været forholdsvis Velstand i Hjemmet. Alene Husdyrbestanden omfatter 5 Køer og en Kalv, 2 Faar og 1 Lam, Gæs, Lænkehund og en Mængde Bier. Trods dette indbragte Auktionen kun det efter Nutidsbegreber beskedne Beløb af 232 Rdlr. 5 Mark. Blandt de Poster, der forlods skulde fradrages i Boet, var Begravelsesomkostningerne, der i Regnskabet opgøres saaledes:

1) Liig-Kisten hos Snedkeren	6 Rdl.	0 Mark	0 Skill.
2) Vogn-I-eye for at hente samme »	— 3	—	» —
3) 5 Fierdinger Øl à Fierdingen			
4 Mark	3	— 2	— » —
4) 18 Potter Brændeviin à Potten			
18 Skill.	3	— 2	— 4 —
5) 1/2 Skieppe Boghvede Gryn	» — 3	—	» —
6) 1/2 L. Pd. Bergefisk à 6 Skill.			
Pd. er	» — 3	—	» —
7) 4 Pd. Smør à 14 Skill. er	» — 3	—	8 —
8) 1/2 L. Pd. Oxekiød à 7 Skill.			
Pd. er	» — 3	—	8 —
9) 2 Høns à Stykket 1 Mark 8			
Skill. er	» — 3	—	» —
10) 3de Sigtebrød vog 1 L. Pd. 8			
Pd. à Pd. 2 Skill. er	» — 3	—	» —
11) 2de Flasker gammel Viin à			
Flasken 1 Mark 12 Skill.	» — 3	—	8 —
12) 1 1/4 Pd. Caffebønner	» — 3	—	» —
13) 1 1/4 Pd. hvidt Sukker	» — 3	—	» —
14) Til Præsten Hr. Windekilde	3	—	» —
15) Degnen Møller	2	—	» —
16) Organisten	1	—	» —
17) Til Klokkeren	» — 2	—	» —
<u>Summa 24 Rdl. 1 Mark 12 Skill.</u>			

Ved Fordelingen af Restbeløbet, efter at alle Skiftebehandlingens Omkostninger var trukket fra, tilfaldt der Enken 97 Rdlr. 1 Mark og hvert af Børnene 32 Rdlr. 2 Mark 5 1/4 Skill., idet de to Brødre ædelmodigt lod Søsteren gaa i lige Arv med sig.

Den nye Skoleholder var allerede bleven beskikket d. 18. Marts. Han hed Jens Jacobsen og var født i Vesteregade 1764, Søn af Husmand Jacob Jensen, døbt i Vesteregade Kirke Hellig tre Kongers Dag 1765. Ved Auktionen

efter Formanden gjorde han anseelige Indkøb, saa det ser ud, som om han først ved den Tid stiftede eget Hjem. Han var 33 Aar gl., da han overtog Skoleholderembedet, og har vistnok snart efter giftet sig; thi hans ældste Søn Holger, der blev den første Lærer i Kostræde og senere forflyttedes til Fodby, var født 1799. Jens Jacobsens første Hustru hed Marie Kathrine Olsdatter og var født 1763. Hun døde 5te Maj 1821, samme Dag som Napoleon d. St. døde paa St. Helena. Enkemanden giftede sig igen 1822 med Sofie Frederikke Stenberg.

Der er bevaret adskillige Vidnesbyrd til Belysning af Jacobsens Virksomhed i Skolen, og som tillige giver et godt Indblik i Datidens Skoleforhold. Ved Juletid 1798 afholdt Provst Hersom i Vejlø en Visitats i Skolen, hvis Udfald han meddeler Biskop Balle saaledes: »I Svinø Skole mødte 24 Børn af hvilke 9 havde lært 3 Cap. af Lærebogen. De andre Catechismus og a-b-c., nogle af dem havde lært Psalmer. Boglæsningen var til Fornøjelse«. Allerede Aaret efter kom Biskoppen selv paa Visitats, og den gunstige Mening, som Provstens fordelagtige Dom fremkalder, bestyrkes ved, hvad Biskoppen skriver: »1799, Oktober. Svinø Skole. Børnene svarede i Almindelighed vel af Lærebog og Catechismus. De læste skikkelig i Bog. Havde nogenledes Begreb. Mange Psalmer havde de lært. 19 Bøger uddelt. (Præmier til Børnene). Skoleholder Jacobsen gør sig Umage og catechiserer ikke ilde«. Men Piben fik snart en anden Lyd. Da Biskoppen 1805 i Juli Maaned havde visiteret Svinø Skole, maatte han skrive: »Skoleholder Jacobsen catechiserer ikke ilde men har alligevel ikke kunnet bibringe Børnene nogen sammenhængende og klar Indsigt. De fleste Børn havde ganske forglemt, hvad de før havde lært saavel i Lærebog som Catechismus og læste maadelig i Bog. Kun 3 Børn svarede med Forstand og til Fornøjelse af Lærebogen, og 4 svare for sig i Catechismus. Og faa kunde saa nogenlunde læse i hvad Bog, det skulde være. 4 Smaae viste gode Anlæg til Boglæsning. Her er kun 1, som skri-

ver. Faa havde lært Psalmer. Megen Forsømmelse har været herskende. Skoleholder Jacobsen, som ikke er uduelig, bør anstrenge sin mueligste Flid for at vejlede Børnene til klart Begreb og Nøjagtighed i Boglæsning ved afvexlende Øvelse i flere Bøger«.

I Jacobsens Embedstid indførtes overalt i Landet den Undervisningsform, som kaldes den indbyrdes Undervisning. Den bestod i, at Læreren tog de flinkeste Elever til Hjælp ved de mindste og svagest begavedes Undervisning; det hele skulde foregaa efter et strengt gennemført militærisk System, og Læreren fungerede som en Slags General, der ved Fløjtesignaler dirigerede de forskellige Grupper, hver anført af sin »Bihjælper« rundt i Klasseværelset, hvor forskellige »Tabeller« var ophængt til Brug ved Undervisningen. Naar Tabellerne var gennemgaaede, og der skulde skiftes, kom nye Fløjtesignaler, nye Kommandoraab og ny Marscheren. Metoden indførtes i de pengeknappe Tider straks efter Krigen med England, og dens Fordele skulde være, at een Lærer skulde kunne vejlede et næsten ubegrænset Antal Børn, og at den skulde tilvejebringe fuldstændig Ensartethed i Undervisningen over hele Landet. Den var indført fra Frankrig, og den kunde glæde sig ved Frederik den Sjettes særlige Bevaagenhed, vist lige saa meget ved sit militære Sving som ved de økonomiske og pædagogiske Fordele, den bød. Den blev ved den enevældige Monarks Magtbud indført i saa godt som alle Landets Skoler, men den vandt ikke i samme Grad Yndest hos Lærerne og Børnenes Forældre som hos Kongen, og efter hans Død faldt den lidt efter lidt bort. Ogsaa i Svinø Skole var denne Metode indført i hele sit Omfang, og nulevende ved at fortælle om dens Anvendelse. Meddelelsen af disse Optegnelser taler ofte med en Dame, der med Stolthed omtaler, at hun i sin Skoletid paa Svinø var Bihjælper hos Lærer Otzen og paa hans Kommando førte sin Trop rundt til de ophængte Tabeller. I Tiden omkring 1855—60 maa Metoden være afskaffet paa Svinø.

I den første Halvdel af d. 19. Aarh. indførtes forskellige Forandringer i Embedets Lønning. Ved Svinø Byjorders Udskiftning 1803—04 blev der tillagt det den Jordlod, som endnu hører dertil. 1833 opgør Sognepræst Lautrup — senere Biskop i Ribe — Lønnen for Sognets Lærerembeder saaledes: »I Sognet er 4 Skoler: Køng, Sallerup, Kostræde og Svinø, de lønnes efter den approberede Plan til Skolevæsenets Organisation i Hamm. Herr. af 4. Juli 1812, hvorefter hver nyder, Offer og Accidentser iberegnete, omtrent 35 Tdr. Byg og 6 Tdr. Rug, foruden Fourage, Brændsel og en lille Skolelod«. Ved Plakat af 22. Maj 1839 bortfalder den Afkortning, der her er Tale om; anordningsmæssig Løn skulde derefter være: 35 Tdr. Byg og 6 Tdr. Rug samt Offer og Accidentser, idet Læreren nu skulde have Kornlønnen ubeskaaret og de nævnte Emolumenter som yderligere Tillæg.

Jacobsen var Lærer indtil sin Død 1841, og hans Lærergerning paa Svinø strakte sig saaledes over 44 Aar.

Hans Hansen, som efterfulgte Jacobsen i Embedet, var født i Haslev 1817. Han fik sin Læreruddannelse paa Jonstrup Seminarium i Aarene 1835—38. Straks efter sin Demission fra Seminariet blev han Hjælpelærer hos Jacobsen og fik ved hans Død Ansættelse i Embedet. Han forblev kun et Par Aar paa Svinø, idet han 1843 blev forflyttet til Nidløse og 1853 blev Lærer og Kirkesanger i Tersløse ved Sorø. Her døde han 1887.

Den næste Lærer paa Svinø var Jens Christian Otzen, født i København 1822. Straks efter at han var demitteret fra Jonstrup Seminarium i 1843, fik den enogtyveaarige Mand Ansættelse paa Svinø, hvor han virkede i 13 Aar til 1856, da han blev kaldet til Lærer- og Kirkesangerembedet i Skelby. Han døde der 1875.

I Augnst Maaned 1856 kaldedes Benjamin Carl Bramming til det ledige Embede. Han var født 1818 i Ribe og demitteret fra Jelling Seminarium 1845 og var i de følgende Aar ansat forskellige Steder i Jylland. Hans Virksomhed

paa Svinø blev kun af kort Varighed, inden Aarets Udgang døde han. Endnu i Slutningen af Marts 1857 boede Enken og Børnene i Skolen, men flyttede snart efter bort.

Den nye Lærer hed Anders Pedersen. Han var født 1824 i Soderup ved Roskilde og demitteret fra Jonstrup Seminarium 1848. Efter at have haft forskellige Hjælpe-lærerpladser blev han kaldet til Lærer- og Kirkesangerembedet paa Askø, hvorfra han den 29de Marts 1857 paa en lejet Jagt ankom til Svinø med Kone, Børn og Ejendele for at overtage Embedet. 1859 undervistes der i Skolen 54 Børn, og Læreren lønnes med 6 Tdr. Rug og 30 Tdr. Byg betalt efter Kapitelstakst, i Penge 24 Rdlr. samt Offer og Accidentser, der ansattes til omtrent 50 Rdlr., og desuden Julerente bestaaende af 28 Lispund Brød, 28 halve Gæs, 28 Snese Æg og 28 Oste, hvilket dog senere blev vurderet til $8\frac{3}{4}$ Td. Byg og ydet i Penge; endelig maa nævnes som Dele af Lønnen Bolig, Brændsel og Jordlod. Det angives, at Husdyrholdet ved den Tid var en Hest, 3 Køer og 3—4 Faar. Den gamle Skolebygning blev 1875 afløst af den nuværende, en efter sin Tid statelig og velindrettet Grundmursbygning. Samtidig byggedes det søndre Udhus til Stald, medens den gamle Skolebygning indrettedes til Lo og Lade m. m.

A. Pedersen var Lærer ved Skolen til Nov. 1893, da han tog sin Afsked og flyttede til Frederiksberg, hvor han boede som Pensionist til sin Død $2\frac{1}{2}$ 1902. Ved hans Bortflytning fra Embedet var dettes Reguleringssum 1551 Kr.

Fra Nytaar 1894 blev Skolens nuværende Lærer ansat. I hans Embedstid er der sket den Forandring med Lønnen, at Læreren nu faar en Grundløn paa 1170 Kr. (deri indbefattet Værdien af Bolig, Brændsel, Jordlod m. m.) og Lontillæg efter Tjenestetid. 1900 byggedes der paa Skolens Mark en Kirke, og Læreren oppebærer en Godtgørelse for det dertil benyttede Areal. Ved Lærerskiftet blev den nye Lærer kaldet med Forpligtelse til at udføre Kirkesanger-tjenesten ved Kirken.

— — Saaledes har da i de mange Aar Svinø Skoles Historie formet sig; trange og blidere Kaar har i Tiderne skiftet for den og dens Beboere, men stadig har den under de vekslende Forhold bevaret sin Plads som et virksomt og nyttigt Led i den danske Folkeskole, og det maa ønskes, at den endnu i lange Tider maa faa Lykke til at udfylde denne Plads. .

HISTORISK SAMFUND

FOR

PRÆSTØ AMT

I 1915—16

SAMFUNDETS Medlemstal er nu steget til 507. De efter Tur den 1ste Januar 1916 afgaaede Bestyrelsesmedlemmer, Lærer Jensen, Snese, Baronesse Reedtz Thott, Fedgaarden, og Gaardejer Hans Didriksen, Mandemark, genvalgtes. Til Formand genvalgtes Amtmand Vedel, til Revisorer Sagfører Fester og Amtsfuldmægtig Krarup, til Kasserer og Sekretær henholdsvis Lærer Jensen, Snese, og Højskoleforstander Morits Madsen, Brøderup.

Aarsregnskabet for 1915 er revideret af Samfundets Revisorer og befundet rigtigt. Det balancerede med 1134 Kr. 95 Øre. Paa Kontrabog Nr. 26753 med Diskonto-, Laane- og Sparebanken for Næstved og Omegn indestod den 1ste Januar 1916 360 Kr. 64 Øre, hidrørende fra tidligere Aars Overskud.

Samfundet foretog Søndag den 28de Maj en Udflugt til Vallø og Kjøge. I Vallø Slots Gaard holdt Architekt Søren Lemche et interessant Foredrag om Bygningens Historie. Derefter besøgte Valløby Kirke, som ligeledes forevist af Architekt Lemche. Videre gik Turen med Jernbane til Kjøge, hvor Sparekassedirektør Bülow modtog Deltagerne i Mødet og førte dem til Kirken. Efter at først Organist Nielsen og Frue havde glædet Gæsterne med Orgelspil og Sang, talte Hr. Bülow fornøjeligt og med stor Sagkundskab om Kirkens rige indre Udstyr og om de Minder, som dertil knytte sig. Senere besøgte Byens smukke historiske Museum, som Etatsraad Alfr. Sørensen

med stor Elskværdighed foreviste for Samfundets Medlemmer. Endelig var der givet disse Adgang til at bese Gravlundene paa Køge Aas, hvor bl. a. N. F. Grundtvig er stedet til Hvile.

Søndag den 8de Oktober afholdt Samfundet et Foredragsmøde paa Brøderup Højskole. Som Talere var indbudt Inspektør Kjær fra Nationalmuseet og cand. mag. Gunnar Knudsen, København. Den første holdt et fortrinligt Foredrag om Sydsjællands Oldtid og dvælede særlig ved Bopladsfundene og Kystfundene overhovedet fra den ældste Stenalder: Den sidste talte om Stednavne med særligt Henblik paa Sydsjællands Landsbynavne. I et livligt og lærerigt Foredrag gjorde Taleren Rede for Sammenhængen og Slægtskabet mellem Nutidens By-, Gaard- og Marknavne og ældre Tiders Stedbetegnelser.

Medens der var livlig Tilslutning til Majmodet, stod Deltagelsen i Oktobermødet, rimeligvis paa Grund af daarligt Vejr, desværre ikke i passende Forhold til den store Interesse, som de fortrinlige Foredrag frembød. Forhaabentlig vil Samfundets Medlemmer faa Lejlighed til i næste Aarbog at gøre sig bekendt med dem.

Samfundets Medlemmer anmodes om at virke for yderligere Tilgang og for Indgivelsen af litterære Bidrag til Aarbogen. Disse bedes sendte til Formanden, f. T. Amtmand Vedel i Næstved. Honorar 20 Kr. Arket.

Næstved, den 5te December 1916.

A. Vedel,

f. T. Formand.

MEDLEMSLISTE

- Aarup, Købmand, Næstved
 Andersen, H. C., Grdr., Ellerødgaard, Vordingborg.
 — Hans Gustav, Grdr., Magleby, Klippinge.
 — Jens, Grdr., Snesere.
 — Jens, Lærer, Roncklint, Præstø.
 — L. Jacob, Sognerdfm., Sneserø.
 — Mejeribestyrer, Brandelev.
 — P. H., Slagter, Storehedinge.
 — Postmester, Kallehave.
 Andreasen, Redaktør, Næstved
 — Andr., Grdr., Alslev, Karise.
 Assens, Sognepræst, Hellested, Haarlev
 Axelsen, Redaktør, Køge.
 — Højskoleforstr., Karise.
 Baden, H. T. Lærer, Glumsø.
 Bang, Sagfører, Præstø.
 Begtrup, E. W., Sognepræst, Holtug, Storehedinge.
 Beldring, fhv. Overlærer, Næstved.
 Bendtsen, H. J., Amtsforvalter, Stege.
 Berg, Læge, Karise.
 Berth, V., Enkefru, Næstved.
 Birksted, H. Olsen, Kbmd., Næstved.
 Bischoff, Sognepræst, Lillehedinge, Storehedinge.
 Bjerre, P., Lærer, Faarup, Lou.
 Blechingberg, Amtsforvalter, Næstved.
 Bluhme, E., Stiftsdame, Vallo.
 Boer, Fysikus, Østerbrog, 132, Kbvhv.
 Bojsen, Frede, Højskoleforstander, Rødkilde, Stege.
 Bojsen-Møller, Enkefru, Farimagsv. 31² København.
 Borch, Sognepræst Næstelø, Næstved.
 Borre, Lærer, Næstved.
 Branning, Trafikassistent, Kallehave.
 Branth, Forpagter, Juellinge, Karise.
 Brun, Fr., Købmand, Vordingborg.
 Brødsgaard, Gartner, Valø.
 Buck, pens. Lærer, Havnlev, Rødvig.
 Børner, Boghandler, Næstved.
 Børresen, Jørg., Gaardejer, Magleby, Klippinge.
 Böttiger, Theisen, Kbmd., Vordingb.
 Carlsen, Otto, Grdr., Skorpinge, Rødvig.
 Caspersen, Jørg., Lærer, Roholte, Fakse
 — Møller, Sageby, Mern.
 Christensen, Anna, Gaardejerske, Sværdborg, Lundby.
 — Balthasar, Lærer, Storehedinge.
 — Chr., Bygmester, Stege.
 — Gartner, Gunderslevholm.
 — H., Tømrer, Alslev, Karise.
 — Jens, Rentier, Havnlev, Rødvig.
 — J. H., Boghandler, Storehedinge.
 — J. P., Lærer, Ring, Lundby.
 — Redaktør, Ringsted, Folketidende.
 — Lærer, Taagerup, Karise.
 — N. P., Bogtrykker, Næstved.
 — N. P., Murer, L. Taarøje, Fakse.
 — S. Lærerinde, Stubberup, Fakse.
 Christiansen, H., Murerm., Engelstrup, Rønnede.
 — Lærer, Øster Egesborg, Mern.
 — J., Grdr., Spjellerup, Karise.
 — Johs., Grdr., Boelskærgd., Stege.
 — Johs., Lærer, Smerup, Karise.
 — Skolefondskasserer, Næstved.
 Christoffersen, A., Gaardejer, Mern.
 — Chr., Grdr., Enghavegaard, Borre.
 — H., Forvalter, Dame, Stege.
 — N., Brygger, Viemose, Mern.
 Clausen, pens. Lærer, Kronprinsessegade 9, København.
 Collet, Kammerherreinde, Rønnebæksholm, Næstved.
 — Hofjægermesterinde, Lundbygaard, Lundby.
 Cruse, Sygehuslæge, Stege.
 Dam, Emil, fhv. Forstander, Brøderup, Tappernøje.
 Dambæk, Sagfører, Præstø.
 Damgaard, K., Premierløjtn., Næstved
 Damsbo, L. M., Overlærer, Stege.
 Data, A., Lærer, Nakskov.
 Dichmann, Lærer, Kindvig, Mern.
 Didriksen, H., Grd., Mandemark, Borre
 — D., Gymnasiallærer, Charlottenlund.
 — Jens, Læge, Gylling.
 — Jørg., Grdr., Sønderby, Borre.
 Diederichsen, Borgmester, Næstved.
 Dreyer, Grdbst., Raarisegd., Thureby.

Dyrløv, Lærer, Kjeldbylille, Stege.
 Døllner, Propt., Søbygaard, Præstø.
 Ebbenhøj, Lærer, Mern.
 Elgaard, A. C., Lærer, Allerslev.
 Elvinge, O., Lærer, Strøby, Klippinge.
 Emborg, Organist, Vordingborg.
 Fester, Sagfører, Næstved.
 Frandsen, A., Grdr., Tybjerglille, Herlufmagle.
 — F., Hmd., Gjevnø, Rødvig.
 — Hans, Parcel., Tolstrup Vængegaard, Stege.
 — J. J., Grdr., Brandelevg., Brandelev.
 — J. P., Grdr., Tolstrup, Stege.
 — L. P., Grdr., Dysted, Olstrup.
 — Monrad, Sognepræst, Ø-Egesborg, Mern.
 Frederiksborg Amts historiske Samf.
 Frederiksen, H., Sognef., Slimminge.
 Fugl, cand. pharm., Vesterbg. 69¹, Kbh.
 Funch, A., Redaktionssekretær, Stege.
 Gjevnø, H. P., Sognepræst, Grevinge.
 — O., Førstelærer, Asnæs.
 Glahn, Sognepræst, Kongsted, Rønnede.
 Gold, Inspektør, Sindssygeanstl., Stege.
 Gramm, Frkn., Skolebesyrerinde, Storehedinge.
 Grand, P. M., Forstander, Brunsminde, Olstrup.
 Gregersen, Lærer, Rødkilde Privatskole, Stege.
 Groth-Hansen, Kmd., Faxe Ladeplads.
 Grønager, H. P., Grdr., Pollerup Stege.
 Grønning, Murermester, Masnedsund.
 Götzsche, Adjunkt, Herlufsh., Næstved.
 Hage, A., Kammerh., Oremandsgaard, Mern.
 Fald, Johanne, Lærerinde, Myrup, Lou.
 Halse, Seminarieforst., Vordingborg.
 Hammerich, cand. jur., Stege.
 — Etatsraad, Villa „Iselin“, Vordingb.
 Hansen, A., Lærer, Valløby, Vallø.
 — A., Frk., Bülowvej 5, Kbhvn.
 — B., Lærerinde, Masnedsund.
 — Carl., Skovf., „Udsigten“, Viemose.
 — E., Lærer, Vraaby, Haarlev.
 — Emil, Grdr., Lilbygaard, Mern.
 — F. L., Mejeribst., Ammendrup, Præstø.
 — Frands P., Grdr., Kanderød, Thureby.
 — Hans, Grdbst., Kjeldbylille, Stege.
 — Hans, Grdr., Tangeby, Mern.
 — Hans, jun., Grdbst., Kastrup, Vdbg.
 — H., Grdr., Landbrugskandidat, Næstelsø, Næstved.

Hansen, Henrik, Pclst., Snesere Overd.
 — H., Grdr., Præstebj., Dame, Askeby.
 — H. Fr., Ungkarl, Næstelsø, Næstved.
 — H. Fænt., Grdr., Rømkøde, Klarskov.
 — H. J., Mejeribest., Sølperup, Tapp.
 — Hotelejer, Hunosogaard, Borre.
 — H. P., Lærer, Lou.
 — H. P., Lærer, Ørslev, Vordingborg.
 — H. P., Grdr., Næstelsø, Næstved.
 — I. C., Kbm., Gørslev, Borup.
 — J. C., Mejeriejer, Bøgebjerg, Borre.
 — Jens, Gartner, Rødvig.
 — Jens, Grdr., Aversi, Haslev.
 — J., Lærer, Pederstrup, Lou.
 — J. P., Grdr., Sædder, Thureby.
 — Jørg., H. Godsforv., Gaunø, Næstved.
 — Karen M., Gaardejerske, Klippinge.
 — Kr., Grdr., Pollerup Kuldgrd., Stege.
 — L., Gaardejer, Tostrup, Stege.
 — L. P., Grdr., Fogedgd., Stensved.
 — Marie, Enkefru, Villa „Aaside“, Snesere.
 — M., Lærerinde, Raabymagle, Borre.
 — Niels, Grdr., Egedegd., Storehedinge.
 — Niels, Købmand, Faxe.
 — Niels, Købmand, Næstved.
 — Otto, Lærer, Næstved.
 — P. Jørg., Grdr., Lenshøj, Klipp.
 — P., Lærer, Rislev, Næstvd.
 — P., Lærer, Stubberup, Faxe.
 — Preben, pens. Lærer, Karise.
 — R., Godsforv., Neblegaard, Mern.
 — Th. Sognepræst, Præstø.
 — Valdem., Kbm., Sdr. Vestud., Borre.
 Harrekilde, pens. Lærer, Herlufmagle.
 Haslund, Læge, Tappernøje.
 Heding, Erik, Lærer, Strøby Egele.
 Hemmingsen, Christine, Lærerinde, Aalebæk, Borre.
 Henrichsen, Carl, pens. Lærer, Mars Alle, Søborg, Kbhv.
 Henriksen, L., Lærer, Bjaelkerup, Sth.
 Henriksen, S., Frue, Sierslev, Storehedinge.
 — Østsjællands Frøhandl.
 Bjørn-Henriksen, Anna, Frue, Roskilde.
 Herbo, Lærer, Holme-Olstrup.
 Perskind, Sognepræst, Baarse, Præstø.
 Hertel, Overlæge, Faxe.
 Hjort-Lorentzen, Etatraad, Roskilde.
 Hjortso, Frue, Aaside, Snesere.
 Hoffmann, Ritmester, Hellerup.
 Powden-Rønnenkamp, Kammerherre, Næsbyholm.

- Huus, V., Købmand, Næstved.
Hvidberg, Forp., Bredeåkke, Storeh.
Hyllekvist, Lærer, Magleby, Borre.
Hyllemose, N. H., Gdr., Aalebæk, Borre.
Hørlyck, Sognepræst, Borre.
Høyer, E. A., Hoteløjer, Fakse.
Industriforeningens Bibliothek, Kbh.
Ingerslev, fhv. Distriktslæge, Præstø.
Jacobsen, P. Grdr., Alslev, Karise.
— Grdbst., Karise.
— R. L., Lærer, Knudsby, Vordingb.
— Søren, Sognef., Geldsted, Næstved.
Jensen, And., Gdr., Keldbymagle, Stege.
— Christoffer, Grdr., Sageby, Mern.
— Crone, Lærer, Næstved.
— Chr., Grdr., Havnlev Mk., Rødvig.
— Dyrslæge, Alkestrup, Thureby.
— Fanø, Lærer, Næstved.
— Fr., Gdr., Tofthøj, Storehedinge.
— Fr. Muremester Stege.
— Hans, Grdr., „Banken”, Haarbolle, Askeby.
— Hans, Grdr., Mosegaarden, Storeh.
— Hans, Grdr., Guderup, Fodby.
— Hans, Grdr., Gjevnø, Storehedinge.
— Hartvig, Brygger, Lundby.
— H., Grdbest., Rosendalsvej, Fakse.
— H., Grdr., Højerup, Storehedinge.
— J. Chr., Overretssagfører, Næstved.
— Jens, Grdr., Magleby, Klippinge.
— Jens, Grdr., Toksværd, Olstrup.
— Jens, Grdr., Tostrup, Stege.
— Jens, Grdr., Aversi, Haslev.
— Jens P., Gdbst., St. Taarøje, Faxe.
— J. J., Dyrslæge, Askeby.
— J. P., Gaardbest., Smerup, Karise.
— J. P., Lærer, Rødvig.
— J. P., Grdr., Askeby.
— J. P., Grdr., Skallerup, Lundby.
— K., Mejeribest., Syd-Stevns, Rødvig.
— Konrad, Grdr., Budsene, Borre.
— Kr., Ungk., Flintemose, Bøgesø St.
— L. C., Lærer, Rønnebæk, Næstved.
— L. P., Grdr., Pollerup Hoved., Stege.
— Lærer, Lendemark, Stege.
— M., Sognepræst, Keldbymg., Stege.
— N., Grdr., Reinstrup, Fakse.
— Niels, Grdr., Kieldbylille, Stege.
— O., Købmand, Somark, Borre.
— Otto, Lærer, Klippinge.
— Oved Laurits, Grdr., Raabym., Borre.
— P. E., Lærer, Snæsere.
— P., Lærer, Holsted, Næstved.
— R., Grdr., Ugledie, Præstø.
Jensen, R., Grdr., Varpelev, Haarlev.
— Sofus, Grdr., Raabymagle, Borre.
— Stevns, Færredsm., Storehedinge.
— Lærer, Holsted, Haarlev.
— Søren, Grdr., Raaby, Storehedinge.
— Th., Lærer, Sprove, Askeby.
— T. A., Farver, Storehedinge.
— V., Lærer, Mandemark, Borre.
Jespersen, Godsforv., Nysø, Præstø.
— Klosterforv., Vemmetofte, Fakse.
— Proprietær, Aasidegaard, Snæsere.
Johannsen, G., Købmand, Næstved.
Johannessen, Sagfører, Fakse.
— P. C., pens. Lærer, L. Faureby, Fakse Ladeplads.
Johansen, Jens, Gaardejer, Lundby.
— Peder, Grdr., Valloby, Vallo.
— Juul, P. S., Skoleinspektør, Præstø.
Jørgensen, A., Grdr., Sdr. Vestud, Borre.
— Bankbestyrer, Vejle.
— Georg, Manufakturhandler, Stege.
— H., Gaardbest., Tolstrup, Thureby.
— H., Kantor, Vordingborg.
— J., Gaardejer, Magleby, Klippinge.
— Johs., Grdr., Vibede, Fakse.
— Fru, Lærer, Haslev.
— Jørgen, Grdr., Haarlev.
— L., Husejer, Skørpinge, Rødvig.
— O. A., Lærer, Abildhøj, Præstø.
— Sv., Lærer, Sandby, Skole pr. Hørpelunde.
— Th., Mejeribest., Klippinge.
— Th., Sognepræst, Langebæk, Vdgb.
Kaa, Th., Kantor, Præstø.
Karshøj, R., Grdr., Lyderslev, Storeh.
— Povl, Grdr., Gjevnø, Rødvig.
Keller, V., Sagfører, Storehedinge.
Kjær, M. C., Sognepræst, Vollerslev.
Knoth, C., Toldforvalter, Vordingborg.
Koch, Sognepræst, Jungshoved, Præstø.
Knudsen, J., Skolebestyrer, Fakse.
— P., Købmand, Næstved.
— Sognepræst, Næstved.
— Th., Mejeribestyrer, Fakse.
— Th. Bang, Mejeribestyrer, Fakse.
Kristensen, Lagerforvalter, Rødvig.
Kristiansen, Sognef., Havnlev, Rødvig.
Kristoffersen, Kr. Grdr., Sjolte, Tappernøje.
Krøjgaard, S. P., Lærer, Aversi, Haslev.
Kæstel, Louis, Lærer, Tolstrup, Vordingborg.
Königsfeldt, Sognepræst, Magleby, Klippinge.

- Landsarkivet for Sjælland, Jagtvej Nr. 10, København.
- Landsberg, Overretssagf., Storehdg.
- Langballe, Arkitekt, Køge.
- Larsen, Anna, Lærerinde, Druestrup, Thureby.
- A. P., Grdr., Hammer, Lou.
- Chr., Lærer, Næstved.
- Chr. Sagfører, Næstved.
- C. Borre, Lærer, København.
- C., Lærer, Ugledie, Præstø.
- Gorm, Lærer, Magleby Realsk., Borre.
- H. P., Grdr., Tostrup, Stege.
- J. Chr., Amdsraadsmedlem, Ebbeskov, Fakse.
- J. Chr., Grdr., Tybjerglille, Herlufm.
- J. Chr., Kontrolass., Ring, Lundby.
- Jens, Enke, Kædetmager, Mern.
- Jens, Grdr., Smidstrup, Tappernøje.
- J., Hotelejer, Paaskebjerg, Herfølge.
- J. P., Ungk., Lundbytorp, Lundby.
- K. A., Skovf., Vemmetofte, Fakse.
- Krist., Grdr., Tostrup, Stege.
- L. K., Sognef., Holtug, Storehdg.
- L. P., Røddinge, Stege.
- L., Grdr., Dyrehavegd., Præstø.
- Laurits, Grdr., Tostrup, Stege.
- N., Grdr., St. Røttinge, Tappernøje.
- P., Gaardejer, Ørslev, Vordingborg.
- P., Grdr., Bonderøgaard, Fakse.
- P., Mejeribst., Holme Mejeri, Borre.
- R. E., Lærer, Svinø, Lundby.
- Th. A., Købmand, Præstø.
- Vill., Bogh., Næstved Tid., Næstved.
- Lassen, Godsejer, Høvdingsg., Mern.
- Provst, Sognepræst, Vejlø, Næstved.
- Laugesen, Th., Lærer, Vedskelle, Køge.
- Lauritzen, H. T., Kordegn, Præstø.
- Th., Lærer, Kastrup, Vordingborg.
- Lichtenberg, M. de, Klosterfrk., Vemmetofte, Fakse.
- Provst, Sognepræst, Valløby, Vallø.
- Lillelund, E., Enkefrue, Næstved.
- Lind, Sognepræst, Skelby, Herlufm.
- Lomholt, Læge, Karise.
- Møller, Sædder, Thureby.
- Lund, Asger, Grdr., Store Tvedegaard, Herfølge.
- Kantor, Vallø.
- Lundung, F., Klosterfrk., Vemmetofte, Fakse.
- Lundquist, Lærer, Borre.
- Lundsgaard, Lærer, Højerup, Storeh.
- Løve, Sognepræst, Damsholte, Stege.
- Madsen, Jens, Grdr., Baarse, Præstø.
- E., Partikulier, Næstelsø, Næstved.
- Dyrslæge, Storehedinge.
- M. A. Sognef., Ndr. Vindinge, Vdg.
- Morits, Forst., Brøkrup, Tappern.
- N. P., Grdr., Faarup, Lou.
- Madsen, R., Mejerist, Druebro, Thureb.
- Marx, Stationsforst., Klippinge.
- Mathiesen, Overretssagfører, Næstved.
- Mehlsen, Gaardfæster, Skovgd., Fakse.
- Mejnertsen, Sognepræst, Mern.
- Merrild, Forpagter, Fakse.
- Michelsen, J., Lærer, Ulse, Haslev.
- Møller, Rosenfeldt, Vordingborg.
- Moltke, E., Grevinde, Tryggevalde, Haarlev.
- H., Greve, Marienborg, Stege.
- Mortensen, J., Lærer, Lund, Rødvig.
- Mourier, G., fhv. Propr., Christine-lund, Præstø.
- Myhre, B., Lærer, Mashedund.
- Møller, C. J., pens. Lærer, Storehedinge.
- F., Læge, Borre.
- Tage, Sognepr., Højerup, Storeh.
- Mørup, S., Sagfører, Næstved.
- Nandrup, J., Købmand, Næstved.
- Nielsen, Carl, Boghandler, Stege.
- Elias, Kantor, Stege.
- Hans, Muremester, Klippinge.
- H. P., Lærer, Gjældsted, Herlufmg.
- H. P., Lærer, Gjørsløv, Borup St.
- H. P., Sognef., Frøslev, Storehdg.
- H. Lærer, Øde Frøslev, Haslev.
- Jens, Gaardejer, Lund, Rødvig.
- Karl, Sognef., Rislev, Næstved.
- Lars, Møller, Havnlev, Rødvig.
- Laura, Lærerinde, Fakse.
- L. P., Sognerdsf., Boserup, Olstrup.
- N. Juul, Gaardejer, Lund, Rødvig.
- N. Kr., Lærer, Ny Holsted, Næstved.
- N. P., Grdr., Enderstev.
- N. R., Sogneraadsformand, Kjessen-drup, Fakse.
- Karlshøj, Frue, Sneseere.
- V. S. N., Toldassistent, Fakse Ladepl.
- Norring, Sognepræst, Ringgive, Uhre.
- Nøhr, A., Tiendegaarden, Borre.
- M. A., Grdr., Hjertebjerg, Stege.
- Strandskov, Redaktør, Næstved.
- Ohlmann, Sognepr., Vemmetofte, Fakse.
- Oksen, Provst, Herfølge.
- Olsen, Jens, Grdr., Magleby, Klippinge.
- L. P., Købmand, Næstved.
- Marie, Ulse, Haslev.

- Olsen, N. Grdr., Gevne. Rødvig.
 — N. Hølsmd., Stevns Højsk. Rødvig.
 — Redaktør, Næstved.
 — O. Fr., Grdr., Sognefoged, Blangslev, Lou.
 Orland, Manufakturhandler, Præstø.
 Oxholm, Kammerherreinde, Rosenfeldt, Vordingborg.
 Palsø, Bogholder, Stege.
 Petersen, Anders, Grdr., Alslev, Karise.
 — Anders, Smed, Lundby.
 — Emil, Lærer, Dame.
 — Frederik, Lærer, Værløse, Fakse.
 — Hans, Grdr., Alslev, Karise.
 — Hans, Kr., Købmand, Hammer, Lou.
 — Hans Gaardejer, Klippinge.
 — H. C., Gartner, Flintemose, Bøgesø.
 — H. Chr., Grdr., Renge, Storehedinge.
 — Henrik, pens. Lærer, ved Linden 13³, København.
 — Proprietær, Koster Færgegaard.
 — I. A., Glarmester, Næstved.
 — Jens, Grdr., Bjeverskov.
 — J. P., Grdr., Nordgaard, Brandelev.
 — Jens, Grdst., Snesere Præstegaard.
 — Lars, Grdr., Druestrup, Thureby.
 — L., Lærer, Holtug, Storehedinge.
 — L. A., Grdr., Fiskebækgd., Brandelev.
 — L. P., Redaktør, Præstø.
 — Lærer, Næstelsø, Næstved.
 — M. P., Lærer, Lille-Næstved.
 — Niels, Grdr., Sonnerup, Thureby.
 — P., Grdr., Lykkebæk, Klippinge.
 — P., Overskovf., Damsholte, Stege.
 — R., Grdr., Budsebjerg, Kong.
 — R., Johs. P., Grdr., Elmelunde, Stege.
 — R., Sognerdsf., Sipperup, Næstved.
 — S., Sognefoged, Snesere.
 — Th., Købmand, Næstved.
 — V., Sognepræst, Karise.
 — Otto, Grdr., Klokkekilde, Sværdborg, Lundby.
 Pontoppidan, Sognepræst, Spjellerup, Karise.
 Poulsen, H. Fr., Grdr., Sneseregaard, Snesere.
 — Overlærer, Vordingborg.
 Preus, Amtstuefuldmægtig, Næstved.
 Qvist, Frk., Lærerinde, Smidstrup, Tappernøje.
 Rahbeck, Mejerlejer, Næstved.
 Rasch, Realskolebst., Damsholte, Stege.
 Rasmussen Chr., Grdr., Olsgd., Storeh.
 — C. R., Grdfæst., Børsted, Thureby.
 — Friskolelærer, Elmelunde, Stege.
 — H., Grdr., Frøselev, Storehedinge.
 — Julius, Murermesler, Snesere.
 — M., Overlærer, Vordingborg.
 — N., Grdr., Lille Taarøje, Fakse.
 — O., Grdr., Fredensdal, Fakse.
 — Propr., Overdrevsgaarden, Præstø.
 — R., Grdr., Gammelby, Karise.
 Reedtz-Tholt, G. Baronesse, Fedgaard, Fakse.
 — Lehnbaron, Gaunø, Næstved.
 Reinau, A., Sognepræst, Glumsø.
 Repsdorph, Provst, Stege.
 Richter, Sognepræst, Vejen.
 — Borgmester, Stege.
 Rosen, E., Priorinde, Vemmet. Kloster.
 Rosengaard, Købmand, Stege.
 Rosankrantz, Baron, Liselund, Borre.
 — E., Baronesse, Liselund, Borre.
 — V. O. J. H., Baron, Liselund, Borre.
 Rosted, K., Redaktør, Stege.
 Rørbæk, Lærer, Kongsted, Rønnede.
 Rørdam, E., Bibliothekar, N. A. Hansens Allé 5, Hellerup.
 Sabra, Oskar, Konsul, Næstved.
 Sandberg, sen., Manufakturhdl., Stege.
 — jun., Manufakturhdl., Stege.
 Scavenius, A., Stiftsdame, Søgaard, Storehedinge.
 — Godsejer, Gjorslev, Storehedinge.
 — Godsforvalter, Klintholm, Borre.
 Scheel, Mejeribest., Aaside, Snesere.
 Scheiding, Georg, Købmand, Karise.
 Schmidt, C., Lærer, Klippinge.
 Schmidt, C. V., Købmand, Næstved.
 — Lærer, Hammer, Lou.
 Schmack, Sognefoged, Aversi, Haslev.
 Schnach, Urnager, Næstved.
 Schou, Maler, Vordingborg.
 Seidenfaden, Grdr., L. Taarøje, Fakse.
 Sehstedt-Juel, Stiftsdame, Vallø Slot.
 Sennels, Købmand, Masnedsund.
 — Urtekræmmer, Masnedsund.
 Smidt, Karetmager, Klippinge.
 Simony, Ellen, Klosterfrøken, Vemmetøfte Kloster.
 Skovgaard, Laur., Grdr., Taageby, Mer.
 Skov, Lærer, Haarlev.
 — P., Lærer, Abbednæs, Næstved.
 Spanz, Inspektør, Rosenfeldt, Vordingborg.

Sporsén. Borgmester, Vordingborg.
Stampe-Fedderson. Kammerherreinde,
Upsalagade 18, København.
Steinmann, B., Kammerherreinde, Ty-
bjerggaard, Herlufmagle.
Stevns, O. J., Forstander, Kvissel.
Storm, L., Mejeriejer, Stege.
Struckmann. Amtslæge, Næstved.
Suhr, Frk., Godsejerinde, Petersgaard.
Langebæk.
Svarre, E., Redaktør, Køge.
— Søren. Redaktør, Køge.
Svendstorp, N. R., Forst., Ødum Land-
brugsskole, Hadsten.
Søgaard, Johs., Overlærer, Næstved.
Sørensen, Aug., Teglværksejer, Snesere.
— Kr., fhv. Grdr., Pollerup Kulgd.,
Stege
— Enkefru, Frøslev, Storehedinge.
— Frk., Læge, Stege.
— S. J., Bankkasserer, Erikstrup, Sto-
rehedinge.
— Kr., Sognepræst, Kastrup, Vording-
borg.

Thomsen, Th., Grdr., Frøslev, Storeh
Thrane, V. L., Købmand, Karise.
Thune, Fr., Boghandler, Vordingborg.
Tillisch, Stiftsdame, Vallø.
Tønderlund, H. J., Etatsraad, Næstved.
Tudvad, J., Friskolelærer, Syd Stevns.
Rødvig.
Tybjerg, J., Redaktør, Næstved.
Tidemand-Dal, Arkitekt, Næstved.
Tissot, Købmand, Næstved.
Va'eur, Sognepræst, Elmelunde, Stege.
Vedel, A., Kammerh., Amtm., Næstved.
— Kammerherreinde, Næstved.
Vejlø, Redaktør, Næstved.
Vestergaard, Politiasistent, Kastrup.
Vordingborg.
West, L., Enkefrue, Næstved.
Wichfeldt, E., Dekanese, Vallø Slot.
Wolf, Stiftsprovst, Storehedinge.
Wroblevski, O., Boghandler, Nytorv 19,
København.
Wurr, A., Lærer, Eskildstrup, Rønnede.
Zahle, Niels, Byfogedfuldm., Næstved
Ødum, Lærer, Næstved.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Træk af Søkortdirektør Jens Sorensens Liv (ved Sognepræst <i>H. D. Lind</i>)	1
Vallo Slot (ved Architect <i>Soren Lemche</i>)	24
Bakkehusets tungsindige Ven, Digtteren C. A. Lund, Præst i Koldby paa Møen (ved Lærer <i>Sv. Jørgensen</i>)	60
Gaunø og dens Malerisamling ved cand. mag. <i>Otto Andrup</i>)	72
Svinø Skole (ved Lærer <i>Henrik Pedersen</i>)	92
Aarsberetning fra Formanden	107
Medlemsliste	109
